

Fra kollisjonskurs til koalisjonskurs?

*Konfliktlinjepolitikk I Ap, Sp og SV 1985 og 2005
—En innholdsanalytisk tilnærming*

Pål Einar Skogrand

Masteroppgave

Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

November 2007

FORORD

Denne reisen begynte trolig vinteren 2003 under en forelesningsrekke i sammenliknende politikk i Bergen. Å sitte et sted i benkeradene og følge med på konfliktlinjer, terskler, nasjonsbyggende eliter og avgjørende ressurser, med kraft og entusiasme bli meislet inn i firefeltstabeller omkranset av piler og kart, må ha bidratt til å vekke min nysgjerrighet.

Jeg ble spesielt fasinert av hvordan politiske konflikter og politiske partier ble studert som avspeilinger av kulturelle, territoriale og økonomiske samfunnsstrukturer. Disse modellene inspirerte meg med sitt vitenskapelige vågemot, sine detaljer og anvendelighet.

Da Jens Stoltenberg, Åslaug Haga og Kristin Halvorsen noen år senere sto på trappen foran Soria Moria og viftet med sin Rød-grønne erklæring, begynte jeg naturligvis å undre over hva som var skjedd med venstre—høyre, sentrum—periferi og dette med protestparti.

Jeg påbegynte denne oppgaven høsten 2006, og etter permisjon fra studiet for å dra til FN og New York våren 2007, ble studiene gjenopptatt høsten 2007. Det er med stor glede jeg nå konkluderer denne krevende og stimulerende prosessen. Jeg vil rette en stor takk til min veileder Knut Heidar for et godt samarbeid og alltid verdifulle tilbakemeldinger på både struktur og innhold. En takk går også til Werner Christie Mathisen for rådgivning tidlig i oppgaveprosessen.

Til kjæreste, venner og familie vil jeg bare si at jeg ikke er sur, bare vært litt travel den siste tiden, så dere kan godt begynne å ringe igjen nå—jeg heter altså Pål og telefonnummeret mitt er 977 15 820.

Oslo, 19.11.2007.

Pål Einar Skogrand

INNLEDNING

KAPITTEL 1: INNLEDNING	- 9 -
1.1 BAKGRUNN	- 9 -
1.2 PROBLEMSTILLING.....	- 10 -
1.3 DEN VIDERE FREMSTILLING	- 11 -
1.3.1 EMPIRISK OG TEORETISK FORANKRING	- 11 -
1.3.2 DATA, METODE OG ANALYSE	- 13 -
KAPITTEL 2: EMPIRISK OG TEORETISK FORANKRING	- 15 -
2.1 INNLEDNING	- 15 -
2.2 KONFLIKTLINJENES NATUR.....	- 15 -
2.3 ROKKAN OG VALENS KONFLIKTLINJEMODELL.....	- 18 -
2.3.1 KRITIKK AV KONFLIKTLINJEMODELLEN.....	- 20 -
2.4 "NY POLITIKK" OG POSTMATERIELL ORIENTERING	- 20 -
2.5 DET NORSKE POLITISKE SYSTEM	- 22 -
2.6 PARTIENES FORANKRING I KONFLIKTLINJER	- 25 -
2.6.1 AP: ARBEIDSTAKERINTERESSER PÅ TVERS AV BY OG LAND	- 25 -
2.6.2 SP: MELLOMPARTI FOR RURALE INTERESSER.....	- 27 -
2.6.3 SV: VENSTREPOPULISME, UTENRIKSPOLITIKK OG MILJØ.....	- 28 -
2.7 DET POLITISKE ROM 1985-2005: HVOR STERKT STÅR KONFLIKTLINJENE?.....	- 30 -
2.8 KONKLUSJON	- 32 -
KAPITTEL 3. METODISK TILNÆRMING	- 34 -
3.1. INNLEDNING	- 34 -
3.2 METODISK DESIGN OG ANALYSEPRINSIPPER	- 34 -
3.3 INNHOLDSANALYSE	- 36 -
3.3.1 KVANTITATIV INNHOLDSANALYSE.....	- 37 -
3.3.2 KVALITATIV INNHOLDSANALYSE.....	- 38 -
3.4 DATAMATERIALE.....	- 39 -
3.5 KONKLUSJON	- 41 -
KAPITTEL 4. KVANTITATIV ANALYSE: AKTUALITET OG POSISJON	- 43 -
4.1 INNLEDNING	- 43 -
4.2 OPERASJONALISERING	- 44 -
4.2.1 FRA KONFLIKTLINJER TIL ORD	- 45 -
4.3 TRADISJONELLE POLITISK-SOSIOLOGISKE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET	- 49 -
4.3.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I AP.....	- 50 -
4.3.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I SP.....	- 51 -
4.3.3 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I SV.....	- 53 -
4.3.4 TENDENSER MELLOM PARTIENE.....	- 54 -

4.3.5 DISKUSJON	- 55 -
4.4 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET	- 56 -
4.4.1 "NYE" KONFLIKTLINJER I AP.....	- 56 -
4.4.2 "NYE" KONFLIKTLINJER I SP.....	- 57 -
4.4.3 "NYE" KONFLIKTLINJER I SV.....	- 59 -
4.4.4 TENDENSER MELLOM PARTIENE.....	- 60 -
4.4.5 DISKUSJON	- 61 -
4.5 POLITISK AVSTAND LANGS S—P OG V—H, 1985-2005.....	- 62 -
4.5.1 RELATIV POSISJON LANGS SENTRUM—PERIFERI	- 63 -
4.5.2 RELATIV POSISJON LANGS ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE.....	- 65 -
4.6 OPPSUMMERING OG TOLKNING	- 66 -
KAPITTEL 5: KVALITATIV ANALYSE: AKTUALITET OG POSISJON.....	- 70 -
5.1 INNLEDNING	- 70 -
5.2 HAR TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER SVEKKET SIN AKTUALITET?	- 71 -
5.2.1 AP: MARGINAL NEDGANG I TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER?	- 71 -
5.2.2 SP: MER LIKEVEKT MELLOM S—P OG V—H?	- 73 -
5.2.3 SV: GLIR VEKK FRA TRADISJONELL KONFLIKTLINJEPOLITIKK?	- 77 -
5.2.4 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: "SVAKERE" OG MER SAMMENFALLENDE?.....	- 79 -
5.3 HAR "NYE" KONFLIKTLINJER ØKT SIN AKTUALITET?	- 81 -
5.3.1 AP: JEVN ØKNING I "NYE" KONFLIKTLINJER?	- 81 -
5.3.2 SP: MILJØPOLITIKK IKKE MER AKTUELL ENN I 1985?	- 84 -
5.3.3 SV: FRA DELVIS TIL FULLENDT MILJØPARTI?	- 87 -
5.3.4 "NYE" KONFLIKTLINJER: "STERKERE" OG MER SAMMENFALLENDE?	- 89 -
5.4 POLITISK AVSTAND: PARTIENE OG ENKELTSAKENE	- 90 -
5.4.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: SENTRUM—PERIFERI.....	- 91 -
5.4.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE	- 93 -
5.4.3 "NYE" KONFLIKTLINJER: MILJØPOLITIKK	- 94 -
5.4.4 "NYE KONFLIKTLINJER: LIKESTILLINGSSPØRSMÅL.....	- 95 -
5.5 OPPSUMMERING OG TOLKNING	- 97 -
KAPITTEL 6: KONKLUSJON.....	- 99 -
6.1 BAKGRUNN	- 99 -
6.2 ANALYSENS FUNN.....	- 100 -
6.3 HVA ER IMPLIKASJONENE AV UNDERSØKELSEN?	- 102 -
6.3.1 REGJERINGSSAMARBEIDETS GRUNNLAG.....	- 103 -
6.3.2 KONFLIKTLINJENES STILLING I NORSK PARTIPOLITIKK.....	- 104 -
6.3.3 METODENS BRUKBARHET	- 106 -
6.4 VEIEN VIDERE	- 108 -
LITTERATUR	109

VEDLEGG.....	115
VEDLEGG 1: RESULTAT KVANTITATIV ANALYSE—ORDTELLING.....	-115-
VEDLEGG 2: GRUNNLAG FOR VALG AV ORD I KVANTITATIV ANALYSE.....	-124-
VEDLEGG 3: POLITISK AVSTAND, PARTIENE OG ENKELTSAKER.....	-133-

TABELLER OG FIGURER

TABELL 4.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I AP 1985, 2005	- 50 -
TABELL 4.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SP 1985, 2005	- 51 -
TABELL 4.3 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SV 1985, 2005	- 53 -
FIGUR 4.1 PROPORSJONER: TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I AP, SP, SV. 1985, 2005	- 54 -
TABELL 4.4 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I AP 1985, 2005.....	- 57 -
TABELL 4.5 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SP 1985, 2005.	- 58 -
TABELL 4.6 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SV 1985, 2005.....	- 59 -
FIGUR 4.2 PROPORSJONER: "NYE" KONFLIKTLINJER I AP, SP OG SV-1985 OG 2005	- 60 -
FIGUR 4.3 POSISJONER LANGS "SENTRUM—PERIFERI": AP, SP, SV – 1985, 2005	- 64 -
FIGUR 4.4 POSISJONER LANGS "ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE": AP, SP, SV – 1985, 2005.....	- 65 -
TABELL 5.1 SENTRUM—PERIFERI: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER.....	- 92 -
TABELL 5.2 ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER	- 93 -
TABELL 5.3 MILJØPOLITIKK: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER.....	- 94 -
TABELL 5.4. LIKESTILLINGSSPØRSMÅL: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER.....	- 95 -

KAPITTEL 1: INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Siden høsten 2005 har Arbeiderpartiet (Ap), Senterpartiet (Sp) og Sosialistisk Venstreparti (SV) sittet sammen i regjering. Denne regjeringskoalisjonen er grunnet flere faktorer enestående i sitt slag: Ap tar for første gang i partiets historie del i en koalisjonsregjering, SV er i regjering for første gang i sin historie og regjeringssamarbeidet går på tvers av blokkdelingen langs venstre—høyre dimensjonen, og således på tvers alle tidligere regjeringsdannelser i norsk politikk. Det er også første gang siden 1961 at Ap styrer i flertallsregjering, første gang siden Willoch-regjeringen 1983-1985 at Norge har flertallsstyre (se Strøm m.fl. 2005).

Jeg antyder i oppgavens tittel at Ap, Sp og SV er tre forskjellige partier som i tidligere år har vært på politisk kollisjonskurs. Siden 2005 har disse alliert seg med hverandre for å sitte sammen i regjering, og bak denne oppgaven ligger nettopp en undring over hvor sammenfallende de tre partienes programpolitiske plattform egentlig er i 2005. Jeg antar at "the more divergent parties' policy packages are, the less stable the coalition governments may be" (Volkens & Klingemann 2002:144-145), og at det derfor har skjedd en programpolitisk tilnærming i partiene i 2005 i forhold til tjuen år tidligere. Jeg mener 1985 er godt sammenlikningspunkt, da også dette er et årstall der norske politiske partier tilsynelatende er opptatt av "normalpolitikk", og det politiske rom er relativt uberørt av EF/EU-spørsmålet.

Ap har fra tid til annen hatt felles politiske visjoner og samarbeidskultur med både Sp og SV (Heidar 2005:822), men har i tidligere år gjort valgkampsak ut av sin motstand mot koalisjonspolitikken (Urwin 1997:61) og slik markert politisk avstand til andre partier. Ap gjorde et svakt Stortingsvalg i 1997 (Narud & Oscarsson 1999) med 35 % av stemmene på landsbasis. Nedturen fortsatte i 2001 da partiet kun fikk en oppslutning på 24,3 %, et valgresultat som omtales som katastrofalt (Heidar 2005), og som tydeliggjorde at partiet ville måtte gå nye veier foran valget i 2005. Sp og SV har hatt fellespolitiske kontaktpunkter i grønne saker og miljøspørsmål (s.818), og i EU-spørsmålet, men synes ikke å ha hatt et utstrakt tverrpolitisk samarbeid utover dette.

Denne regjeringskoalisjonens farge beskrives som rød-grønn, men det er uvisst hvor mye og hvor dyp rød, eller hvor tydelig skjær av grønt det siktes til. Det er også uvisst i hvilken grad partiene har måttet gå på akkord med sin tradisjonelle partiprofil for å gjøre regjeringssamarbeidet mulig.

Jeg ønsker å studere regjeringssamarbeidet mellom Ap, Sp og SV i 2005 på bakgrunn av tradisjonelle og ”nye” politiske skillelinjer. Jeg antar at partienes vektlegging av— og posisjon langs— konfliktlinjer vil fortelle noe om partienes posisjon i det politiske rom, og politisk avstand til hverandre. Formålet med undersøkelsen er å finne ut hva som er skjedd med økonomisk venstre—høyre, sentrum—periferi og de ”nye” politiske konfliktlinjene, når Ap, Sp og Sv i 2005 kan inngå regjeringssamarbeid. Har partiene i 2005 *nærmet* seg hverandre i sin forankring i konfliktlinjer i forhold til 20 år tidligere? Er grunnlaget for et tverrpolitisk samarbeid bedre i 2005 enn i 1985?

Å kartlegge konfliktlinjer er ikke bare viktig som en analyse av forutsetningene for et tverrpolitisk samarbeid, men funnene kan også være indikative for endringstendenser i det norske partisystemet: “The political space (...) can aid in an understanding of the salience of particular cleavages or issues and hence of changes in the party system”, skriver (Urwin 1997:53).

Oppgaven vil basere seg på politiske *partiprogrammer* som kildetilfang. Et partiprogram sies å være det viktigste dokumentet et samlet politisk parti enes om (Laver & Garry 1999). Jeg vil sammenlikne Ap, Sp og SV sine handlingsprogrammer for 2005 med 1985, og undersøke om partienes programfestede konfliktlinjepolitikk har endret seg mellom disse to målepunktene. Dette vil kunne fortelle noe om hvor ensartet den sittende regjeringen er i sine politiske visjoner, og om partiene i 2005 står nærmere hverandre i det politiske rom enn 20 år tidligere.

1.2 Problemstilling

Med det overstående som utgangspunkt vil jeg dreie denne oppgaven rundt følgende tre problemstillinger:

- Hvor sterkt står tradisjonelle politisk-sosiologiske konfliktlinjer innen Ap, Sp og SV i 2005?
- Hvilke ”nye” konfliktlinjer gjør seg gjeldende i de tre partiene?
- Hvor stor synes den politiske ”avstanden” mellom regjeringspartienes programfestede politikk i 2005 i forhold til 1985?

De to første problemstillingene vil dreie seg om partienes vektlegging av konfliktlinjer—også uttrykt som konfliktlinjenes *aktualitet*. Med aktualitet menes ”det å ha betydning i øyeblikket”(Bokmålsordboka 2007). Den siste problemstillingen vil søke å identifisere partienes *posisjon* langs de ulike konfliktlinjene, for å kartlegge avstanden mellom partienes politiske standpunkter.

Forskningsspørsmålene angripes gjennom en todelt *innholdsanalyse*. Jeg gjennomfører en kvantitativ analyse for å få oversikt over datamaterialet, og følger opp med en kvalitativ analyse som går inn i argumentasjon og kontekst. Med en avveining mellom kvantitativ og kvalitativ metode håper jeg å gi oppgaven en passende metodisk tilnærming, og favne både tilstrekkelig bredt og dypt for å belyse disse forskningsspørsmålene.

Det må understrekes at problemstillingene, som er forankret i en politisk virkelighet av 2005, heller ikke er mindre aktuelle i skrivende stund, i lys av stadig fokus på denne regjeringskoalisjonens levedyktighet og indre friksjoner. Oppgaven tar opp relevante spørsmål som jeg antar—direkte eller indirekte—blir aktuelle i norsk politiske debatt i fremtiden.

1.3 Den videre fremstilling

1.3.1 EMPIRISK OG TEORETISK FORANKRING

Jeg vil i oppgavens Kapittel 2 utvikle mine problemstillinger i lys av den statsvitenskaplige forskningslitteraturen. Jeg vil her begynne med å avklare konfliktlinjebegrepet, og utdype hvordan dette har vært brukt i den statsvitenskaplige

forskningslitteraturen. Deretter vil jeg presentere konfliktlinjemodellene som ligger til grunn for oppgaven, og drøfte utviklingstrekk i norsk politisk historie, blant annet sett i lys av sentrum—periferi dimensjonen og økonomisk venstre—høyre konflikten. Jeg vil diskutere Ap, Sp og SV sin forankring i tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer i norsk politikk. Den historiske diskusjonen er viktig ved å fortelle noe om hvilken politiske ”håndbagasje” de tre partiene bærer med seg inn i regjeringssamarbeidet.

Strøm og Leipart (1989:264) beskriver det norske partisystem som et flerpartisystem der de fleste partier er sterkt forbundet med distinkte sosiale grupper, og appellerer til velgernes klasseidentifikasjon og gruppetilhørighet. Denne oppfatningen har vært kime til banebrytende studier innen norsk samfunnsforskning (se Rokkan 1987, Rokkan & Valen 1964), fra hvilket konfliktlinjemodellen har sitt utspring. Konfliktlinjemodellen er dels blitt brukt til å forklare dannelsen og framveksten av partiene, dels til å forklare deres velgeroppslutning og endringer i velgerkorpset (Heidar og Saglie 2001:31).

I de siste årene har partiene vært mindre opptatt av sosial bakgrunn, og heller fokusert på individuelle saker (Valen 1999). Det hevdes likevel at tradisjonelle konfliktlinjer som har preget norsk politikk gjennom størstedelen av det 20.århundre, fremdeles står sterkt i partiene (Saglie 2001), og at norsk politikk er forankret i ”gammel politikk” på tross av nye utfordringer (Strøm og Svåsand 1997). Urwin (1997) skriver at konfliktlinjene er særlig vel bevart på det institusjonelle planet, selv om de har svekket relevans i elektoratet, og dette er også sentralt for denne oppgaven.

Konfliktlinjemodellen har blitt empirisk utfordret fra ulike typer statsvitenskaplig forskning. Det har lenge blitt påvist tendenser til *dealignment*—nedgang i andelen velgere som føler seg tilknyttet et bestemt parti eller samfunnssegment—i Norge og i andre vestlige demokratier (se Dalton 1993). Begrepet *realignment* ble lansert, og betegner en forventning om oppslutning om ”nye” politiske konfliktlinjer. Denne forskningen har sitt utspring i Ronald Ingharts ”Silent Revolution” (1977), og er et forsøk på å kartlegge politiske utviklingstendenser ut i fra konfliktlinjer som ikke kan tillegges territorielle eller funksjonelle konflikter over ressurser. I denne postmoderne tradisjonen vektlegges blant annet saker som miljø, globale saker, likestilling og sosial

likhet. Det er siden blitt antatt at de ”nye” skillelinjene i postindustrielle samfunn har lagt seg ved siden av de eldre skillelinjene, men ikke som en full erstatning for de eldre (Dalton1993).

Forskningsdesign som kombinerer ”ny” og gammel skillelinjeteori synes i dag å være en konvensjonell inngangsport til å analysere nasjonal politikk (se Knutsen 1997, Kuhnle & Karvonen 2001). Denne analysen vil forankres teoretisk i denne tradisjonen, fordi både tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer synes å være relevante i den norske partipolitiske kontekst.

1.3.2 DATA, METODE OG ANALYSE

Mine avveininger i forhold til valg av metode og data vil presenteres i Kapittel 3. Datatilfanget for min analyse utgjøres av handlingsprogrammene for Ap, Sp og SV i stortingsperiodene 2005-2009 og 1985-1989. Med tanke på oppgavens formål om å avdekke mønster i tradisjonelle skillelinjer på tvers av partier og tid, er det et poeng å holde tekstutvalgene mest mulig klar av EU/EF- spørsmålet—et saksområde med så vidt mye sprengkraft at det tradisjonelle konfliktmønsteret i norsk politikk tidvis har blitt satt på betydelige prøver (Saglie 2001:13). Hva angår norske partiprogrammer, er disse vanligvis et resultat av utstrakt intra-parti deliberasjon, og utgjør et passende grunnlag for analyse av valgløfter fra politiske partier (Strøm og Leipart 1989:264). Norske partier bruker mye tid og krefter på programmene sine, et fenomen som gjerne forklares av regulariteten og forutsigbarheten i tidspunkt for valg (s.267).

Min metodiske tilnærming forankres i et empirisk vitenskapssyn, der jeg konsentrerer meg om avsenders budskap og i minst mulig grad lar subjektive forutsetninger farge funnene. Kravet om objektivitet er imidlertid mer et ideal enn et kriterie for denne typen vitenskap. Det ligger i imidlertid i innholdsanalysens natur at man søker systematisk oversikt over manifeste innhold i analyseenheter (Krippendorff 1980), og dette vil være helt sentralt i forhold til mitt forskningsformål.

I Kapittel 4 fortsettes den metodiske diskusjonen i en spesifikk redegjørelse for hvordan oppgavens sentrale begreper—konfliktlinjene—vil operasjonaliseres i den kvantitative

analysen. Den kvantitative analysen baseres på en omfattende *ordtelling*. Her vil de ulike konfliktlinjene måles gjennom en kodingsnøkkel som grupperer konfliktlinjeord. Dette vil kunne gi en bred oversikt, men med motiver en samlet forståelse av tendensene materialet, vil jeg i den kvalitative analysen søke dypere inn i kontekst og argumentasjon. Her vil jeg analysere partienes vektlegging av konfliktlinjer i partiprogrammenes innledninger, og dernest ta for meg programmene i sin helhet for å undersøke avstand gjennom standpunkter i relevante enkeltsaker. Grønmo (1996:101) hevder at ”den generelle oversikt som oppnås ved hjelp av kvantitative analyser kan være et viktig grunnlag for strategiske vurderinger av hvilke fenomener eller problemer som det er særlig viktig å fokusere ved hjelp av mer intensive, kvalitative oppfølgingsundersøkelser”. Dette er også utgangspunktet for mitt metodevalg.

Etter en presentasjon av den kvantitative analysen i Kapittel 4 og den kvalitative analysen i Kapittel 5, vil Kapittel 6 legge frem en konklusjon på oppgaven i sin helhet. Her vil jeg presentere analysenes samlede funn, og vurdere disse i lys av forskningslitteraturen. Deretter vil jeg diskutere implikasjonene av min vitenskapelige undersøkelse, og hvilke konsekvenser dette kan få for fremtidig forskning.

KAPITTEL 2: EMPIRISK OG TEORETISK FORANKRING

2.1 Innledning

Formålet med kapittelet er å tydeliggjøre hvorfor det er interessant å analysere Ap, Sp og SV i forhold til politiske skillelinjer, og hvorfor kjennskap til partienes vektlegging av og posisjon langs disse kan kaste lys over fundamentale forskjeller og likheter på tvers av partienes politikk. Jeg vil her først gjøre en avklaring av begrepet skillelinjer—også referert til som konfliktlinjer—og hvordan dette har vært anvendt statsvitenskapelig forskning. Deretter vil jeg diskutere Stein Rokkan og Henry Valens (1964) *skillelinjemodell*, som har hatt en særlig stor innflytelse på forskning på politiske konfliktlinjer og fremvekst av politiske partier i norsk politikk. Etterfølgende avsnitt vil gå inn på kritikk av skillelinjemodellen og Ronald Ingleharts (1977, 1990) tese om fremvekst av postmaterielle skillelinjer og ”ny” politikk som utfordrer det tradisjonelle politisk-sosiologiske perspektivet. Disse perspektivene vil danne utgangspunkt for en historisk-empirisk drøfting av skillelinjenes betydning for Ap, Sp og SV, samt tendensene siden midten av 1980-tallet frem til 2005. Denne diskusjonen er viktig for å gi oss svar på hvilken historisk-politisk håndbegasje hver av de tre partiene bærer med seg inn i den Rød-grønne regjeringen av 2005, og hvordan konfliktlinjer kan tenkes å forene/splitte de tre partiene i dag. Drøftingen av forskningslitteraturen vil åpne for en noen konkrete forventninger for den etterfølgende analysen, som vil formuleres i kapittelets oppsummering.

2.2 Konfliktlinjenes natur

Hva slags motsetninger bør ligge til grunn for at man kan kalle en konflikt for en skillelinje, og hvordan identifiseres skillelinjer i det politiske rom? Med begrepet politisk skillelinje ”siktes til sosiale, kulturelle og økonomiske motsetninger av en viss varig karakter”, hevder Bjørklund (2001:34). Lane og Ersson (1987:39,40) hevder følgende: ”En oppdeling av individer, grupper eller organisasjoner danner en konfliktlinje hvis det er en viss sjanse for at denne vil polarisere befolkningen, slik at ulike befolkningsgrupper står mot hverandre”. Denne definisjonen berører verken tidsaspekt, eller skillelinjens innhold. Bartolini og Mair (1990:213-215) bemerker at

begrepet skillelinje i faglitteraturen har forblitt et vagt og tvetydig konsept, fordi begrepet "cleavage" ligger mellom to vinklinger innen politisk sosiologi: hvordan sosial struktur påvirker politisk atferd og politiske institusjoner, og hvordan politiske institusjoner påvirker sosial struktur og sosiale endringer. Forfatterne fremhever tre konstituerende elementer for en skillelinje: 1. Det må være sosioøkonomisk grunnlag for skillelinjen. 2. En kollektiv identitet der verdier og oppfatninger reflekterer en samhörighet innenfor gruppen. 3. Skillelinjeinteresser får et institusjonelt uttrykk først når partier, fagforeninger eller andre organisasjoner etableres rundt.

Det sosioøkonomiske grunnlaget for skillelinjer har vært meget diskutert, kanskje særlig fordi den økonomiske venstre—høyre dimensjonen ofte har overskygget andre konflikter i det politiske rom. Aardal (1994:225) hevder at et sosioøkonomisk grunnlag ikke er en betingelse for at man skal kunne snakke om en politisk skillelinje, og fokuserer i hovedsak på det kollektive og organisatoriske ved begrepet. Lipset og Rokkan (1967) understreker nettopp den sosiale lagdelingen som sentral, der de gruppene må kunne skilles fra hverandre gjennom sosiale karakteristika. Rokkan og Valen (1964) fremhever at skillelinjer gjerne knyttes til kulturelle og religiøse motsetninger, og ikke må forstås på et strengt sosioøkonomisk grunnlag. Skillelinjer er "en type konflikt som skaper en bestemt relasjon mellom bestemte typer grupper, samt en relasjon mellom disse gruppene og politiske partier", skriver Berg (2003:2.2). Sistnevnte vektlegger det organisatorisk-politiske, som Bartolini og Mair, samtidig som et sosioøkonomisk grunnlag for begrepet ikke settes som betingelse.

Postmaterielle skillelinjer synes å skille seg fra tradisjonelle skillelinjer ved å konstitueres av *verdier* fremfor funksjonelle konflikter. Dette betyr at også kollektive preferanser alene kan utgjøre en skillelinje. Aardal (1999:67) hevder at "det er nødvendig å supplere den tradisjonelle sosialstrukturelle forklaringsmodellen med velgernes subjektive oppfatninger av stridsspørsmål og politiske prioriteringer". Derfor har gjerne holdnings- og saksspørsmål inngått i valgundersøkelser, øyensynlig som markører i forlengelsen av både tradisjonelle og nyere skillelinjer.

Enkeltsakene har de siste årene preget det politiske rom og de politiske partienes fokus (Valen 1999, Aardal 1999), og disse kan ofte, direkte eller indirekte, oppfattes som uttrykk for latente skillelinjer:

“Issues like the availability of alcohol, abortion, language policy, nuclear energy, the EU, as well as a whole range of issues related economic politics and income distribution, have all contributed to the preservation of policy dimensions rooted in the traditional cleavage structure, as well as generated new ones” (Narud & Oscarsson 1999:2)

Preferanser i en sakstype kan dermed bli et uttrykk for en posisjon langs en konfliktlinje. Konfliktlinjene kan gjerne være *kryssende*, og det er ikke berettiget å anta at eksempelvis rurale interesser skal sammenfalle med ”venstre-interesser” eller automatisk være korrelert med ”høyre”, skriver Laver og Hunt (1992). I et flerpartisystem, som Norge, er valgkamp drevet med basis i multiple dimensjoner, og partier bygger opp støtte gjennom sakstyper de har gjort til sine egne (Narud & Oscarsson 1999:3,4). Partier synes å posisjonere seg langs ulike skillelinjer, der enkelte skillelinjer vil bety mer enn andre.

Skillelinjer er imidlertid ikke nødvendigvis irrelevante der de ikke kommer til syne: “While the structure of cleavages is considered to be relatively fixed, the political salience of the various cleavages and patterns of party coalitions may fluctuate in reaction to contemporary events”, skriver Martin S. Lipset (2001:7). Dette vil være et rasjonale for å studere skillelinjer selv der de ikke alltid ”synes” gjennom enkeltsakene.

Med referanse til diskusjonen over, vil jeg i denne oppgaven oppfatte en skillelinje som en stabil samfunnskonflikt som vedvarer over tid, som kan assosieres med ulike, kryssende sosioøkonomiske, kulturelle, religiøse og verdibaserte segment av samfunnet. Politisk kommer skillelinjene ofte til uttrykk gjennom politiske partier, og disses orientering i særskilte enkeltsaker i det politiske rom.

2.3 Rokkan og Valens konfliktlinjemodell

Rokkan og Valens konfliktlinjemodell er helt sentral i denne oppgaven. Modellen forklarer det norske politiske system med basis i seks konfliktdimensjoner betinget av *økonomi, kultur og geografi*. Fortløpende endringer i disse konfliktdimensjonenes mønster innenfor det nasjonale rom er selve essensen og drivkraften i norsk politisk historie.

De seks konfliktdimensjonene:

- 1) Den territorielle motsetning (T) mellom hovedstad og provins, mellom sentrum og periferi.
- 2) Den sosio-kulturelle konfliktlinje (SK), som går mellom akademisk utdannede, ”europoiserte” embetsmenn og patriserne i byene og de stadig mer statusbevisste, artikulerte og nasjonsorienterte bøndene i landdistriktene og deres avkom i de voksende byene.
- 3) Den religiøse motsetning (R) mellom den etablerte bybefolknings sekulariserte og tolerante liberalisme og den ortodokse skrifttro lutherdom som er utbredt blant mange bygdene og blant nyinnflyttede i byer og tettsteder.
- 4) En økonomisk konfliktlinje på varemarkedet (VM) mellom produsentene og kjøperne av fiske- og landbruksprodukter—igjen et uttrykk for en motsetning mellom bybaserte og hovedsaklig landlige interessedesektorer.
- 5) Motsetningen på arbeidsmarkedet (AM), til å begynne med arbeidsgivere og lønnstakere og senere primært i de store enheter i økonomien og i den offentlige sektor, mellom arbeidsgivere og funksjonærer.
- 6) I tillegg kan vi se en moralsk (M) motsetning som særlig går inn på kontrollen over salg og produksjon av alkohol.

(Rokkan & Valen 1964, Rokkan 1987)

Disse skillelinjene menes å ligge latent befolkningen, som en gjenspeiling av historiske, geografiske og ressursmessige samfunnsstrukturer. Varighet og styrke har variert, og det er først og fremst klassekonflikten som har dominert politikken i mesteparten av det 20. århundre, skriver Rokkan (1987). Klassekonflikten, ofte omtalt som den økonomiske venstre—høyre konflikten, er typisk identifisert ved motsetninger på arbeidsmarkedet. Dette manifesterer seg i partistemmegivning ved at lavere inntektsgrupper stemmer på venstrepartiene og høyere inntektsgrupper stemmer

på høyrepartiene, skriver Lipset (2001:5). Også varemarkedskonflikten er økonomisk betinget, først og fremst mellom by og land. Den territorielle konflikten er uttrykt ved motsetningen mellom den sentrale region rundt hovedstaden og to distinkte periferier; den sørvestnorske og nordnorske.

Kløften mellom sentrum og periferi ble dannet av den nasjonale revolusjon, mens de økonomisk betingede kløftene mellom eier og arbeider, by og land, ble skapt senere, av den industrielle revolusjon (Ugelvik Larsen 2003:47). Overlapping og interaksjon mellom de ulike konfliktene var styrende krefter i konsolideringen av partisystemet (Urwin 1997:44), og modellen er gjennom årenes løp dels blitt brukt til å forklare dannelsen og framveksten av partiene, dels til å forklare deres velgeroppslutning og endringer i velgerkorpset (Heidar og Saglie 2002:31). Modellen er også forenelig med fastfrysningshypotesen: ”The party systems of the 1960’s reflect, with few but significant exceptions, the cleavage structures from the 1920’s” (Lipset & Rokkan 1967:50). Fastfrysningshypotesen bygger en lovmessighet på observasjoner om at den politiske konkurransen var låst i en kontinuerlig likevektssituasjon i ulike former for flerpartisystem (Ugelvik Larsen 2003:40).

Hypotesens bidrag til denne oppgaven er ført og fremst at partier, som tradisjonelle ”avspeilinger av de underliggende konfliktlinjene i samfunnet” (Bjørklund 2001:32), lider av ”institusjonell treghet” (Aardal 2003). Studier har indikert at konfliktlinjer bevares på det institusjonelle plan ved at partier definerer seg i forhold til dem, selv om disse i mindre grad reflekterer dagens samfunnsstrukturer (Urwin 1997, Saglie 2002). Det sies at partier har bestemte politiske saker som antas å være ”deres” (se Petrocik 1996 om *sakseierskap*), betinget av partihistorie, forventinger til partiet og andre partiers sakseierskap (Berg 2003:17). Knutsen (2004) forklarer hvorfor partier holder fast ved tradisjonelle ”konfliktlinjesaker”, uavhengig av politisk støttesegment i befolkningen:

“The new concern for issues (...) serves to reinforce the existing cleavage structure by providing new reasons for supporting the same parties, and the left—right dimension remains important even for voters who no longer respond to group loyalties” (Knutsen 2004:13-14)

2.3.1 KRITIKK AV KONFLIKTLINJEMODELLEN

Selv om de klassiske makrososiologiske modellene er blitt viet stor oppmerksomhet i norsk og internasjonal statsvitenskap, brukes de i dag sjelden som uttømmende analytisk rammeverk i studier av politiske konfliktstrukturer.

Knutsen (2004:1-2) slår fast at Lipset og Rokkans arbeider har vært den teoretiske basis for en lang rekke empiriske analyser av forholdet mellom sosial struktur og partivalg. Flere av disse studiene har påvist at de tradisjonelle politisk-sosiologiske variablene har mistet mye av sin forklaringskraft i prediksjon av stemmegivning i hele Vest-Europa, uten at alternative forklaringer ble reist. Dalton, Flanagan og Beck (1984) presenterer begrepet *dealignment*, definert som frakopling fra tradisjonelle konfliktlinjer, og nedgang i antall velgere som føler seg tilknyttet et bestemt parti. Forfatterne antar at nye konfliktlinjer ville utvikle seg til erstatning for de gamle. Dette ville føre til en *realignment*: en stabil velgertilknytning til og identifikasjon med nye partier som er vokst frem som følge av ”nye”, postmaterielle konfliktlinjer i samfunnet. I et slikt perspektiv blir den klassiske skillelinjemodellen uegnet til å fange opp alle strømningene og konfliktene i samfunnet, og slik ufullstendig som strukturell forklaringsmodell. Nedenfor vil det redegjøres for hva de postmaterielle strømningene antas å dreie seg om, og hvordan disse kan komplettere et konfliktlinjeperspektiv.

2.4 ”Ny politikk” og postmaterieell orientering

Ronald Ingleharts (1977,1990) arbeider om postmaterialisme og fremveksten av den nye politiske bevissthet la det teoretiske grunnlaget for å forklare svekkelsen i tradisjonelle skillelinjer. Inglehart forklarer hvordan vestlig politikk utviklet seg fra drives av klassemotsetninger til å drives konflikter mellom materialistiske og postmaterialistiske verdier. En ”kognitiv mobilisering” i befolkningen førte til en høyere utdannet og mer sofistikert politisk tenkende offentlighet som ”instead of depending on elites and reference groups, were able to deal with the complexities of politics and make their own political decisions” (Dalton 1993:18).

Ingleharts (1977,1990) arbeider bygger i hovedsak på to hypoteser: *Knapphetshypotesen* sier at verdiprioriteringer gjøres på bakgrunn av det sosioøkonomiske miljø vi lever i og på bakgrunn av knapphet og tilgjengelighet på ulike goder. Individet vil tillegge størst subjektiv verdi på de tingene som har lavest tilgjengelighet *Sosialiseringshypotesen* hevder at individets verdier i høy grad reflekterer de forholdene som regjerte under dets oppvekst. Den tidlige sosialiseringsfasen danner altså en basis for dine verdier som voksen, og de to hypotesene danner en generasjonsbetinget verdikløft:

“(..) as a result of the historically unprecedented prosperity and the absence of war that has prevailed in Western countries since 1945, younger birth cohorts place less emphasis on economic and physical security than do older groups, who have experienced a much greater degree of economic insecurity, and that conversely, the younger cohorts tend to give a higher priority to nonmaterial needs, such as a sense of community and the quality of life.” (Inglehart 1990:56).

Inglehart beskriver denne endringsprosessen som ”den stille revolusjon”, der andelen postmaterialister i befolkningen vil øke på bekostning av andelen materialister. Sameksistens av ny og gammel politikk i vestlige demokratier, er kun synlig i en overgangsfase til det postmaterielle samfunn.

”Ny” politikk finner sitt uttrykk ved saker som miljø, likestilling, sosial likhet, tilhørighet, medbestemmelse, selvrealisering (Dalton 1993:80-82) og andre saker som ikke kan tilskrives territorielle eller funksjonelle konflikter over materielle ressurser. Dette gir blant annet utslag i oppslutning om grønne organisasjoner, fredsbevegelser, motstand mot kjernekraft og ukonvensjonelle politiske deltakelsesformer (Inglehart 1977, 1990). Den nye verdiorienteringen og de nye sakene fragmentering av eksisterende partier og fremvekst av nye, skriver Dalton (1993:94). I den norske politiske kontekst synes ”ny politikk”, globale og internasjonale anliggender særlig relevant i forholdet mellom SV og Ap, og har vært en del av SV sin identitet som protestparti fra starten av.

De neste avsnittene vil dreie seg om en empirisk drøfting av tradisjonelle og ”nye” skillelinjers betydning innen det norske politiske system, med særlig fokus på våre partier, Ap, Sp og SV.

2.5 Det norske politiske system

Jens Aarup Seips (1963) arbeider om fremveksten av det norske politiske system, deler årene 1814 til 1963 inn i tre atskilte perioder, hver med sin særlige betydning.

Første periode—*embetsmannsstaten*—trekker seg frem til 1884 og er periode der den politiske offentlighet er preget av sentralisert byråkrati. Heidar og Berntzen (1998) omtaler denne perioden som det nasjonsbyggende århundre i norsk historie der den norske identiteten utvikler seg fra et eliteprogram til et bredt kulturelt fellesskap. Denne endringsprosessen var i følge Seips først og fremst betinget av en *territoriell* og *kulturell* mobilisering mot det etablerte, og fremmede urbane, byråkratiske strømninger, men også av økonomisk drevede *klassemotsetninger* som følge av industrialisering og markedsøkonomi. Den politiske reaksjonen får sitt uttrykk på 1860-tallet i Venstrealliansen. Dette er en sammenføring mellom en populist-nasjonal ideologi på bygdene og radikale interesser i byene, som begge er opptatt av å beskytte landsens verdier (se Rokkan 1987:68-69, Urwin 1997:38). Mobiliseringen fører til en motreaksjon fra den offisielle og etablerte eliten i dannelsen av Høyre, til forsvar for Grunnloven og et status quo. Det er imidlertid først etter 1884 man kan begynne å snakke om norsk partipolitikk (Urwin 1997), når Venstre danner regjering og parlamentarismen blir innført og etter lengere tids drakamp mellom Konge, Regjering og Storting.

Etter 1884 følger seksti år med *flerpartiregime*, med et politisk system i stadig forandring. Viktig i denne perioden er innføring av allmenn stemmerett for menn over 24 år i 1898, deretter for kvinner i 1913 og tilblivelsen av et selvstendig Norge med en selvstendig utenrikspolitikk. Valgloven av 1921 krever registrering av partier, og blir en offisiell anerkjennelse av partienes eksistens og funksjon innenfor staten. Valgloven befester proporsjonell politisk representasjon, noe som nok gjør sitt til fragmentering og radikaliserings av partisystemet i årene som følger. Partifragmenteringen tar slutt rundt 1930 (Urwin 1997), og er det som leder Rokkan og Lipset (1967) til å snakke om ”fastfrysningen” av partisystem og politiske skillelinjer.

Kriseforliket i 1935 mellom Ap og Bondepartiet er en ”allianse til forsvar for bygdesamfunnets interesser” (Rokkan 1987:77) og begynnelsen på en lang periode med Ap ved makten. Like viktig, skriver Heidar og Berntzen (1998), er Hovedavtalen mellom fagbevegelsen og arbeidsgiverne av samme år—en rød-blå overenskomst som skulle sikre ro i arbeidslivet. Kompromisser av denne karakter—også innebefattet primærnæringen—leder senere Stein Rokkan til å hevde at ”stemmer teller, ressurser avgjør”, for å understreke at det i Norge hadde vokst frem en sterk politisk innflytelseskanal i tillegg til ”den numeriske valgkanalen” (Rokkan 1987:kap.5).

Den stabile, konsensuspolitiske perioden etter krigen frem til 1963 har av Seip fått benevnelsen *ettpartistaten*, med Ap som stabilisator og den suverene ”ørnen blant partier”. Norge er i denne perioden preget av en vestorientert markedsøkonomi, en avideologisert, pragmatisk politisk elite og bred tverrpolitisk enighet innen spørsmål om styringsprinsipper, om effektiv økonomi og om borgerlige friheter (Sejerstedt 1984). Krig, okkupasjon og eksil hadde ført til høy grad av solidaritet og samling mellom elite og folk (ibid, Urwin 1997) og en styrking av statens makt (Heidar og Berntzen 1998). Etter hvert får Ap konkurranse om makten, men politisk kontinuitet på tvers av Høyre og Ap regjeringer, med gjensidig støtte i Stortinget, bekrefter et tverrpolitisk ønske om stabilitet.

Partipolitikken i perioden fra 1961 til 1973 karakteriseres som *stabil to-blokk konkurranse* (Strøm & Leipart 1989, Heidar 2005) ved at den borgerlige og sosialistiske blokken er relativt balansert. Enten styrer mindretallsregjeringer fra Ap eller borgerlige mindretallskoalisjoner. En av årsakene til de mange mindretallsregjeringene i denne perioden er nettopp Arbeiderpartiets langtrekkende motvillighet til å inngå i koalisjoner med andre partier (Strøm m.fl.2005:793).

Den neste store politiske forandring skjer tidlig på syttitallet, når EF-saken kommer til som en ”ekstremt splittende og bitter kontrovers” (Urwin 1997:42) og kime til den største partipolitiske endringen i norsk politikk siden 1920-tallet (Strøm & Leipart 1989). Det vokser frem to populistiske fløypartier i hver sin ende av venstre-høyre akse: SV dannes som en direkte konsekvens av EF-spørsmålet (Narud & Oscarsson

1999:6) og Andres Langes Parti, senere Fremskrittspartiet (Frp), som et anti-avgiftsparti og uavhengig joker på høyresiden. Perioden fra 1973-1985 kan karakteriseres under tittelen *polarisering og fraksjonalisering* (Strøm og Leipart 1989) eller *spredning* (Heidar 2005). Den klare tendensen er imidlertid at hovedvekten av stemmer blir fordelt på flere partier enn i de foregående periodene. Den sosiale konfliktstrukturen som partiene hadde basert seg på synes å være i flux og partiene mister kontrollen på sine velgere (Urwin 1997:42).

Også aksjonene i forbindelse med utbyggingen av Altavassdraget i 1981 markerer nye tendenser i norsk politikk. Her kommer til syne en sterk politisk bevissthet i forhold til miljøspørsmål, en kløft mellom elite og folk som viser at direkte aksjon som politisk uttrykk kan finne sin form utenfor de tradisjonelle deltakelseskanalene (s.34).

På 1980-tallet blir norsk politikk, som andre vestlige demokratier, preget av den ny-liberale bølge. Høyre får hele 32 % av stemmene ved valget i 1981, og politisk polarisering fører til at sentrumpartiene marginaliseres og de nyere fløypartiene vokser (Urwin 1997). Ved valget i 1989 øker fløypartiene SV og Frp sin samlede andel stemmer fra 9.2 % til 23 %. På midten av nittitallet har imidlertid EU-striden revitalisert skillelinjene mellom sentrum og periferi, by og land, og Sp seiler opp som det viktigste sentrumpartiet. EU-debatten fører til både splittelser innad i Ap og på tvers av det borgerlige sentrumsalternativet som i 1989-90 hadde sittet sammen i regjering.

Narud og Strøm (2000) snakker om æraen av ”sårbare koalisjoner” som har preget norsk politikk siden midten av 1980-tallet. Stortingsvalget 2005 kan i så måte representere begynnelsen på en ny fase: man har en flertallsregjering og for første gang viser Ap seg koalisjonsvillig, ikke bare sammen med SV til venstre, men også med Sp til høyre. Likevel, spørsmålet om EU splitter fortsatt alle tenkelige regjeringalternativer enten mellom eller innen partier (Heidar 2005) — også den rød-grønne regjeringen av 2005—og det er uvisst om også den sittende regjeringen er av den sårbare typen, trass i sitt parlamentariske flertall.

2.6 Partienes forankring i konfliktlinjer

Det norske partisystem er ”et flerpartisystem der de fleste partier er sterkt forbundet med distinkte sosiale grupper” (Strøm og Leipart 1989:264). Urwin (1997:44-45) hevder at norske partier ble rene interesseorganisasjoner heller enn kompromisser mellom flere interesser, da hvert parti knyttet til seg et segment av interesser—middelklassen, fagforeninger, religiøse organisasjoner, landbruksorganisasjoner, språkforeninger—og hadde sine særlige nyhetsorganer. Dette er alle eksempler på hvordan skillelinjer i Norge har funnet sterke organisatoriske uttrykk.

De økonomisk betingede konfliktene—særlig klassekonflikten—har i størst grad preget det politiske landskap: Her har Høyre og Ap vært hovedaktørene på arbeidsmarkedet, mens Bondepartiet har politisert varehandel-skillelinjen som forvarer av rurale landbruksinteresser. De økonomiske konfliktene kom sent til Norge på grunn av sen industrialisering, og måtte passe med de allerede eksisterende territorielt og kulturelt betingede konfliktene. Sentrum—periferi har på ulikt vis fått sine partipolitiske uttrykk i Kristelig Folkeparti og Venstre, og synes fortsatt i dag å være konflikter av en viss betydning. Kanskje må du helt tilbake til de gryende skillelinjene under embetsmannsstaten for å forstå mekanismene i vigør under EU-striden i 1994 (se Bjørklund 1997), eller for å forstå hvorfor partiet Venstre ved valget 2005 fortsatt hadde sine kjerneområder på Sør-Øst-, Vestlandet og Agder og Rogaland (SSB 2005). Siden syttitallet synes økonomisk vekst mot miljøhensyn å ha vært en sentral substans i en ”ny” konfliktlinje som har utfordret de tradisjonelle partiene og den “fastfrosne” skillelinjestrukturen i Norge (se Knutsen 1997:233-234). Det nærmeste denne nyorienteringen kom et partipolitisk uttrykk, kan synes å ha vært gjennom SV. De neste avsnittene drøfter hvordan Ap, Sp og SV har vokst frem og posisjonert seg i forhold til konfliktlinjer.

2.6.1 AP: ARBEIDSTAKERINTERESSER PÅ TVERS AV BY OG LAND

Urwin (1997) skriver at Arbeiderpartiet ved stiftelsen i 1887, og i de påfølgende to tiår, hadde karakter av å være en ”introvert sekt”. Partiet var en avlegger av fagforeningsbevegelsene i byene, men skar etterhvert tvers over tradisjonelle

skillelinjer og etablerte allianser mellom by og land, sentrum og periferi. Ap befestet sin støtte på klassekonflikten (Urwin 1997:44), og vokste stort som følge av en ny sosial realitet som den voldsomme industrialiseringen etter 1910 bragte med seg (Rokkan 1987:74). Partiet vant sitt første mandat i Stortinget i 1903, og var i 1915 på størrelse med Venstre og Høyre (Urwin 1997). De interne partisplittelsene i årene som fulgte kan tilskrives den russiske revolusjon i 1917, og partiets medlemskap i Komintern i 1921. Den radikale fløy av partiet la i disse årene de ideologiske premissene, men innen 1927 hadde partiets moderate tatt føringen, og man så begynnelsen på et sosialdemokratisk parti. Dette året ble Ap det største parti i Stortinget, og kunne danne regjering, men det var først fra og med 1935 at Ap kom til å prege norsk politikk.

Gjennom store deler av etterkrigstiden konstituerte Arbeiderpartiets styrke en stabiliserende faktori norsk politikk (Seip 1963). Velferdspolitikken var bygget på en keynesiansk modell, med vektlegging av det felles beste, en sterk stat, sosial planlegging, og bevisste holdninger til sosial organisering (Urwin 1997). Fra 1940-tallet til gjennom 1970-tallet, var det tradisjonelle mønsteret i norsk politikk at omlag 50 % av stemmene gikk til Ap og de andre partiene på venstresiden (Strøm m.fl. 2005: 790). Ap og Høyre alene hadde frem til midten av syttitallet til sammen ca. 2/3 av stemmene (ibid:791), og kjempet seg i mellom om den voksende middelklassen i byene (se Rokkan 1987:87-91). Ap mistet etter hvert grep om sine velgere, og med dette begynte partisystemet å fragmenteres. Det har alltid vært noe opposisjon innad i Ap knyttet til utenrikspolitiske spørsmål som NATO og EF/EU. Tidlig på 1960-tallet gikk en fraksjon av partiet ut grunnet dissens om sikkerhetspolitikk, og omlag ti år senere brøt en ny fløy løs fra moderpartiet over EF-spørsmålet.

På åttitallet førte høyredreiningen i norsk politikk til at Arbeiderpartiet tok til å revurdere sin tradisjonelle kjepphest: stor offentlig sektor og en statssentrert økonomisk politikk (Heidar 2005:809). Kanskje var de partipolitiske skillelinjene blitt mer diffuse, noe som også manifesterte seg i partienes organisatoriske aspekt: Ap (og Høyre) mistet omlag 2/3 av sine partimedlemmer i perioden fra 1985 til 2001 (Heidar & Saglie 2002:34-35). Også de tradisjonelt sterke båndene til

interesseorganisasjonene—særlig Landsorganisasjonen (LO) for Ap sin del—var blitt løsere (Heidar 2005:821). Denne svekkelsen av bånd mellom parti og folk, parti og sivil samfunn, sammenfaller med en ny trend i stemmegivning: Norske valgundersøkelser kunne peke på økt volatilitet—velgere på vanding mellom partiene—og at klassetilhørighet betød mindre for partivalg. Partiene ble følgelig ledet til å fokusere mindre på sosial bakgrunn (Valen 1999, Strøm m.fl 2005), noe som tilsynelatende fikk særlige konsekvenser for Ap, som tradisjonelt klasseparti (Urwin 1997:44).

Ap opplevde en svekket sin posisjon blant velgerne utover 1990-tallet (Strøm m.fl 2005), og nådde sitt bunnivå ved Stortingsvalget 2001. Partileder Jens Stoltenberg la siden om partiets kurs ved både å revitalisere båndene til fagbevegelsen og legge til rette for samarbeid med Sp og SV for å danne flertallsregjering ved valget i 2005 (Heidar:821-822). Hva de siste tyve årenes endringsprosesser har gjort med Arbeiderpartiets plassering i forhold til konfliktlinjer? Tviholder Ap like sterkt på sitt stempel som arbeidstakernes parti, eller har partiet gitt avkall på sitt ”arvegods” i takt med prinsippet om å sitte i regjering alene?

2.6.2 SP: MELLOMPARTI FOR RURALE INTERESSER

Senterpartiet (fom.1957) het tidligere Bondepartiet og stilte første gang til valg i 1923, etter å ha gått ut av Venstre i 1920. Bondepartiet befestet seg som et talerør for primærnæringen, og store deler av den rurale elite av landeiere. Sp opplevde å få rystet sitt sosioøkonomiske støttesegment på 1960-tallet, da nærings- og sysselsettingsstrukturen i Norge begynte å forandre seg: både fiskeri- og landbrukssektoren opplevde stor nedgang (se Rokkan 1987:kap 5, Urwin 1997:46). Siden den gang har Sp vært et mellomstort, pragmatisk sentrumsparti. Fra 1963 frem til i dag har Sp sittet i ni regjeringskoalisjoner (se Strøm m.fl. 2005:794): med unntak av den sittende regjering med Ap og SV, har partiet alltid sittet sammen med Venstre og Kristelig Folkeparti, og ofte sammen med Høyre. Sp er kanskje det mest innflytelsesrike av mellompartiene det ofte sammenliknes med og la gjennom 1980- og 1990-tallet mye av premissene for tverrpolitisk samarbeid. Partiet ble basis for

sentrumspolitiske styringsalternativ, og nôt høy parlamentarisk innflytelse, skriver Heidar (2005:824).

EU-striden i 1994 polariserte bykultur og landkultur, og styrket Sp sin posisjon. Denne striden—”by og land, mann mot mann”—forsterket også spliden mellom Sp og Høyre, alliansen som allerede i regjeringen Syse 1989-90 var tydelig uenige i økonomisk styringspolitikk (Strøm m.fl.2005:796): Styringsallianser mellom Høyre og Senterpartiet har siden 1990 ikke vært aktuelt. Utover 1990-tallet fortsatte Sp sin rolle som ”portvokter” langs høyre-venstre skalaen ved først å støtte Ap-regjeringen, deretter selv å inngå i regjering med Venstre og Krf i 1997-2001 (Heidar 2005:824). Senterpartiet bygget ved valgkampen i 2001 sin politikk på: desentralisering, økologi, kulturelle røtter, frihet, blandingsøkonomi og privat eiendomsrett (Heidar 2005). Ved Stortingsvalget 2005 hentet Sp klart sterkest støtte i de minst sentrale kommunene (SSB 2005), men i landkommunene har partiet de siste årene opplevd sterk konkurranse fra fløypartiet Frp (Baldersheim & Fimreite 2005, Bjørklund 2007). Sp er tradisjonelt et sterkt NATO-vennlig parti. Ved siden av økonomisk politikk og moral-religion spørsmål har dette vært blant de viktigste grunnene til at et samarbeid med SV i tidligere år har vært helt utelukket.

Et underliggende spørsmål er hva som har skjedd med Sp sine borgerlige tradisjoner. Har partiets politikk forandret seg så vidt betydelig mellom 1985 og 2005 at et samarbeid med Ap og SV ble mulig?

2.6.3 SV: VENSTREPOPULISME, UTENRIKSPOLITIKK OG MILJØ

Sosialistisk Venstreparti (fom.1975) ble stiftet under navnet Sosialistisk Folkeparti (SF) i 1961, av en gruppe som brôt ut fra Arbeiderpartiet grunnet dissens om utenriks- og sikkerhetspolitikk (Strøm og Leipart 1989:265, Knutsen 1997:247). En stridens kjerne var spørsmål om NATO-medlemskap og atomvåpen på norsk jord. SF partiet førte en sterkt sosialistisk politikk og var et irritasjonsmoment for Ap helt fra begynnelsen av, skriver Rokkan (1987:kap.5), og beskriver hvordan de to SF-representantene på Stortinget sommeren 1961 bidro til å felle Ap-regjeringen som følge av Kings Bay ulykken på Svalbard. SF ble slik det første sosialistiske parti som

felte en sosialistisk regjering, og terminerte slik epoken av stabilt ettpartistyre i norsk etterkrigstidspolitikk. I 1973 skjedde nye omveltninger på den politiske venstresiden i kjølevannet av EF-striden. En gruppe innen Ap fant sammen med SF samt noen kommunister og dannet en allianse kalt Sosialistisk Valgforbund. Denne alliansen tok i 1975 form partiet Sosialistisk Venstreparti (SV).

Det må understrekes, som Strøm m.fl. (2005), at SV ikke vokste fra den tradisjonelle sosiale strukturen som de eldre partiene baserte sin støtte på, men som protestparti i opposisjon til den tradisjonelle politikken. Fordi SV ikke har vært i regjeringsposisjon har de kunnet forfekte en populistisk politikk, og slik høste mange stemmer, hevder Strøm m.fl. (ibid:791). Begrepet populisme, som i dagens politikk gjerne knyttes til fenomener som politiske ”folkeforførere” eller ”værhaner”, refererer i forskningslitteraturen (se Rokkan 1987, Knutsen 1997) til grasrotbevegelser og politisk mobilisering nedenfra-opp. Populismen som gjorde seg synlig på midten av 1960-tallet, omtales som ”a protest against aspects of cultural and economic development threatening to marginalize the fringes of Norwegian society (...)—from the 1970s incorporating newer ecological thoughts” (Knutsen 1997:233). Det var i denne strømmingen SV hentet mye av sin identitet, men partiet har også en tydelig forankring på venstresiden av konflikten i arbeidsmarkedet (Heidar & Saglie:2002:31).

Kitschelt beskriver SV som: “the Norwegian green and left-libertarian alternative that links green values and libertarian commitments to communal autonomy and popular participation with a traditional leftist concern for equality”, gjengitt i Knutsen (1997:248). Noen av partiets mest brukte slagord har reflektert hensyn til miljø og handlet om å ”beskytte utkantstrøkene” og ”beskyttelse av naturressursene”. Tradisjonelt har også partiledelsen hatt sterke bånd til, hvis ikke direkte overlapping med, miljøorganisasjoner (s:248). Heidar og Saglie (2002:126) skriver at SVs partiledelse i 2001 fortsatt gav miljøpolitikk øverste prioritet.

Bakenfor denne oppgavens problemstillinger ligger en særlig undring over hvorvidt nettopp SV, som startet som et lite protestparti på venstresiden, har måttet gå på akkord med sine egne ”hard-liners”, aktivister og tradisjonelle grasrotpolitikk for å

kunne inngå i regjeringssamarbeid med Ap og Sp. Har også SV måttet moderere sin programpolitikk fra 1985 til 2005, i forhold til gamle og nye konfliktlinjer?

2.7 Det politiske rom 1985-2005: Hvor sterkt står konfliktlinjene?

Spørsmålet om konfliktlinjenes stilling i dag, er meget drøftet i faglitteraturen. Konfliktlinjer antas fortsatt å forklare valgferd, selv om forskningen kan være uenige i den relative vekt av nye i forhold til gamle skillelinjer, og betydningen av verdiorientering (Aardal 2003; Knutsen 2004). Heidar (2005) skriver at venstre-høyre aksene fortsatt er avgjørende i partienes konkurranse om stemmer i norsk politikk, men også moralske saker og sentrum—periferi har betydning. Knutsen og Kumlin (2005) finner tendensen til at økonomisk høyre—venstre er viktig i forklaringen av partivalg, selv om dimensjonens betydning har sunket gjennom 1980 og 1990-tallet.

Dalton, Flangan, Beck (1984:239) hevder at ”dealignment” er en bedre beskrivelse enn ”realignment” hva angår konfliktstrukturen i det norske politiske rom. De tradisjonelle skillelinjene har altså svekket seg, uten at andre har vokst frem. Knutsen (1986) finner gjennom analyser av data for Norge 1981 ingen tegn til realignment rundt postmaterielle verdier. Om lag ti år senere tyder postmaterialisme som skillelinje å stå relativt sterkere, med SV som partialalternativet med det tydeligste postmaterielle elektorat (Knutsen 1995). I 2005 konkluderer Knutsen og Kumlin (2005) med at gammel politikk fortsatt er viktigst i forklaring av stemmegivning, men betoner at de nye konfliktlinjenes forklaringskraft øker i forhold til gammel.

Et entydig funn synes å være at klasse har mistet stor betydning som predikator for stemmegivning (Listhaug 1997, Knutsen 2004), og Valen (1999) mener politikken med dette har forandret seg fra å være klassekamp til en kamp om den politiske dagsorden, gjennom enkeltsakene. I Norge har tilgang til alkohol, abort, språkpolitikk og EU bidratt til å bevare kulturelle og territoriale konflikter skriver Urwin (1997). Heidar (2005) betoner at en rekke dagsaktuelle velferdspolitiske spørsmål som eldreomsorg og kontantstøtte er av den typen som er tydelig forankrable i en tradisjonell skillelinjestruktur. Enkeltsakene synes å dominere den politiske dagsorden og sette sitt preg på det politiske rom, uten å skyve konfliktlinjene til siden.

Gasskraftverksaken bidro i sin tid sterkt til at regjeringen *Bondevik I* gikk av, og synes å være et vedvarende tema også i den sittende regjering. Denne tematikken kan forstås i forlengelsen av en generell ”elektrisitetsdiskurs” i norsk politikk, som kom på dagsorden på syttitallet og (se Knutsen 1997, Urwin 1997), og bør sees i lys av vekstvern dimensjon, forankrbar i ”ny” politikk.

Hva angår partienes plassering langs økonomisk venstre—høyre, synes litteraturen utvetydig. Fra venstre mot høyre i det politiske rom finner du konvensjonelt SV—Ap—Sp (se Garry 1999, Laver & Hunt 1992, Rasch 2003)

Ray og Narud (2000) sammenlikner konfliktstrukturen i norsk politikk for 1989 og 1998 gjennom såkalte ekspertundersøkelser: I 1989 var SV og Ap i midten av urban-rural—dimensjonen, mens Sp var i midten langs en venstre-høyre dimensjon. Innen 1998 hadde SV beveget seg mot en pro-rural posisjon, mens Sp hadde drevet mer mot venstre, med økt fokus på økonomiske saker. Ap hadde drevet mot sentrum (s.235). Ray og Narud fant at særlig tre saker assosieres med sentrum—periferi: europeisk integrasjon, desentralisering, støtte til rurale interesser, og at denne dimensjonen overlapper noe med by—land konflikten (s.231).

I programprofilene foran valget i 2001 var ”solidaritet” og ”frihet og likhet for alle” nøkkelord for Ap, mens SV formulerte mål om kjepe for det klasseløse samfunn, desentralisering og mot markedskreftene, skriver Heidar (2005: 818). Også SV betoner altså desentralisering, og periferiens interesser. I et europeisk perspektiv har den norske utkanten fått benevnelsen ”den triumferende periferi” på grunn av sine sterke tradisjoner. I periferien finnes i dag tydelige arvegods fra de sterke motkulturelle strømningene: kommunene bestemmer språk i skolen, regulerer salg av alkohol, og lokale sogn har høy innflytelse på ansettelse innen kirken (Baldersheim & Fimreite 2005:767). Fordi kommunene i dag synes mindre økonomisk selvdrevne enn før, er kommunesammenslåing blitt et aktuelt politisk tema. Her synes Ap og Sp å være på kollisjonskurs. Tradisjonelt har Sp hatt bred støtte i landinteressene i midt-Norge, mens Venstre og Krf har stått sterkt i periferien i sørvest. I dag er imidlertid Frp i ferd med å stjele ”sakseierskap” på periferi-interesser, ved å krysse tvers over sentrum-

periferi, by og land, og omdefinere disse dimensjonenes partipolitiske forankring, skriver Baldersheim og Fimreite (s.767). Også Bjørklund (2007) bemerker en slik endring, og hevder at Norge aldri har vært så ”kulturelt standardisert” som i dag, da det har skjedd en forvitring av arbeiderkultur og motkulturene. Dette skulle indikere at sentrum—periferi står svakere i 2005 enn i 1985.

Diskusjonen indikerer at tradisjonelle skillelinjer fortsatt er viktige, men siden tradisjonelt viktige politiske kulturer synes å forvitte, kan man forvente at partiene vil endre sitt fokus. Kanskje er det på grunn av denne kulturelle standardiseringen viktigere for partiene i 2005 å posisjonere seg litt i alle leire heller enn å satse alt på et kort. Kan det antas at partiene i 2005 i større grad tillater seg å ligge nærmere hverandre, fordi de ikke lenger frastøter seg et hovedsegment av velgere ved å ha en blandet politisk konfliktlinjeprofil? Samtidig må man altså ta høyde for at partiene fortsatt vil ønske å holde fast i sitt eierskap på en del enkeltsaker knyttet til de tradisjonelle konfliktlinjene. ”Nye” konfliktlinjer, og særlig miljøspørsmålene, ser også ut til å ha en relevans for partiene.

2.8 Konklusjon

Dette kapittelet har søkt en gjennomgang av faglitteraturens perspektiver på konfliktlinjer i norsk politikk. På bakgrunn av diskusjonen om konfliktlinjenes betydning og forankring i tre partiene, synes den rød-grønne regjeringen av 2005 å være historisk-politisk oppsiktsvekkende, særlig som en allianse på tvers av den økonomiske venstre—høyre dimensjonen. Ap, Sp og SV synes å ha mer eller mindre klare profiler i forhold til nye og gamle konfliktlinjer. Men hvor sterk står egentlig denne konfliktlinjepolitikken i 2005 når man har arbeidstakerpartiet sittende i regjering sammen med det rurale partiet og protestpartiet?

Det synes å være godt belegg for å analysere norsk politikk med basis i skillelinjer, og en slik tilnærming er fortsatt et mye anvendt verktøy i studier av politiske partier. Historien har vist at ”sovende” konfliktlinjer regelmessig kommer til live gjennom aktualisering av enkeltsaker av varierende tilstedeværelse og varighet. Koplingen mellom enkeltsaker og konfliktlinjer synes viktig, og bekrefter at konfliktlinjer kan

eksistere som latente faktorer i politikken, selv om de ikke alltid synes.

Oppgaven vil søke å gi svar på om Ap, Sp og SV egentlig har ”beveget” seg mellom 1985 og 2005, i forhold til konfliktlinjene diskutert i dette kapittelet. Skulle man finne store forskjeller på tvers av partiene med hensyn til posisjon langs og vektlegging av konfliktlinjer, kan dette indikere at det i dag finnes viktigere prinsipper som styrer tverrpolitisk samarbeid enn strukturelle politiske konfliktlinjer. Skulle analysen finne at Ap, Sp og SV i 2005 vektlegger konfliktlinjer i mer liknende grad og på mer liknende vis enn i 1985, vil dette være en indikasjon på at man ikke kan avskrive konfliktlinjers betydning i det partipolitiske samarbeidet.

Diskusjonen i dette kapittelet gir belegg for følgende forventinger om partienes konfliktlinjepolitikk i 2005 sammenliknet med 1985:

- Tradisjonelle skillelinjer er mindre synlige i partienes programmer i 2005 enn i 1985
- ”Nye” konfliktlinjer er mer framtrødende i 2005 enn i 1985.
- ”Avstanden” mellom partienes posisjoner langs tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer er i 2005 mindre enn i 1985
- Konfliktlinjeprofilene er gjenkjennelige, både mellom 1985 og 2005, og i forhold til partienes historiske grunntrekk.

I neste kapittel vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen og kildematerialet som legges til grunn for denne undersøkelsen.

KAPITTEL 3. METODISK TILNÆRMING

3.1 Innledning

Metode kan forstås som ”en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet hører med i arsenalet av metoder”, skriver Aubert (1972:196). Formålet med dette kapitlet er å belyse sammenhengen mellom oppgavens problemstilling, datatilfang, og metodisk design, og argumentere for hvorfor min metode kan føre frem til ny kunnskap om Ap, Sp og SV sin vektlegging av og posisjon langs tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer i 2005.

Kapitlet vil avklare det metodiske opplegget og de analytiske prinsippene til grunn for denne oppgaven. Jeg vil vie plass til diskusjon av innholdsanalyse som fremgangsmåte, og de metodiske utfordringer tilnærmingen vil medføre. Den kvantitative innholdsanalysens styrke er at den muliggjør sammenlikning av store tekstmaterialer over samme formaliserte analysenøkkel. Den oppfølgende kvalitative studien vil gå inn i kontekst og argumentasjon, og sammen søker de to analysene å belyse problemstillingene på komplementært vis. Jeg vil drøfte kildematerialet til grunn for analysen, og argumentere for hvorfor dette representerer et passende datautvalg. Avslutningsvis vil jeg hvilke rammer denne metodediskusjonen setter for de påfølgende analysekapitlene.

3.2 Metodisk design og analyseprinsipper

Først en avklaring. Det hevdes at sammenlikning er en forutsetning for persepsjon, og at refleksjon er umulig uten. Implisitt eller eksplisitt vil enhver forskning involvere sammenlikning. Denne analysen vil sikte mot en sammenlikning av tre politiske partiprogrammer over to punkter i tid, og det metodiske design vil med dette hvile på den *komparative metode*. Den komparative metode i moderne statsvitenskap ansees særlig anvendelig der en har å gjøre med få case og høy grad av kausal kompleksitet.

Metodens sofistikerte karakter ligger i å konstruere et teoretisk fundamentert ”eksperimentelt design” av variabler i sin naturlige kontekst. Det antas at

sammenlikning vil være fruktbart når man skal undersøke underliggende forskjeller og likheter i uavhengige variabler som antas å forklare variasjon i den avhengige variabelen. Selv om variabler ofte vil være et fremmed begrep, kan det være nyttig å konkretisere dette punktet så langt det er mulig: Oppgaven antar at Ap, Sp og SV må ha tydelige fellespolitiske kontaktpunkter i det politiske rom for å kunne sitte sammen i regjering. Det politiske rom kan forstås på basis av skillelinjer, og variasjoner i skillelinjer innen og på tvers av partiene vil kunne indikere *hvilke konflikter som veier mest og minst i partipolitisk samarbeid*. Slik antas det at skillelinjer kan gi en indikasjon på partiprogrammatisk "likhet" på tvers av partier. Oppgaven henter et sammenlikningspunkt tilbake i tid i håp om å få grep om endringstendenser. Dette vil kunne åpne for å si noe om hvorvidt de tre partiene har blitt partiprogrammatisk "likere" mellom de to målingspunktene, 1985 og 2005. Jeg vil likevel være forsiktig med å trekke slutninger om utvikling over tid, da mine målinger ikke oppfyller kravene til en tidsseriedesign.

Jeg vil her så vidt introdusere noen begreper som oppgaven vil komme sterkere tilbake til underveis. Empirisk vitenskapelig metode, sammenliknende eller ikke, hviler tungt på særlig to kriterier: *validitet* og *reliabilitet*. Om disse kriteriene ikke møtes vil fremgangsmåten heller ikke tjene sitt formål. Et valid funn er et funn som påviser en reell, gyldig og substansiell sammenheng mellom det teoretiske og det empiriske univers. Validitet defineres som "the extent to which an instrument is measuring what it is intended to measure", skriver Holsti (1969:142). I den kvantitative analysen vil validitetsvurderinger stå særlig sentralt i operasjonalisering av teoretiske begreper, men også i sluttvurderingen av analysens substansielle funn, og sammenheng med litteraturen. Den kvalitative analysen vil også bli vurdert ut i fra om den klarer å etablere sammenheng mellom det teoretiske og empiriske univers, og her kommer også reliabilitetskriteriet inn. Reliabilitet angår det metodetekniske; om undersøkelsen er utført slik at de empiriske funn er pålitelige. Vil man ved å replisere analysen få de samme resultatene? Den kvalitative analysen vil av natur være mindre etterprøvable enn den kvantitative, og i større grad sårbar for subjektiv tolkning. Om reliabiliteten er lav vil dette også svekke funnenes validitet. Vurderinger av reliabilitet og validitet er sentrale for enhver metodisk design, også for innholdsanalysen.

3.3 Innholdsanalyse

Innholdsanalyse defineres som "the application of scientific methods to documentary evidence" Holsti (1969:129). Utsagnet er heller vagt enn oppklarende, men sier noe om at metoden tar mål av seg å være vitenskapelig. I innholdsanalysen ligger, i motsetning til flere andre typer tekstanalyse, et uttalt krav om objektivitet og systematikk. Bergström og Boréus (2000:46) skriver at innholdsanalysen er den tekstanalysen som kommer nærmest en positivistisk-empirisk vitenskap. Analysen søker det manifeste innhold—det innhold som uttrykkes eksplisitt fra avsender, ikke hvordan budskapet kan dekodes av mottaker. I forhold til denne analysens problemstilling og siktemål om å si noe om forekomst av skillelinjer i partiprogrammer, ansees det helt nødvendig å basere seg på en objektiv, avsenderorientert tolkningsmodell. En gyldig innvending kan være å stille spørsmål om hvorvidt mennesket kan nærme seg objektet uten selv å ta med seg sin subjektive forforståelse. Det kan hevdes at forskeren ikke vil være i stand til å rekonstruere motivene til en teksts opphavsmann, da teksten vil tale forskjellig til ulike lesere (Neumann (2001:26). Objektivitet er i så måte et ideal snarere enn et krav for analysen.

Skillet mellom en *kvantitativ* og en *kvalitativ* del i innholdsanalysen er viktig i den forstand at den ene vil legge grunnlag for den andre:

"den generelle oversikt som oppnås ved hjelp av kvantitative analyser kan være et viktig grunnlag for strategiske vurderinger av hvilke fenomener eller problemer som det er særlig viktig å fokusere ved hjelp av mer intensive, kvalitative oppfølgingsundersøkelser" (Grønmo 1996:101).

Skillet mellom det kvantitative og det kvalitative er ikke en ren dikotomi, men utgjør ytterpunktene på en skala (Grønmo 1996:74, Holsti 1969), og derfor vil valg av metode alltid avgjøres av analysens formål. I denne oppgaven vil begge de to metodene ta for seg den samme *analyseenhet*. Den kvantitative analyse vil fokusere på *tekstenheter*—den del av en grammatisk setning som skal analyseres, mens den kvalitative analysen vil fokusere på *kontekstenheter*—det avsnitt, kapittel eller utvidet diskurs som tekstenheten står i.

Bergström og Boréus (1999:37) fremhever som prinsipp for innholdsanalyse at ”leseren skal kunne rekonstruere de operasjoner som en forsker har gjort i analysen av ett materiale for å dra en viss konklusjon”. Den kvantitative analysen vil oppfylle krav om etterprøvbarhet ved å konstruere en detaljert kodebok (Vedlegg 1) over hvilke tekstenheter som forankres i særskilte kategorier, og hvordan disse plukkes ut (Vedlegg 2). I den kvalitative analysen vil kartleggingen av partienes *posisjon* langs konfliktlinjer også basere seg på kodebok (Vedlegg 3), der argumentasjonens basis vil fremgå. Den kvalitative studien av vektlegging—hvor sterkt konfliktlinjene står i partiene—vil ikke baseres på kodebok, men vil fremme etterprøvbarhet i utførlig bruk av sitater i teksten.

3.3.1 KVANTITATIV INNHALDSANALYSE

Hva er analysens tekstenheter og hvordan forankres disse i forhold til skillelinjer som kategorier? Denne delanalysen vil anvende databasert *ordtelling* som analyseverktøy, der det enkelte ord plukkes ut som tekstenhet. Mathisen (2003) hevder at ”En registrering av ordforekomster kan si oss noe om hvilke interesser og verdier som gjør seg gjeldende i tekstene, og hva slags kunnskap som legges til grunn for analyser og anbefalinger”. På dette grunnlaget mener jeg ordforekomstene kan si noe om konfliktlinjenes tilstedeværelse i en tekst.

De utvalgte ordene forankres i kategorier definert av det teoretiske fundament, og treffene på disse vil utgjøre grunnlag for slutninger om konfliktlinjenes styrke i tekstene. Bergström & Boréus (1999:56) bekrefter at ”den databaserte ordtelling er hundre prosent reliabel, men at det finnes validitetsproblemer forbundet med å la forekomsten av særskilte ord måle en posisjon i visse spørsmål”. Høyere forekomst betyr ikke nødvendigvis større substansiell betydning, derfor vil disse funnene alene nok utgjøre et utilstrekkelig grunnlag for substansielle konklusjoner.

Det er viktig å presisere distinksjonen mellom det som i forskningslitteraturen benevnes ”saliency” og ”emphasis”, hva angår et saksforholds representasjon i en tekst (Huber&Gabel 2000). Førstnevnte begrep handler om hvor mye et saksforhold er aktualisert, mens sistnevnte dreier seg om argumentasjonen i saksforholdet, om det

uttrykkes i favør/disfavør av en sak. Jeg vil i min oppgave bruke begrepet *aktualitet* som uttrykk for hvor sterkt en skillelinje vektlegges i et partiprogram, og *posisjon* i forhold til hvor partiene synes å plassere seg langs en skillelinjedimensjon. Hvordan disse begrepsaspektene vil operasjonaliseres, og hva slags formler som legges til grunn, vil oppgaven komme tilbake til i Kapittel 4.

Analysen utføres ved hjelp av programvaren *Yoshikoder 0.6-3*, utviklet av "Identity Project" ved Harvard Weatherhead Center for International Affairs (se www.yoshikoder.org). Denne programvaren egner seg godt til systematisering og kategorisering av flere og store tekstutvalg, gjennom generering av formaliserte kodingsnøkler—eller *ordbøker*. Vedlegg 1 gjelder som empiriske definisjoner av kategoriene, der det vil fremgå hvilke søkeord som sammen utgjør et mål på en konfliktlinjes styrke.

3.3.2 KVALITATIV INNHOLDSANALYSE

Med tanke på oppgavens formål om å kartlegge og sammenlikne skillelinjer innen Ap, Sp og SV over to punkter i tid, synes ordtelling alene ikke å være tilstrekkelig som metode. Tall og frekvenser er i seg selv utilstrekkelig for å trekke konklusjoner (Holsti 1969:122, Adcock & Collier 2003), og derfor vil den kvantitative studien følges opp av en kvalitativ studie.

Konfliktlinjene oppgaven søker å identifisere blir ofte ikke eksplisitt referert til; de utgjør ofte latente faktorer som ofte tilhører en "politologisk" heller enn en praktisk politisk debatt. Ordteilingen utdypes gjennom å studere den meningsbærende *kontekst* som ordene er en del av. Det er vanskelig sette klare grenser for hvor en kontekst slutter og en annen begynner. En ekstrem og lite praktisk posisjon vil hevde at "meaning is context-bound, but context is boundless, always open to the pressure of theoretical discussions" (Culler 1997:67). Krippendorff (1980:59) forsøker å avgrense kontekst gjennom begrepet *kontekstenheter*, men betoner at heller ikke disse behøver å være uavhengige av hverandre, og at de kan overlape og inneholde flere tekstenheter. Dette betyr at definisjonen av kontekstbegrepet betinges av den subjektive forståelse av hva som er relevant kontekst. Programmene er tematisk fremstilt med titler og

undertitler som kan relateres til en overordnet tematikk; hvordan skillelinjer kommer til syne rent disposisjonsmessig kan si noe om dimensjonenes aktualitet. Argumentasjonens karakter vil si noe om partienes posisjon langs konfliktlinjer. Jeg vil kvalitativt studere aktualitet gjennom å gå inn i partiprogrammenes innledning og se hvor sterkt konfliktlinjene synes å fremstå. Jeg vil deretter studere posisjon langs konfliktlinjene gjennom å identifisere partistandpunkt på *enkeltsaker* som er representative for ulike konfliktlinjer.

Programmene fra 1985 og 2005, for alle tre partier, omfatter totalt 440 sider, eller 187 319 ord. Tekstmaterialets størrelse legger begrensninger på den kvalitative analysens omfang. Analysen vil dermed måtte presenteres på et relativt generelt nivå. Det mest gjennomførbare synes å ta tak i de mest interessante tendensene fra den kvantitative analysen, dermed vil den kvalitative oppfølgingsundersøkelsen bli en kryssjekk og validisering av den foregående undersøkelsens funn. Likevel er det viktig å åpne for at den kvalitative delen også vil kunne plukke opp helt nye tendenser i tekstmaterialet.

3.4 Datamateriale

Valg av kilder til grunn for en vitenskapelig analyse av avgjørende betydning. I forhold til oppgavens formål om å kartlegge skillelinjer i det norske politiske rom på tvers av tre partier og to tidspunkter, kan en tenke seg at flere typer primærkilder kunne vært brukt. Et partiprogram synes imidlertid å være et egnet dokument for studier av partiers politikk. Programmets validitet som datakilde beskrives av Budge (2001:215-216) i fire punkter, presist oversatt nedenfor:

1. Partiprogrammene dekker et vidt spekter av politiske holdninger og temaer, og kan derfor anses for å utgjøre et sett av sentrale nøkkelutsagn som danner grunnlag for å utlede et partis politiske posisjon.
2. Partiprogrammer er det autoritative uttrykk for partipolitikken, fordi partiprogrammene vanligvis blir ratifisert på bakgrunn av enighet i partiet sentralt.
3. Partiprogrammene er det representative utsagn for hele partiet, ikke bare for en fraksjon, en gruppe eller enkeltpersoner innad i partiet.

4. Partiprogrammer blir utgitt i forkant av hvert valg og representerer partiets samlede politikk på et bestemt tidspunkt. På denne bakgrunn kan man studere endringer i partiets politiske posisjon over tid.

(Budge 2001:215-216)

Denne oppgaven velger partiprogrammer som eneste primærkilde kilder fordi disse antas å være pålitelige kilder til partiets visjoner som enhetlige aktører (Laver og Garry 2000:619). Man studerer dermed ikke personaktører innad i partiene og variasjonene av synspunkter som kan forekomme mellom disse. Kildens klare forankring i tid gir muligheten til å si noe om det spesifikke kontekstuelle opphav, og åpne for betraktninger rundt innholdsmessig karakter og hvorfor kilden forfekter det den gjør.

Oppgaven analyserer programmene for Ap, Sp og SV for stortingsperiodene 2005-2009, og 1985-1989. 2005 er valgt ut med tanke på å si noe om partienes forankring i konfliktlinjer nettopp i tiden før partienes regjeringssamarbeid. Det er uvisst i hvilken grad partienes målsetninger om å ta del i en samlingsregjering etter valget 2005 faktisk kan ha lagt føringer på partiprogrammenes innhold. Ved å velge programmer fra 1985 som sammenlikningspunkt, ønsker jeg å si noe om hvordan de tre partier eventuelt har nærmet seg i forhold til vektlegging av og posisjon langs aktuelle konfliktdimensjonene i gjennom tjue år. Den norske politiske realitet i 1985 var som beskrevet i det foregående kapittelet annerledes enn i dag, særlig med tanke på at Ap og Høyre i 1985 hadde dominans på hver sin side av venstre—høyre akse, og verken fløy- eller sentrumpartiene var spesielt innflytelsesrike. Som i 2005, hadde man i 1985 de to folkeavstemningene om EF/EU på 10-15 års avstand, og var i et ”ingenmannsland” i forhold til det betente spørsmålet om Europa.

Bergström og Boréus (1999:50) understreker at det i innholdsanalyse ”som ved andre tekstanalyser er nødvendig med kjennskap til sjanger, diskurs og den videre kontekst som tekstene er hentet ut fra”. Mitt datatilfang er så vidt lite at slutninger om utvikling over tid vil være svært sårbare for feilkilder. Samtidig er utvalget større enn at det i oppgaven vil være plass til vidløftige analyser av hvert enkelt programs kontekst. Jeg mener datautvalget er innholdsmessig passende så vel som omfangsmessig realistisk i forhold til analysens siktemål.

Et hensyn å ta i sammenliknende metode er å etablere *ekvivalens* i datamaterialet: Har partiprogrammet det samme formål i 1985 som i 2005? Finnes det ulik praksis på tvers av partiene i forhold til hvor mye det programmatisk innhold vektlegges? Norske partier bruker mye tid og krefter på programmene sine, et fenomen som gjerne forklares av regulariteten og forutsigbarheten i tidspunkt for valg på grunn av at Stortinget ikke har oppløsningsrett (Strøm & Leipart 1989:267). Programarbeidet er gjenstand for en omfattende politisk dialog i de fleste norske partier, der innspill fra alle kanter av landet blir lyttet til, og store og små endringer i programutkastet blir foretatt underveis, kommenterer Heidar og Saglie (2001:214). Tradisjonelt har det i Norge vært vanlig å skille mellom to typer partiprogram: handlingsprogram og prinsippprogram. Prinsipp-programmet er en kortfattet oppsummering av ideologi og langsiktige målsetninger, mens handlingsprogrammet inneholder mer konkrete og spesifikke lovnader (Strøm & Leipart 1989:268). I de senere år kan det se ut til at disse to enhetene er slått sammen i ett program, der de genrelle prinsipper etterfølges av konkrete visjoner. For 2005 kaller Ap sin tekst i enkelhet for ”program”, Sp snakker om handlings- og prinsipp-program mens SV har laget et ”arbeidsprogram”. I 1985 har Sp ”valgprogram”, mens Ap og SV har ”arbeidsprogram”. For SV foreligger det i NSD sine arkiver også et prinsipp-program, men dette vil ikke analyseres her. Fellesnevneren for mine utvalgte programmer, på tvers av årstall og partier, er at de er skrevet og vedtatt i løpet av halvåret før et Stortingsvalg. Det er altså programmer som partiene har gått til valg på, og her ligger kildenes ekvivalens og grunnlag for sammenlikning.

3.5 Konklusjon

Tilsier disse metodiske betraktningene at analysen skulle være i stand til å generere ny kunnskap om vektlegging av og posisjon langs konfliktlinjer i Ap, Sp og SV i 2005 og 1985? Jeg mener analysens design og datatilfang i utgangspunktet synes egnet for å besvare forskningsspørsmålene. Å velge en metodisk tilnærning vil alltid innebære å velge bort en annen., og denne oppgaven vil i alle tilfelle kun representere én måte å angripe et spørsmål på.

Jeg har i dette kapittelet diskutert metodiske prinsipper som er helt sentrale for oppgavens sluttprodukt. Analysens komparative design tar form av innholdsanalyse av politiske partiprogrammer for Ap, Sp og SV i 1985 og 2005. En kvantitativ undersøkelse—ordtelling med programvaren Yoshikoder—vil følges opp av en kvalitativ studie. Førstnevnte har høy reliabilitet og repliserbarhet, men vil møte utfordringer i forhold til validitetskriteriet hva angår å finne empiriske uttrykk for skillelinjer. Den kvalitative undersøkelsen tar utgangspunkt i funnene fra den foregående analysen, og vil søke en dypere utbrodering opp mot oppgavens problemstillinger. Begrepene aktualitet/vektlegging og posisjon står helt sentrale kartleggingen av konfliktlinjer i partiene, i både den kvantitative og kvalitative analysen.

Datamaterialet til grunn for analysen synes valide i forhold til oppgavens omfang og siktemål. Partiprogrammer antas å være relevante dokumenter for å si noe om norske partiprofiler. Tverrsnittene 1985 og 2005 synes forsvarlige valg i forhold til oppgavens spørsmål, og ekvivalente med tanke på komparasjon. Et større tekstutvalg, med større tidsspenn, ville redusert mulige feilkilder og feilslutninger, men ville også gått utover analysens kvalitet og gjennomførbarhet.

Neste kapittel vil presentere den kvantitative analysen, og bygge videre på oppgavens drøftelser så langt. Første naturlige steg er å redegjøre for *operasjonalisering* av konfliktlinjer—hvordan jeg skal kople det teoretiske og metodiske univers for å få en tilfredsstillende analysestruktur.

KAPITTEL 4. KVANTITATIV ANALYSE: AKTUALITET OG POSISJON

4.1 Innledning

Dette kapittelet har som formål å undersøke *hvor sterkt* de ulike konfliktlinjene står og hvor stor partipolitisk *avstand* synes i Ap, Sp og SV, gjennom en *kvantitativ* tilnærming. Jeg vil presentere og diskutere data generert gjennom telling av konfliktlinjeord i de tre partiene, ved de to målepunktene 1985 og 2005. Dette vil kunne belyse hvordan regjeringssamarbeidet av 2005 kan forstås på bakgrunn av tradisjonelle og nye politiske konfliktlinjer. Konfliktlinjer antas et gyldig utgangspunkt for å kartlegge det politiske rom, og jeg forventer meg at Ap, Sp og SV har en mer sammenfallende konfliktlinjestruktur i 2005 enn i 1985.

En analyse vil søke å få grep om konfliktdimensjonenes *aktualitet* i partiene: hvor sentralt en konfliktlinje synes å stå i programmene. En annen analyse vil søke å identifisere partienes *posisjon* langs disse dimensjonene. De tradisjonelle konfliktlinjene sammenfattes til dimensjonene sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre. ”Ny” politikk avgrenses til kategoriene ”miljøpolitikk” og ”minoritetsbeskyttelse og likestilling”. ”Ny” politikk vil i den kvantitative analysen kun studeres i forhold til hvor mye dimensjonen er vektlaget. Det vil her ikke la seg gjøre å studere ”ny” politikk i forhold til posisjon langs et kontinuum, noe den kvalitative analysen i kapittel 5 vil kompensere for.

Det er viktig å understreke at de data som presenteres denne analysen, i seg selv ikke vil gi absolutte verdier for aktualisering eller posisjon. Dataene må tolkes som *relative* uttrykk for en konfliktlinjepolitikk på et tidspunkt i forhold til et annet tidspunkt, eller i forholdet mellom partier. Innenfor denne rammen vil dataene tolkes i lys av et teoretisk og empirisk fundament.

Kapittelet vil først gjøre noen avklaringer i forhold til operasjonalisering av konfliktlinjer. Deretter presenteres og drøftes de tradisjonelle konfliktlinjenes aktualitet på tvers av to målepunkt, 1985 og 2005, og de tre partiene. De ”nye” skillelinjenes aktualitet presenteres på samme vis, før analysen vil endre fokus til å kartlegge partienes konfliktlinjeposisjon. Konklusjonen vil i hovedsak sammenfatte

funnene, så vidt drøfte disse opp mot forskningslitteraturen, og etablere noen påstander som den kvalitative analysen vil bygges opp om.

4.2 Operasjonalisering

Hvordan skal skillelinjer empirisk måles på en måte som tilfredsstillende den teoretiske forståelsen av begrepene? Tolkingsmulighetene avhenger av den operasjonaliseringen man gjør: hvilke indikatorer man velger å bruke som mål på de ulike skillelinjene. Min operasjonalisering av konfliktlinjer vil være av stor betydning for de endelige funnenes gyldighet, og det vil nedenfor redegjøres for hvordan jeg tilnærmer meg denne problematikken.

Det kan synes et validitetsproblem å la enkelte ord stå som empiriske indikatorer på en skillelinje. Hvor mye kan man egentlig lese ut av forekomsten av et ord i en tekst? Og hvordan kan forsvares å knytte et ord til én skillelinje, og ikke en annen? Det enkelte ord i seg selv vil i denne analysen ikke tillegges mye betydning. Heller viktig blir det å se på den samlede forekomst av typer ord. Med det teoretiske rammeverk i minne, vil jeg argumentere for at det lar seg gjøre å utkrystallisere ord som uttrykk for særskilte interesser og verdier i en tekst. Analysen forutsetning er at forekomst av ord satt i kategori med andre teoretisk assosierte ord, vil kunne brukes til å si noe substansielt om aktualitet av og posisjon langs konfliktlinjer, slik disse fremstår i partiprogrammene. Adcock & Collier (2001:537) bruker to validitetsmål som vil være relevante for min analyse: *Innholdsvaliditet* angår i hvilken grad en indikator innholdsmessig representerer det konseptet som ønskes målt. *Begrepsvaliditet* angår hvorvidt en gitt indikator er empirisk assosiert med andre indikatorer på en måte som sammenfaller med en teoretisk forventning om deres forhold. Disse kriteriene vil styre operasjonaliseringen, og avgjøre hvorvidt analysens sluttprodukt kan brukes til å svare på mine forskningsspørsmål.

En kodebok etableres som basis for den kvantitative analysen. Her fremkommer hvilke ord som antas å indikere hver enkelt konfliktlinje. Analysen vil slik være gjennomslutning, der styrker og svakheter ved kodifisering og kategorisering vil være

tilgjengelig. Dette formaliserte rammeverket for analysen inkluderes som Vedlegg 1 og 2, fordi jeg mener det vil bidra til å heve analysens pålitelighet.

4.2.1 FRA KONFLIKTLINJER TIL ORD

Proessen

Når et begrep operasjonaliseres vil det alltid oppstå problematikk knyttet til hvor dypt og bredt en skal favne. Operasjonaliseringen bør generelt være så presis som mulig uten å bli for kompleks for praktisk anvendelse. Programmet Yoshikoder muliggjør å inkludere et ubegrenset antall ord under hver av analysenøkkelens kategorier. Disse gruppene av ord vil jeg bruke som indikatorer for skillelinjene jeg ønsker å studere. I tråd med prinsippet om ”enkelhet i tilnærming”, vil kategoriens omfang begrenses så mye som mulig, samtidig skal ikke forenklingen gå ut over meningsinnhold, kvalitet eller anvendbarhet. Ordboken ferdigstilles gjennom å prøve og å feile i forhold til en rekke typer ord, ved å kjøre flere analyser over tekstmaterialet, med variasjoner i ordboken for identifisere ord som best fanger skillelinjene. Som regel vil søkeordene trunkeres slik at for eksempel ordet **skatt** vil fange inn ord som skatter, skattenivå og eiendomsskatt osv.

Ordboken vil settes sammen over *fire steg*; på bakgrunn av ord fra tidligere ordtellingsprosjekter, fra konfliktlinjelitteraturen, fra de aktuelle partiprogrammene og etter eget skjønn.

Første steg baserer seg på kodingsnøkklene fra Laver og Garry (2000) og Garry (1999) som analyserer partiprogrammer gjennom ordtelling. Laver og Garry (2000) baserer seg på aktualitetsteori og antar at partiers valg av ord vil fortelle noe om hvor mye ulike tematikk vektlegges, hvordan og hvilke sider av et spørsmål som angripes, mens Garry (1999) søker partienes posisjon langs venstre—høyre. Konfliktdimensjoner kartlegges i de nevnte prosjektene gjennom å identifisere særlige relevante ord for hver dimensjon, og deretter gjøre en datakoding av materialet. De endelige kategoriene min analyse kan ikke alene støtte seg på disse, da det må tas høyde for et ulikt teoretisk fundament og en norsk politisk kontekst. En del ord fra disse ordtellingsprosjektene synes imidlertid å fange inn relevante dimensjoner, og vil

inkluderes i denne analysen. Jeg identifiserer eksempelvis ”sosial”, ”fattig” og ”rettferdig” som økonomiske venstreord, og ”salg”, ”marked” og ”uavhengig” som økonomiske høyreord, hentet fra Garry (1999) sin analyse av venstre—høyre i norske partiprogrammer. ”Landbruk”, ”bygd” og ”fiske” er fritt oversatt fra Laver og Garry (2000), som analyserer blant annet by—land problematikk i britiske partiprogrammer.

Andre steg i prosessen vil forsøke å sikre at de aktuelle ordene står i forhold til oppgavens teoretiske fundament. Jeg vil her studere relevant faglitteratur og plukke ut ord som synes å være forenelige med de ulike skillelinjer. Et ord som ”nynorsk” vil for eksempel ikke være del av tidligere kodingsnøkler, men antas å være relevant i forhold til sentrum—periferi dimensjonen i Norge. ”Sammenslå”, ”sidemål” og ”lokal” er eksempler på ord som står sentralt i faglitteraturen som jeg inkluderer under sentrum—periferi. ”Gass” og ”vassdrag” eksemplifiserer ord som legges under ”ny” politikk

I *tredje steg* av prosessen vil de aktuelle partiprogrammene studeres og ord plukkes ut som synes relevante i forhold til oppgavens konflikt dimensjoner. Dette vil innebære gjentatt lesning av tekstene i tråd med den hermeneutiske sirkel, og burde øke kodingsnøkkelenes validitet. Man må være bevisst på at den språket forandrer seg over tid, også innen den politiske sfære. Språket kan ikke antas å være statisk; nye ord kommer til og gamle forsvinner. Ordet ”miljøvennlig” er for eksempel ikke nevnt hos noen av partiene i partiprogrammene for 1985-89. Dette antar jeg er fordi ordet, et gjengs uttrykk i 2005, i seg selv ikke var et stående uttrykk for tjue år siden, heller enn et tegn på at man i den tid mindre grad var opptatt av miljøspørsmål. Etter lesning av partiprogrammene, og generering av statistikk over mye brukte ord i de ulike partiene, plukker jeg ut ord som ”selvråde”, ”makt” og ”sysselsetting” og inkluderer disse under ulike skillelinjekategorier.

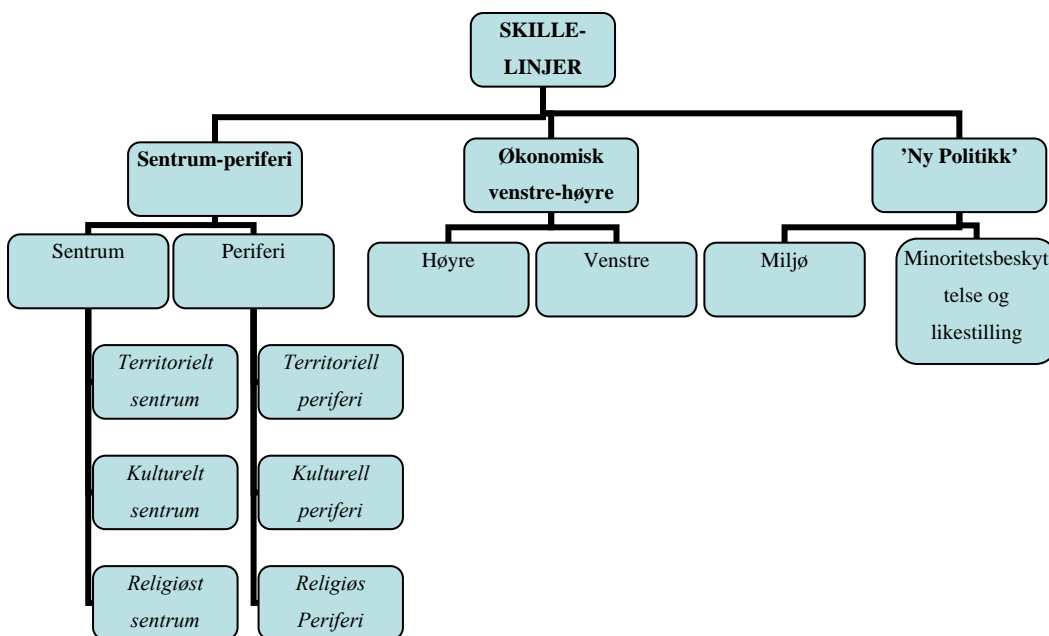
Fjerde steg i utvalgsprosessen baserer seg på eget skjønn. Ord vil her plukkes ut etter hva som intuitivt vil kunne være definerende ord for konfliktlinjene, tatt i betraktning den politiske debatt og kontekst i 1985 og 2005. Jeg vil her trekke frem ordet ”strandsone” og ”anbud” som typiske høyreord, ”makspris” som et typisk

venstreord, ”kyoto” som et miljøord og ”opera” som et sentrumsord, særlig relevante for 2005-programmene.

Selv om denne prosessen er grundig og gjennomtenkt, er den ikke uten feilkilder. Jeg kan ikke garantere at alle de mest indikative skillelinjeordene er inkludert, eller at enkelte av mine ord burde vært utelatt. Vedlegg 2 gjør rede for hvor de ulike ordene er hentet fra, i henhold til de fire stegene beskrevet over.

Ordkategorier

Ord som ansees representative for analysens *konfliktlinjer* vil deles inn i kategorier, utgjøre rammeverket for ordtellingen. Skjemaet nedenfor skisserer hvilke kategorier og underkategorier som blir brukt til å gruppere ord:

Kategoriskjemaets nivå 1 og nivå 2 under hovedkategorien ”konfliktlinjer” vil begge være aktuelle i tolkning og sammenlikning. Nivå 3, kun innenfor ”sentrum—periferi”, vil ikke tolkes i analysesammenheng, men opprettes for å tydeliggjøre operasjonalisering av dimensjonens tre komponenter. Nivå 2 vil bli særlig viktig innenfor ’sentrum—periferi’ samt ’økonomisk venstre—høyre’, for å si noe om bevegelser langs et kontinuum. Kategoriene er så langt det er mulig sammenfallende

med det teoretiske rammeverket fra oppgavens Kapittel 2. Forenklinger og sammentrekninger av flere konfliktlinjer innen en kategori har imidlertid ikke vært til å unngå. Dette fordi enkelte konfliktlinjers natur er så vidt sammensatt at man i praksis må velge vekk enkelte aspekter i forhold til en strengt teoretisk forståelse.

'Sentrum—Periferi': Denne kategorien forsøker å fange inn de tre teoretisk relevante aspektene av begrepet: den territorielle, den kulturelle og den religiøse dimensjon. Den territorielle konflikt vil handle om konflikten mellom by og land interesser, og vil av natur være en økonomisk konflikt. Den kulturelle konflikten vil fokusere på sentral kultur mot perifer kultur av hvilket språkdebatten og avholdsspørsmålet vil være sentrale. Den religiøse komponenten vil tradisjonelt omfatte spørsmålet om skrifttro kontra liberal kristendom. Herunder vil også legges ord knyttet til moralspørsmål som abort, homofili etc. Sistnevnte vil kunne tolkes som en del av "ny" politikk, men noe overlapping i ordvalg er ikke til å unngå. Denne ordkategorien inkluderer få ord innunder "sentrum". Dette betyr at små variasjoner i faktisk forekomst av ord, vil kunne få store utslag når de relative størrelsene sammenliknes med hverandre, og er en metodisk svakhet. Eksempler på ord som indikerer "sentrum—periferi": sentral (s), by (s), bygd (p), alkohol (p) og overføring (p).

"Økonomisk Venstre—Høyre": Denne kategorien deles inn i 'venstre'-ord mot "høyre"-ord, i en forståelse av begrepet som bunner i arbeidsmarkedskonflikten, men som konvensjonelt også utvides til å omfatte holdning til statlig inngripen i økonomien og offentlig beskatningsnivå. Det er en åpenbar utfordring å befestet et valid mål på plassering langs et venstre-høyre kontinuum gjennom å kategorisere ord og måle ordfrekvens. Man kan tenke seg at et venstreorientert parti vil bruke en rekke høyrepolitiske ord for å posisjonere seg i forhold til hva de er mot. En løsning ville vært å opprette en kategori for nøytrale ord, som Laver & Garry (2000), slik at forekomst registreres uten å markere for retning/posisjon. Denne analysen har plukket ut 54 ord for hver av kategoriene venstre og høyre. Eksempler på ord som indikerer "venstre—høyre": fordeling (v), offentlig (v), privat (h), avgift (h), kostnad (h).

'Ny Politikk': Denne kategorien har måttet spesifiseres i forhold til hvordan mange ville definere begrepet. 'Ny politikk' favner teoretisk særlig bredt, og det er tvilsomt hvorvidt dens ulike aspekter—lov og orden, miljø, flyktninger og immigranter, bistand og moralspørsmål—utgjør en koherent dimensjon, skriver Green- Pedersen (2006:225). Jeg har delt "ny" politikk inn i to undergrupper: 'miljø' og 'Minoritetsbeskyttelse og likestilling'. 'Miljø' omfatter ord som kan knyttes opp til vern om og trusler mot natur og miljø. 'Minoritetsbeskyttelse og likestilling' omfatter de ord som kan knyttes til vern om eller trusler mot minoriteter og særskilte typer livsstil/livssyn. Jeg har valgt å holde blant annet den globale dimensjon av begrepet utenfor fordi det er vanskelig å finne valide mål på dette gjennom min metode. Eksempler på ord som kommer inn under "ny" politikk: avfall, miljø, utslipp, likestilling, innvandrer*, homofil* etc.

Vedlegg 1 viser det totale resultatet fra den kvantitative analysen, med hvor mange treff hvert enkelt ord og hver enkelt skillelinje får i de ulike partiprogrammene.

4.3 Tradisjonelle politisk-sosiologiske konfliktlinjers aktualitet

Dette underkapittelet vil drøfte *hvor sterkt tradisjonelle politisk-sosiologiske konfliktlinjer står innen Ap, Sp og SV i 2005*. Spørsmålet vil besvares ved å analysere genererte data fra 2005 i forhold til 1985, og sammenlikne tverrsnittene innenfor og på tvers av parti. Målet er å få grep om forskjeller og likheter i skillelinjenes *aktualitet*.

Drøftingen vil ta utgangspunkt i kategoriene 'sentrum—periferi' og 'økonomisk venstre—høyre', som beskrevet i forrige underkapittel. Tallene først presenteres og beskrives for hvert enkelt parti, deretter sammenliknes, fortolkes og vurderes.

Det er særlig de *proporsjonelle* tallene som vil bli vektlagt. Disse proporsjonene genereres av ordtellingen, og gir et uttrykk for hvor stor del av analyseenhetens—det aktuelle partimanifestets—totale antall ord hver ordkategori utgjør. Eksempelvis, hvis et partimanifest er på 3000 ord, derav 600 ord fanges inn av en ordkategori, vil kategoriens proporsjonelle uttrykk bli (600 delt på 3000) 0,2. Dette uttrykket alene vil ikke tillegges all verdens betydning, men vil bli interessant når det sammenliknes med

relative størrelser for den samme kategorien for det andre måletidspunkt, og de andre partier. Ved å dele det proporsjonelle tallet fra 2005 med det tilsvarende fra 1985, produseres et forholdstall som er enkelt å tolke: er tallet lavere enn 1 vil dette indikere en nedgang i forekomst av en ordkategori fra 1985 til 2005, mens høyere enn 1 indikerer oppgang. Denne størrelsen vil også uttrykkes i prosent.

4.3.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I AP

Tabell 1 nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til de tradisjonelle konfliktlinjene, i denne oppgaven målt ved kategoriene 'sentrum—periferi' og 'økonomisk venstre—høyre', i 1985- og 2005-programmene for Ap.

TABELL 4.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I AP 1985, 2005						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Proporsjon	Forhold	Prosent
SENTRUM-PERIFERI	1109	0,03792	866	0,03745	0,987	-1,25 %
1A. 'Sentrum'	275	0,00940	183	0,00791	0,842	-15,85 %
1B. 'Periferi'	834	0,02852	683	0,02953	1,036	3,56 %
ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE	2913	0,09961	2170	0,09383	0,942	-5,80 %
2A. Venstre	1741	0,05953	1367	0,05911	0,993	-0,71 %
2 B. Høyre	1172	0,04008	803	0,03472	0,866	-3,36 %
TOTALT: Tradisjonelle konfliktlinjer	4022	0,13753	3036	0,13128	0,955	-4,55 %

Det fremgår av tabellen at tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet i Ap generelt ikke har forandret seg mye mellom de to målepunktene. Nedgangen på -4,55 % i den proporsjonale forekomsten av tradisjonelle konfliktlinjeord kan beskrives som marginal. Dette indikerer at tradisjonelle konfliktlinjer i Ap generelt ikke synes i å stå merkbart svakere i 2005 enn i 1985.

Tendensene for aktualiteten av de enkelte konfliktlinjedimensjonene er imidlertid noe forskjellige. Det synes som om aktualiteten av sentrum—periferi har holdt seg mer

stabil enn venstre—høyre, mellom de to måletidspunktene. Sentrum—periferi (S—P) har en proporsjonell nedgang på -1,25 % mellom 1985 og 2005, mens proporsjonen av Økonomisk venstre—høyre (V—H) -ord går ned med -5,8 prosentpoeng. Økonomisk venstre—høyres aktualitet går altså mer ned enn sentrum—periferi mellom 1985 og 2005, men prosentmessig viser ingen av dimensjonene oppsiktsvekkende stor nedgang. Mønsteret i tradisjonelle konfliktlinjer i Ap er tydelig til å kjenne igjen mellom de to målepunktene. Kanskje hadde man kunnet påvist større forskjeller mellom 1985 og for eksempel 2001, ettersom Ap foran valget i 2005 tilsynelatende hadde gjort et bevisst valg ved å fokusere mer på tradisjonell Ap-politikk. Det overnevnte belyser at mine funn, på bakgrunn av data fra kun to målepunkt, alltid vil være noe farget av tverrsnittenes kontekst.

4.3.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I SP

Tabellen nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til de tradisjonelle konfliktlinjene for Sp.

TABELL 4.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SP 1985, 2005						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Proporsjon	Forhold	Prosent
SENTRUM-PERIFERI	912	0,05673	2871	0,04826	0,851	-14,93 %
1A. 'Sentrum'	206	0,01281	560	0,00941	0,735	-26,54 %
1B. 'Periferi'	706	0,04391	2311	0,03884	0,885	-11,54 %
ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE	1282	0,07974	4857	0,08164	1,024	2,38 %
2A. Venstre	664	0,04130	2363	0,03972	0,962	-3,83 %
2B. Høyre	618	0,03844	2494	0,04192	1,091	9,05 %
TOTALT: Tradisjonelle konfliktlinjer	2194	0,13647	7728	0,12990	0,952	-4,82 %

Det fremgår av tabellen at tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet i Sp generelt ikke har forandret seg mye mellom de to målepunktene. Nedgangen på -4,82 % i den proporsjonale forekomsten av tradisjonelle konfliktlinjeord er liten. Dette indikerer at

tradisjonelle konfliktlinjer generelt ikke synes merkbart mindre aktuelle for Sp i 2005 enn i 1985.

Tallene for de ulike konfliktlinjedimensjonene er imidlertid interessante. Sentrum—periferi-dimensjonens aktualitet har forandret seg markant mer enn venstre—høyre, mellom de to måletidspunktene. 'S—P' har en proporsjonell nedgang på -14,93 prosentpoeng mellom 1985 og 2005, mens proporsjonen av 'V—H'-ord går opp med 2,38 prosentpoeng.

Dette kan være en indikasjon på at Sp sitt tyngdepunkt innen tradisjonelle skillinjer har drevet vekk fra sentrum—periferi mot økonomisk venstre—høyre. Sistnevntes aktualitet går litt opp, mens sentrum—periferi altså går tydelig ned mellom de to målepunktene. Kapittel 2 viser til ekspertundersøkelsen av Ray og Narud (2000) som hevder at Sp mellom 1989 og 1998 har økt sitt fokus på økonomiske saker (s.235), en tendens jeg også finner her mellom 1985 og 2005. Det er interessant at Sp i 2005 legger mindre vekt på sentrum—periferi, og kan være en indikasjon på at partiet i mindre grad "legger alle eggene i en kurv", som kan ha vært tendensen i tidligere år. Siden flere partier har meldt seg på i kampen om de "forvitrende motkulturene", som litteraturkapittelet indikerer, har Sp her tapt "sakseierskap" i periferien, og vektlegger følgelig mer av andre partiers "kjepphester". Kan nøkkelen til at Sp i 2005 kunne sitte i regjering med de to andre partiene, nettopp være at Sp har gitt avkall på noe av sin vektlegging av sentrum—periferi?

4.3.3 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER I SV

Tabellen nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til de tradisjonelle konfliktlinjene for SV.

TABELL 4.3 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SV 1985, 2005						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Proporsjon	Forhold	Prosent
SENTRUM-PERIFERI	913	0,04037	1153	0,03452	0,855	-14,48 %
1A. 'Sentrum'	247	0,01092	239	0,00716	0,655	-34,48 %
1B. 'Periferi'	666	0,02945	914	0,02737	0,929	-7,07 %
ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE	2239	0,09900	3067	0,09183	0,928	-7,24 %
2A. Venstre	1447	0,06398	1962	0,05874	0,918	-8,18 %
2B. Høyre	792	0,03502	1105	0,03308	0,945	-5,52 %
TOTALT: Tradisjonelle konfliktlinjer	3152	0,13936	4220	0,12635	0,907	-9,34 %

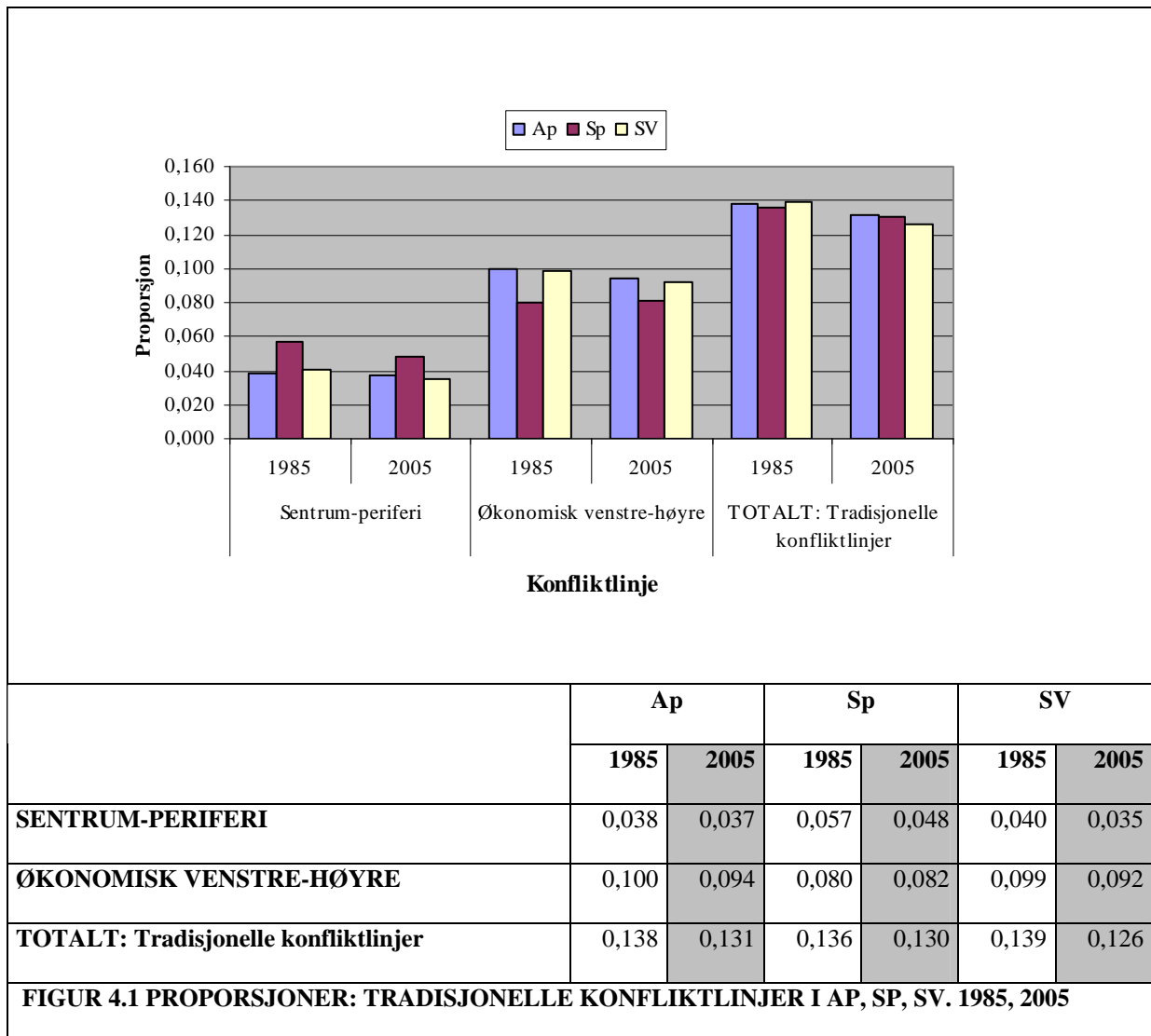
Det fremgår av tabellen at tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet i SV har gått ned med -9,34 % fra 1985 til 2005. Dette indikerer at tradisjonelle konfliktlinjer generelt synes noe mindre aktuelle for SV i 2005 enn i 1985.

De to tradisjonelle konfliktdimensjonene indikerer begge en merkbar proporsjonell nedgang fra 1985 til 2005. Sentrum—periferi dimensjonens aktualitet har sunket mer enn venstre—høyre, mellom de to måletidspunktene: 'S—P' har en proporsjonell nedgang på -14,48 prosentpoeng mellom 1985 og 2005, mens proporsjonen av 'V—H'-ord har sunket med -7,24 prosentpoeng.

Begge disse tradisjonelle konfliktlinjedimensjonene synes for SV mindre aktuelle i 2005, men nedgangen i sentrum—periferi er sterkere enn for økonomisk venstre—høyre, for SV som for Sp. At tendensen viser at S—P dimensjonen har svekket sin aktualitet betydelig for to av partiene, er ikke oppsiktsvekkende i forhold til hva faglitteraturen sier om "forvitring av motkulturene" i det norske samfunn.

4.3.4 TENDENSER MELLOM PARTIENE

For å besvare spørsmålet om *hvor sterkt tradisjonelle politisk-sosiologiske konfliktlinjer står innen Ap, Sp og SV i 2005*, vil den relative forekomsten av konfliktlinjeord også sammenliknes på tvers av partiene. Dette vil fortelle noe om i hvilke partier skillelinjene står sterkest og svakest. Figuren nedenfor viser konfliktlinjeordenes proporsjoner i hvert program, for hvert parti, fremstilt både grafisk og som tabell.

Tallene for hvert enkelt parti sier ikke så mye, men sammenliknet med hverandre, sier de noe forholdet mellom partier.

Sentrum—periferi: I 1985 synes denne dimensjonen klart mest aktuell i Sp, nest mest i SV og marginalt mindre aktuell i Ap. I 2005 synes dimensjonen fortsatt klart mer aktuell i Sp enn i de andre partiene—på tross partiets nedgang her påvist i forrige avsnitt—mens dimensjonens aktualitet i SV har sunket dit hen at Ap i 2005 skårer noe høyere enn SV på sentrum—periferi. Det kan se ut som om det er Sp som her har nærmet seg de to andre partiene i forhold til aktualitet av sentrum—periferi.

Økonomisk venstre—høyre: I 1985 skårer Ap høyest på denne dimensjonen, tett etterfulgt av SV. Dimensjonens aktualitet er som det fremgår av figuren tydelig mindre i Sp enn i de to andre partiene. I 2005 er fortsatt dimensjonen mest aktuell i Ap. Da den relative forekomsten for Sp har steget, mens det for de andre partiene har sunket, er partienes aktualitetsskåre på denne dimensjonen nærmere hverandre i 2005 enn i 1985. Det kan her tyde på at Ap og SV har nærmet seg Sp hva angår vektlegging denne dimensjonen.

TOTALT: tradisjonelle konfliktlinjer: I 1985 skårer SV høyest på tradisjonelle konfliktlinjer, mens de to andre partiene ligger like bak. I 2005 har tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet generelt gått ned for samtlige partier, mest hos SV. Ap skårer i 2005 høyest, etterfulgt av Sp og SV. Forskjellene mellom Ap, Sp og SV synes ved begge målepunkter marginale for den totale vektleggingen av tradisjonelle konfliktlinjer.

4.3.5 DISKUSJON

I hvor stor grad aktualiserer partiene i 2005 de ulike tradisjonelle dimensjonene likt, og hva sier dette for grunnlaget for det tverrpolitiske samarbeidet i 2005?

Dataene fra tabell 4.1, 4.2 og 4.3 indikerer at tradisjonelle skillelinjers aktualitet i de tre partiene har gått noe ned. En svakere konfliktlinjepolitikk fra 1985 til 2005 er også noe av det jeg forventet med basis i forskningslitteraturen. Nedgangen er størst i SV med omlag -10 % forskjell mellom målepunktene. Den proporsjonelle nedgangen i sentrum—periferi dimensjonens aktualitet ligger for Sp og SV nærmere 15 % mellom de to målingspunktene, mens nedgangen for denne i Ap nesten ikke er påviselig. For

økonomisk venstre—høyre er også Ap det mest stabile partiet over de to målingene, med en litt svakere nedgang enn SV, mens økonomisk venstre—høyre spørsmål i Sp stiger marginalt fra 1985 til 2005.

Figur 4.1 indikerer at de to tradisjonelle skillelinjene sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre har ulik aktualitet på tvers av de tre partiene. Sentrum—periferi dimensjonen synes klart mest aktuell i Sp i forhold til de andre partiene, ved begge måletidspunkt, og dette er i forhold til faglitteraturen ikke særlig overraskende. Økonomisk venstre—høyre har marginalt høyere aktualitet i Ap enn SV både 1985 og 2005. Begge disse partiene synes i 2005 fortsatt å ha en profil som er tydelig definerbar med basis i den økonomiske konflikt, i tråd med hva en empirisk kunne forvente.

For Sp og SV synes en like stor relativ nedgang i S—P-dimensjonen mellom måletidspunktene. Ap og SV ”finner hverandre” i at venstre—høyre synes om lag jevnbyrdig aktuelle ved begge måletidspunkt. Generelt synes de tre partiene å ha *nærmet seg* hverandre fra 1985 til 2005, når det gjelder de hvor mye de vektlegger de ulike tradisjonelle skillelinjene. Fra dette perspektivet kan man hevde at grunnlaget for et tverrpolitisk samarbeid i 2005 er bedre enn i 1985, ved at partiene sammenfaller *mer* i hvor mye de aktualiserer tradisjonell skillelinjepolitikk. Likevel, det synes i 2005 fortsatt mulig å differensiere mellom partiene på bakgrunn av tradisjonelle konfliktlinjenes aktualitet i partiprogrammene.

4.4 ”Nye” konfliktlinjers aktualitet

Dette underkapittelet vil drøfte *hvor sterkt ”nye” konfliktlinjer står i Ap, Sp og SV i 2005*, slik disse kommer frem av tallene fra 2005 og 1985. Målet er fortsatt å få grep om forskjeller og likheter i skillelinjens *aktualitet*.

4.4.1 ”NYE” KONFLIKTLINJER I AP

Tabellen nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til nye konfliktlinjene i Ap, målt ved underkategoriene ”miljø” og ”minoritetsbeskyttelse og likestilling” i 1985- og 2005-programmet.

TABELL 4.4 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I AP 1985, 2005						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Proporsjon	Forholdstall	Prosent
NY' POLITIKK	487	0,01665	515	0,02227	1,34	33,73 %
A. Miljø	290	0,00992	317	0,01371	1,38	38,23 %
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling	197	0,00674	198	0,00856	1,27	27,10 %

Tallene fra Tabell 4.4 indikerer at nye konfliktlinjers aktualitet i Ap har økt betydelig mellom de to målepunktene. Oppgangen i den proporsjonale forekomsten av nye konfliktlinjeord er på nesten 34 prosentpoeng fra 1985 til 2005. Dette indikerer at nye konfliktlinjer har fått tydelig økt aktualitet i partiets program i 2005 i forhold til 1985.

Begge de to underkategoriene "miljø" og "minoritetsbeskyttelse og likestilling" har økt markant, på bakgrunn av disse tallene. Miljøpolitikk sin sentralitet øker med drøye 38 %, og minoritetspolitikk vektlegges om lag 27 % mer i 2005 enn i 1985.

Alt i alt synes nye konfliktlinjer å stå sterkere i 2005 enn i 1985. At de to konseptuelle delene av dette konfliktlinjebegrepet har en liknende økning mellom måletidspunktene, tyder på at analysen har klart å fange inn to dimensjoner som tilsynelatende er del av samme strømning. Dette øker målingens begrepsvaliditet.

4.4.2 "NYE" KONFLIKTLINJER I SP

Tabell 4.5 nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til nye konfliktlinjene i Sp, i denne oppgaven målt ved underkategoriene "miljø" og "minoritetsbeskyttelse og likestilling" i 1985- og 2005-programmene.

TABELL 4.5 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SP 1985, 2005.						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Proporsjon	Forholdstall	Prosent
NY' POLITIKK	324	0,02015	1283	0,02157	1,07	7,01 %
A. Miljø	248	0,01543	971	0,01632	1,06	5,80 %
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling	76	0,00473	312	0,00524	1,11	10,94 %

Tabellen indikerer at nye konfliktlinjers aktualitet i Sp har forandret seg noe mellom de to målepunktene. Oppgangen i den proporsjonale forekomsten av nye konfliktlinjeord er på 7 % fra 1985 til 2005. Dette indikerer at "nye" konfliktlinjer er mer vektlagt i partiet i 2005 enn hva tilfellet var i 1985, men endringen er ikke dramatisk.

I motsetning til i Ap, synes ikke økningen i miljøpolitikks vektlegging i Sp særlig stor "Miljø" øker kun med 5,8 prosentpoeng. Minoritetspolitikk øker med nesten 11 prosentpoeng, og er den av begrepets to komponenter med tydeligst oppgang.

Med blick på hvordan "ny" politikk komponenten er representert i Sp, synes det ikke belegg for slutte at norsk partipolitikk har blitt mer preget av de "nye" politiske strømningene siden 1985. Tallene indikerer at fokuset på miljø i partiet kun er marginalt høyere i 2005 enn i 1985. Dette kan imidlertid ha sammenheng med at ordene jeg har plukket ut for å fange inn i miljøpolitikk, også fanger inn tradisjonell Sp-politikk som vern om utmark og utkantressurser. Når man ser at vektlegging av minoritetspolitikk heller ikke har økt dramatisk, riktignok mer enn miljø, bekrefter dette en tendens om at Sp i 2005 kun er marginalt mer berørt av "nye" konfliktlinjer enn i 1985.

4.4.3 "NYE" KONFLIKTLINJER I SV

Tabellen nedenfor viser forekomsten av ord knyttet til de "nye" konfliktlinjer i SV, i 1985- og 2005-programmene.

TABELL 4.6 "NYE" KONFLIKTLINJERS AKTUALITET I SV 1985, 2005						
	1985		2005		1985 til 2005	
	Ord	Proporsjon	Ord	Prop.'05	Forholdstall	Prosent
NY' POLITIKK	475	0,02100	905	0,02710	1,29	29,02 %
A. Miljø	236	0,01043	534	0,01599	1,53	53,23 %
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling	239	0,01057	371	0,01111	1,05	5,12 %

Tabell 4.6 indikerer at "nye" konfliktlinjers aktualitet også i SV har økt betydelig mellom de to målepunktene. Fra 1985 til 2005 har den relative forekomsten av nye konfliktlinjeord økt med 29 %, en langt sterkere økning enn i Sp og nesten like mye som i Ap. Dette indikerer at "nye" konfliktlinjer er atskillig mer aktuelle i partiprogrammet i 2005 i forhold til 1985.

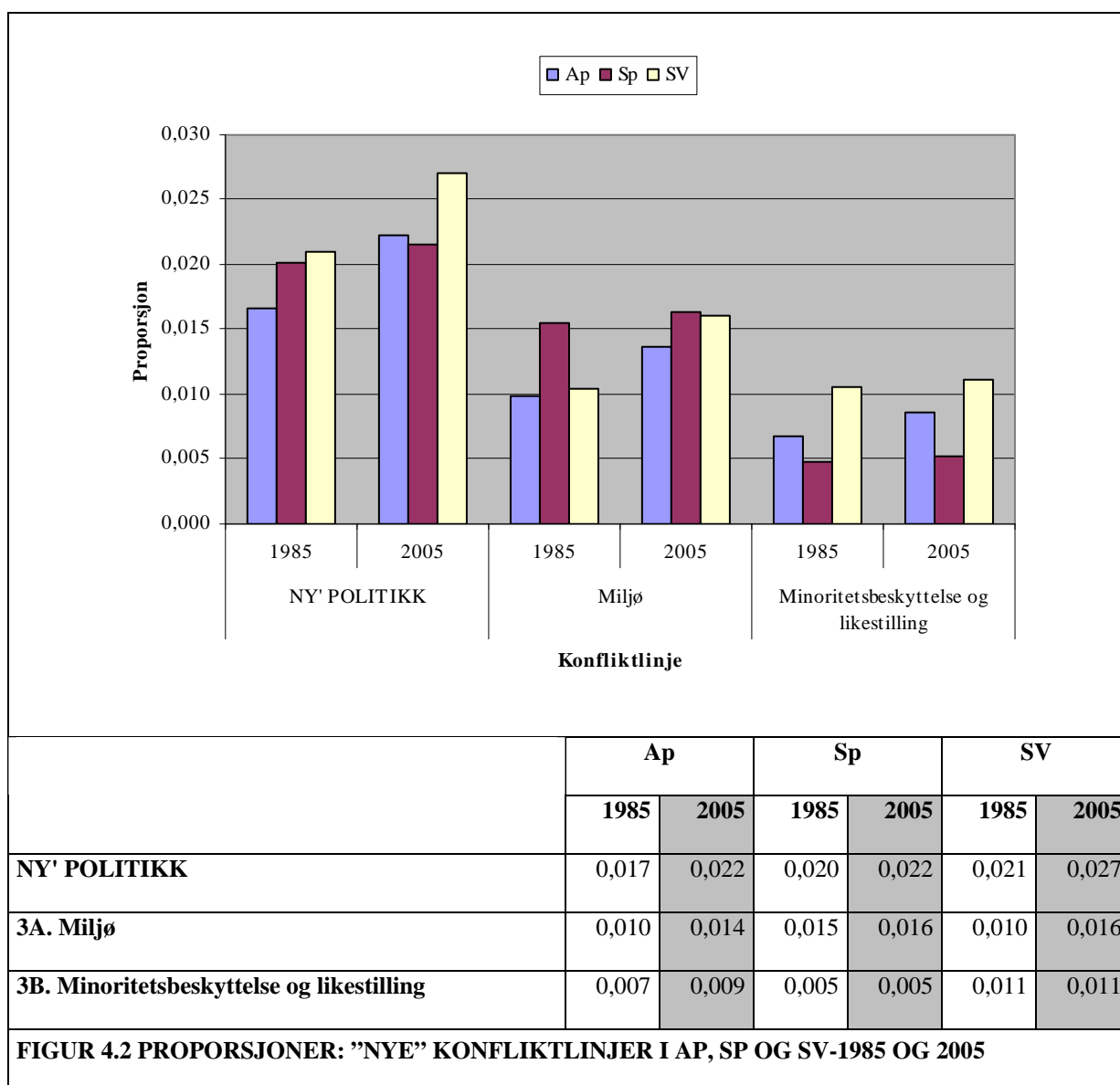
De to komponentene, "miljø" og "minoritetspolitikk", viser imidlertid ulike veksttendenser. Her er også den relative økningen annerledes enn både Ap og Sp. Som i Ap, og i motsetning til i Sp, er det miljøpolitikk som kan tilskrives brorparten av konfliktlinjens økte aktualitet. Miljøpolitikks aktualitet i SV øker med om lag 53 prosentpoeng mellom målepunktene. Derimot øker aktualiteten av "minoritetspolitikk og likestilling" langt mindre, med ca 5 prosentpoeng, og er den laveste økningen av denne underkategorien i de tre partiene.

Ny politikk synes å stå sterkere i SV i 2005 enn i 1985, men det er altså et spenn i de to komponentenes relative økning. Det ser ut til at miljøpolitikk i SV har fått mye høyere aktualitet i 2005 enn hva tilfellet var i 1985, selv om partiet allerede i 1985 nok

hadde et markant ”miljøstempel”. Det er noe urovekkende for begrepsvaliditeten til ”ny” politikk at korrelasjonen mellom begrepets to komponentene er så vidt svak. Dette kan sees i sammenheng med, som neste avsnitt vil vise, at minoritetspolitikk for SV allerede i 1985 skårer høyt på aktualitet i forhold til de andre partiene.

4.4.4 TENDENSER MELLOM PARTIENE

Figur 4.2 nedenfor viser proporsjoner for hvert manifest, for hvert parti, fremstilt både grafisk og som tabell.

Totalt; "Ny" politikk: I 1985 er denne dimensjonen mest aktuell i SV, tett etterfulgt av Sp, og skårer lavest i Ap. For 2005 er bildet et annet ved at dimensjonens aktualitetsnivå i SV har økt markant, og skapt en større avstand til de andre partiene, samtidig som Ap her skårer høyere enn Sp. Dette indikerer at "ny" politikk har fått markant mer aktualitet i Ap og SV i 2005, og at Sp på denne holder om lag det samme nivået som i 1985. "Ny" politikk er så vidt sammensatt at tendensene for begrepets to komponenter må drøftes hver for seg for å få grep om forskjeller mellom partiene.

Miljø: Denne dimensjonens aktualitet skårer i 1985 klart mest i Sp, og markant mindre i både Ap og SV. I 2005 synes dimensjonens aktualitet å være om lag like høy i SV som i Sp, mens den i Ap, på tross av høy relativ vekst, fortsatt skårer lavere enn i de andre partiene. Sp synes ikke å vektlegge miljø noe mer i 2005 enn i 1985, mens Ap og SV altså synes å ha tatt innover seg denne strømmingen av "ny" politikk. Det er kanskje noe overraskende at SV i 1985, som i følge faglitteraturen allerede da hadde sterke bånd til miljøbevegelsene, ikke skårer høyere på denne dimensjonen enn Ap og Sp. Miljødimensjonen vil nok, som nevnt, overlape noe med det en kan kalle tradisjonell Sp-politikk, og slik forklare hvorfor Sp skårer jevnt høyt på miljø. Likevel skulle en ikke forvente at miljøpolitikk i Ap har om lag samme aktualitetsnivå som SV i 1985. Alt i alt ligger partiene i 2005 nærmere hverandre i hvor mye de vektlegger miljøpolitikk, i forhold til 1985.

Minoritetspolitikk og likestilling: Denne dimensjonen synes stabil og tydelig mest aktuell i SV, både i 1985 og 2005. Minoritetspolitikk skårer lavest for Sp ved begge målepunktene, og både sistnevnte og Ap ligger i 2005 nærmere SV på denne komponenten enn i 1985. Tabellen indikerer at "minoritetspolitikk og likestilling" ikke har står betydelig mer sentralt i partiene i 2005, enn i 1985. Den lave stigningen for denne komponenten av "ny" politikk er ikke en bekreftelse på at "nye" politiske strømninger står markant sterkere i partiene i 2005.

4.4.5DISKUSJON

I hvor stor grad vektlegger partiene i 2005 de "nye" dimensjonene likt, og hva sier dette for grunnlaget for det tverrpolitiske samarbeidet i 2005? Funnene indikerer at

”nye” konfliktlinjers aktualitet øker mest i SV og minst i Sp mellom 1985 og 2005. Selv om det kan vises til en mer eller mindre tydelig vekst i samtlige partier, er den relative veksten i de to underkategoriene ”miljø” og ”minoritetspolitikk og likestilling” ulik: For samtlige tre partier er det en sterkere økning innen miljøpolitikk enn minoritetspolitikk mellom 1985 og 2005. Denne ulike økningen innen skillelinjens to underkategorier indikerer at ”ny politikk” er et begrep som er noe komplisert å måle. I forhold til begrepsvaliditeten hadde nok de to komponentene ideelt sett hatt en noenlunde lik økningen mellom årstallene for alle tre partier.

At miljøpolitikk i Sp vokser så beskjedent mellom de to målepunktene kan indikere enten at Sp rett og slett var like opptatt av miljøpolitikk i 1985 som i 2005, noe mot hva en teoretisk kan forvente. Det kan også indikere at ”miljø” som underkategori fanger opp mer av tradisjonell Sp-politikk—vern av utmark og utkantstrøk—heller enn å fange opp ”ny” politikk. Når heller ikke minoritetspolitikk får en økt aktualitet mellom 1985 og 2005, kan dette indikere at partiet generelt er lite berørt av en ”ny” politisk orientering, i forhold til de andre partiene.

Det er en tendens til at partiene i 2005 er *mer* sammenfallende i sin vektlegging av den ”nye” politiske konfliktlinjen enn 20 år tidligere. Grunnet samarbeidet synes slik å være bedre enn i 1985. Det er imidlertid fortsatt mulig å differensiere mellom partiene på bakgrunn av disse ”nye” konfliktlinjenes aktualitet i partiprogrammene. Jeg har tatt høyde for at ”ny” politikk er et komplekst begrep, der de ulike underkomponentene må studeres hver for seg, og dette vil belyses ytterligere av den kvalitative analysen.

4.5 Politisk avstand langs S—P og V—H, 1985-2005

Dette avsnittet vil belyse oppgavens tredje problemstilling, om *hvor stor den politiske ”avstanden” synes mellom Ap, Sp og SV sin programfestede politikk i 2005 i forhold til i 1985.*

Metoden for å gripe an partienes posisjon langs de tradisjonelle konfliktlinjene vil hentes fra Laver (1999), Laver & Garry (1999), som analyserer politiske posisjoner for

ulike politiske aktører ved hjelp av databasert ordtelling. Gabel & Huber (2000) sammenlikner ulike metoder for å plassere partier kvantitativt langs venstre—høyre-aksen, og beskriver Laver og Garry sin metode som tilfredsstillende (s.102). Algoritmen beskrives av Laver (1999:5) som ”based upon a model of how a reader would derive policy information from the text under analysis” og uttrykkes ved følgende formel:

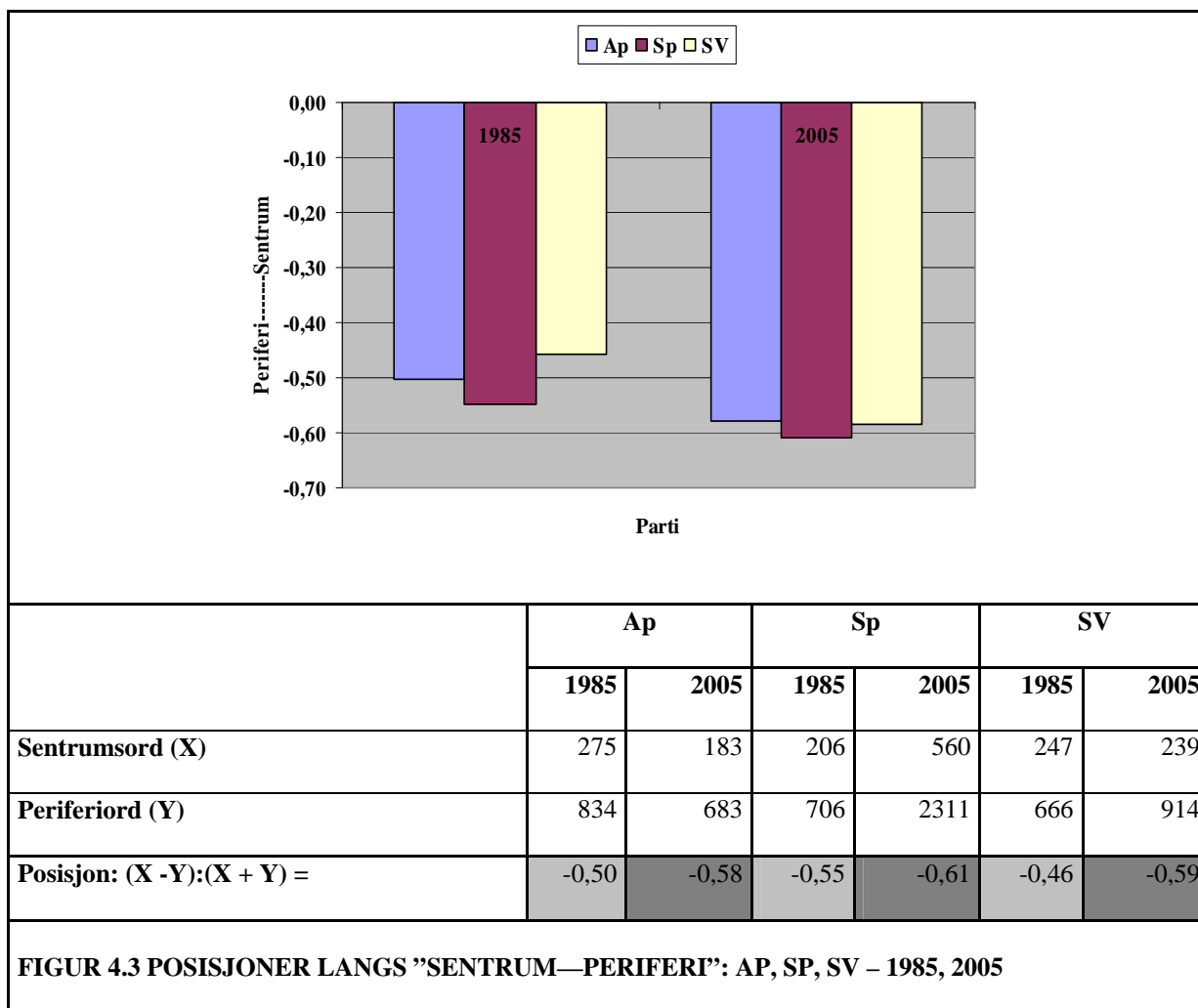
$$\frac{\text{Totalt antall økonomiske høyre-ord} - \text{totalt antall økonomiske venstre-ord}}{\text{Totalt antall økonomiske høyre-ord} + \text{totalt antall økonomiske venstre-ord}}$$

Det vil ikke ha betydning om det er ulikt antall ord for hver ende av skalaen, da denne oppgaven ikke søker noen absolutt posisjon langs dimensjonene, men heller et partis *relative posisjon* i forhold til de andre partiene. Selv om formelen i de tidligere forskningsbidragene kun har vært brukt for venstre—høyre-aksen antar denne oppgaven at formelen ($X - Y : X + Y$) også kan anvendes på sentrum—periferi-aksen.

Skalaene vil gå fra sentrum mot periferi og fra høyre—mot venstre. Dette betyr at jo mer negative tallene er, jo lenger mot ”periferi” vil de være i den ene analysen, og jo lenger mot ”venstre” i den andre analysen.

4.5.1 RELATIV POSISJON LANGS SENTRUM—PERIFERI

Figur 4.3 vil gi indikasjoner på hvor partiene synes å plassere seg langs sentrum—periferi dimensjonen, i 1985 og 2005.

Fra 1985 til 2005 synes samtlige tre partier å bevege seg i negativ retning langs sentrum—periferi dimensjonen, mot ”periferi”. Dette indikerer at Ap, Sp og SV er mer orienterte mot periferispørsmål i 2005 enn hva tilfellet var i 1985. Sp skårer ved begge målepunkt lenger mot periferi enn de to andre partiene. Mens Ap har en mer negativ skåre enn SV i 1985, endrer SV sin posisjon seg markant, og ligger i 2005 lenger ut mot periferi enn Ap. Med tanke på faglitteraturen er det ikke overraskende at Sp ligger lengst ut mot periferien av partiene. Det ble i litteraturkapittelet også vist til en studie av Ray og Narud (2000), som pekte på at SV mellom 1989 og 1998 hadde beveget seg mot en pro-rural posisjon, langs en urban—rural dimensjon. Min analyse peker i retning av den samme tendensen i SV.

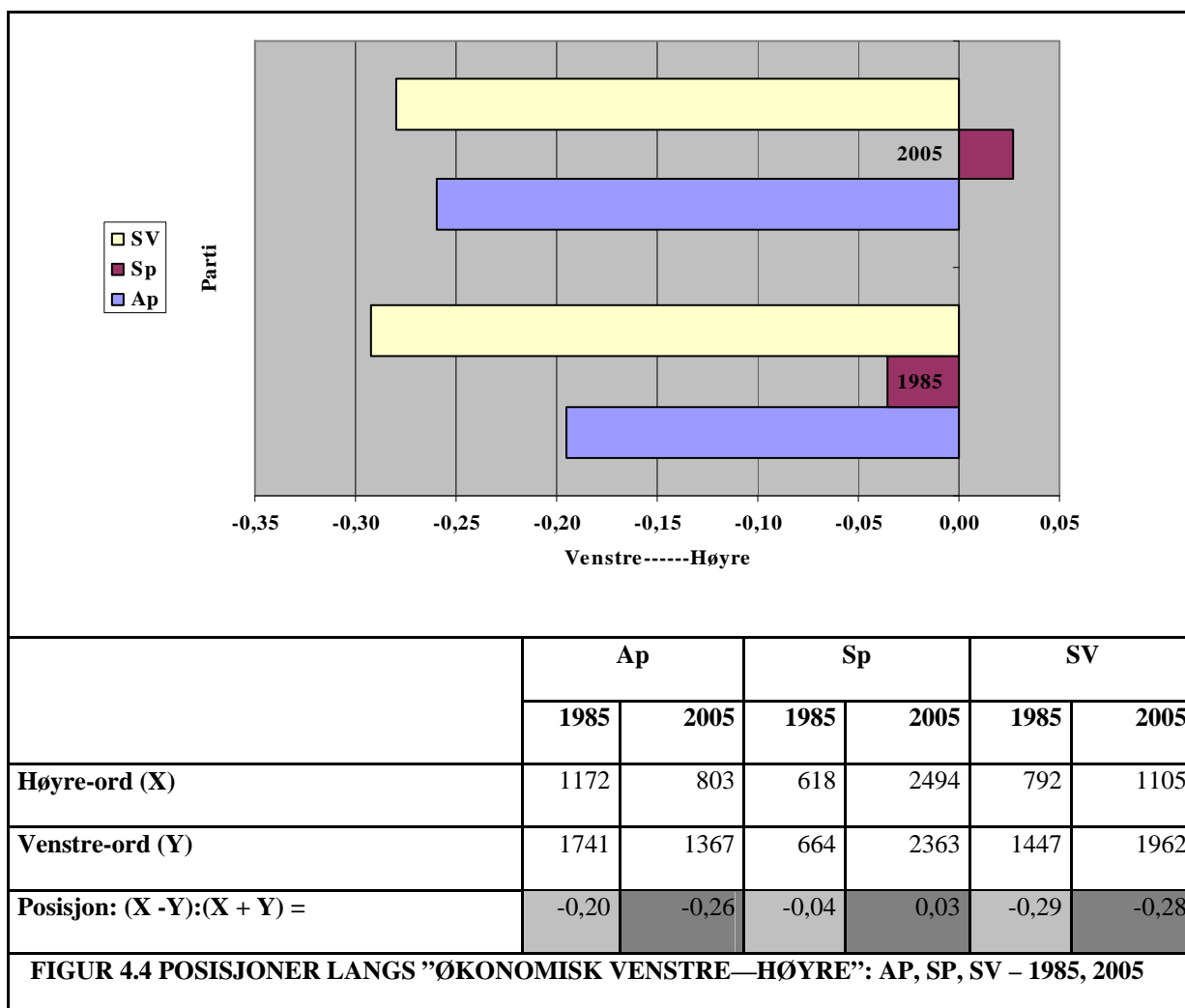
Alt i alt illustrerer figuren at de tre partiene synes å ligge noe *nærmere* hverandre langs Sentrum—periferi spørsmål i 2005 enn i 1985, og det er SV som i størst grad har

nærmet seg de andre to partiene. Dette kan indikere at partienes regjerings samarbeid i 2005 kan forstås på bakgrunn av blant annet en *mer sammenfallende posisjon* langs sentrum—periferi, enn tilfellet var i 1985.

4.5.2 RELATIV POSISJON LANGS ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE

Figur 4.4 vil gi indikasjoner på hvor partiene synes å plassere seg langs venstre—høyre i 1985 og 2005. Venstreverdier ligger i den negative enden av kontinuumet, og positive til høyre, fra venstre mot høyre i figuren.

Partienes bevegelser langs V—H er ikke like entydige som langs S—P. Fra 1985 til 2005 indikerer tallene at Ap har drevet noe mot venstre, Sp har drevet noe mot høyre, mens SV står omtrent stille. Ved begge målepunktene ligger SV lengst mot venstre og Sp lengst mot høyre, i tråd med hva en vil kunne forvente seg fra

forskningslitteraturen. Avstanden mellom Ap og SV synes å være mindre i 2005 enn i 1985, mens Sp går noe motsatt vei i forhold til de andre to partiene.

For Ap må en nok betrakte dragingen mot venstre ut i fra noen kontekstuelle forhold knyttet til årene 2005 og 1985. Litteraturkapittelet viste til at mange i var redde for at Ap skulle miste sitt særpreg og sitt tradisjonelle fotfeste under den ny-liberale bølgen på åttitallet. Det er mulig at partimanifestet fra 1985 var noe smittet av en ny-liberal tankegang. Der i mot hadde Ap foran valget i 2005 tatt et tydelig steg mot venstre for ”ny kurs” i landet og revitalisert kontakt med fagbevegelsen. Disse poengene understreker at man må være forsiktig med å snakke om ”endring over tid”—særlig i forhold til posisjoner og avstand mellom partier—når man kun baserer seg på to målepunkter.

I 2005 synes likevel posisjonering langs økonomisk venstre—høyre å utgjøre et bedre grunnlag for samarbeid mellom Ap og SV, enn hva tilfellet var i 1985. Kanskje kan samarbeidet mellom disse to partiene forstås ut i fra nettopp partienes bevegelser langs V—H i forhold til 1985. For Sp indikerer tallene at partiet har drevet mot høyre og vekk fra de andre partiene. Sp sitt samarbeid med Ap og SV i 2005 synes ikke å være motivert av en mer sammenfallende posisjon langs venstre—høyre, enn hva tilfellet var 20 år tidligere. Dette kan indikere at Sp i 2005 fortsetter sin sentrumspragmatisme som ”portvokter” langs venstre—høyre, uten å gi nevneverdig avkall på sine økonomiske standpunkter i den ene eller andre retning.

4.6 Oppsummering og tolkning

Jeg argumenterer i litteraturkapittelet for at tradisjonelle politisk-sosiologiske skillelinjer har hatt en svært stor betydning i norsk politisk historie. Selv om skillelinjeperspektivet har blitt både kritisert og modifisert opp i gjennom årene, syntes tradisjonelle skillelinjer fortsatt å kunne brukes til å analysere politiske partier og det norske politiske rom. Det ble forventet at de tradisjonelle skillelinjene hadde svekket sin aktualitet mellom disse målepunktene—at de nye skillelinjene hadde fått økt betydning—men at partienes konfliktlinjeprofiler fortsatt ville være gjenkjennelige, også i forhold til sine posisjoner langs venstre—høyre og sentrum—periferi.

Min analyse har vist at partienes konfliktlinjeprofiler i 2005 er gjenkjennelige, både i forhold til den historiske kontekst som partiene er vokst frem av, og i forhold til 1985-målingen. Selv om partiprofilene kan gjenkjennes, har analysen også påvist tydelige endringstendenser. Tradisjonelle konfliktlinjer har svekket aktualitet i programmene i 2005 i forhold til 1985. Dette er en indikasjon på at disse har svekket betydning for partiene og for hvordan partier profilerer seg i forhold til velgere og andre partier. Imidlertid er svekkelsen ikke så dramatisk at betydningen av tradisjonelle konfliktlinjer kan legges "død". Sentrum—periferi sin aktualitet for Sp og SV går ned med om lag -15 prosentpoeng mellom de to målingspunktene, mens nedgangen for denne i Ap nesten ikke er påviselig. Sentrum—periferi dimensjonen synes klart mest aktuell i Sp i forhold til de andre partiene, ved begge måletidspunkt. For økonomisk venstre—høyre er Ap og Sp de mest stabile partiene over de to målingene, med kun en svak nedgang i denne dimensjonens styrke. Økonomisk venstre—høyre har imidlertid en noe høyere aktualitet i Ap enn i SV, både 1985 og 2005, og står ved begge målepunkt svakest i Sp.

Generelt synes partiene i 2005 å sammenfalle mer i sin vektlegging av tradisjonelle konfliktlinjer enn i 1985, og det synes å være Sp som her i størst grad har nærmet seg de to andre partiene ved å fokusere noe mindre på sentrum—periferi og mer på økonomisk venstre—høyre. Konfliktlinjene synes tydelige nok i at hvert parti fortsatt har en klar helning mot sine særlige tradisjonelle konfliktlinjer: Sp legger skiller seg ut på sentrum—periferi, Ap og SV på økonomisk venstre—høyre. Det er en tendens til at partiene vektlegger noe mindre sine gamle kjepphester enn i 1985, og med dette gjør de seg kanskje mer spiselige for hverandre, og tilrettelegger for et tverrpolitisk samarbeid seg i mellom. Jeg mener at et tilsynelatende mindre sprik mellom partiene i vektlegging av disse konfliktlinjene, kan ha hatt en positiv effekt på partienes samarbeid.

Analysen har vist at "nye" skillelinjer har fått økt aktualitet i de tre partiene i 2005. De to ulike komponentene av denne skillelinjen er sprikende aktualisert på tvers av partiene. Dette kan skyldes en svakhet ved oppgavens operasjonalisering og være en

indikasjon på at ”ny” politikk er vanskelig å angripe som enhetlig teoretisk begrep. De sprikende tendensene som påvises kan imidlertid også være fullt ut reelle.

”Ny” politikk, slik den avgrenses i denne oppgaven, synes i 2005 å ha jevnt over høyest aktualitet i SV og lavest i Sp. Dette ligger i tråd med hva en empirisk kan forvente: SV vokste delvis frem under påvirkning av den politiske ny-orienteringen. Sp skårer imidlertid høyt på ”miljø” ved begge målinger, noe som også vil kunne sees i lys av partiets tradisjonelle posisjon som talerør for vern av periferiens naturressurser. SV skårer i 2005 fortsatt høyest på ”minoritetspolitikk og likestilling”, selv om denne har fått økt betydning i Ap. Det synes å være en tendens til at partiene i 2005 er *mer* sammenfallende i sin vektlegging av den ”nye” politiske konfliktlinjen enn 20 år tidligere. Selv om de ”nye” konfliktlinjene i 2005 synes å stå sterkere, og de tradisjonelle svakere, enn i 1985, kan det vanskelig argumenteres for en *realignment*. Dette forutsetter at partiene aidentifiserer seg med de gamle konfliktlinjene, for isteden å slutte opp om nye. Det synes som om de tradisjonelle konfliktlinjene står for sterkt for at man kan snakke om en slik prosess. Isteden kan vi snakke om en sameksistens av nye og gamle konfliktlinjer, der de ”nye” kan synes å øke sin styrke.

Partienes *avstand* til hverandre ble undersøkt nærmere for de tradisjonelle skillelinjene. Samtlige tre partier synes langs S—P-dimensjonen å bevege seg mot ”periferi”. Ap, Sp og SV er altså mer orienterte mot periferi i 2005 enn hva tilfellet var i 1985. Sp skårer ved begge målepunkt lenger mot periferi enn de to andre partiene. Sp er altså ikke bare det partiet der S—P synes høyest aktualisert, men er også mest orientert mot periferiinteresser av partiene. Mens Ap i 1985 ligger markant lenger mot periferiposisjon enn SV, ligger SV i 2005 noe lenger ut på periferidimensjonen enn Ap. Alt i alt synes de tre partiene å ligge noe *nærmere* hverandre langs denne dimensjonen i 2005 enn hva tilfellet var i 1985, og det er SV som i størst grad har nærmet seg de andre to partiene, med sin tydelige fokus på periferi-interesser.

Partienes bevegelser langs V—H er annerledes. Fra 1985 til 2005 har Ap drevet noe mot venstre, Sp har drevet noe mot høyre mens SV står stille. Ved begge målepunktene ligger SV lengst mot venstre og Sp lengst mot høyre, i tråd med hva en

vil kunne forvente seg. Avstanden mellom Ap og SV fremstår mindre i 2005 enn i 1985, mens Sp altså går motsatt vei. Posisjonering langs venstre—høyre synes i 2005 å utgjøre et bedre grunnlag for samarbeid mellom Ap og SV enn i 1985. Sp sitt samarbeid med Ap og SV i 2005 synes ikke å være motivert av en kortere avstand langs økonomisk venstre—høyre, enn hva tilfellet var 20 år tidligere. Sp synes dermed ikke å ha gitt avkall på sitt ”borgerlige arvegods” hva angår plassering langs dimensjonen venstre—høyre.

Min kvantitative analyse bekrefter at det er relevant å studere regjeringssamarbeidet mellom Ap, Sp og SV i 2005 på bakgrunn av tradisjonelle og ”nye” skillelinjer. I forhold til 1985, har partiene en mer sammenfallende vektlegging de ulike skillelinjene: mindre vektlegging av tradisjonelle, og mer vektlegging av nye skillelinjer. Partienes konfliktlinjeprofiler *har* forandret seg, men er fortsatt godt gjenkjennelige mellom 1985 og 2005.

KAPITTEL 5: KVALITATIV ANALYSE: AKTUALITET OG POSISJON

5.1 Innledning

I kapittel 4 belyste jeg oppgavens forskningsspørsmål gjennom kvantitativ metode, med formål om å oppnå et bredt overblikk over tendensene i tekstmaterialet. Der den kvantitative analysen analyserte partiprogrammene etter en systematisk organisert kodingsnøkkel som produserte statistiske tendenser, vil den kvalitative analysen fokusere på argumentasjon og kontekst. Verken den kvantitative eller den kvalitative analysen vil gi noen endelig sannhet, men begge de to vil belyse og validisere hverandre og gi belegg for en konklusjon. I denne analysen vil jeg søke å gå i dybden på funnene fra Kapittel 4

Kapittelet vil fortsette brukene av begrepene *aktualitet* og *posisjon* i tilnærmingen til problemstillingene, men uten å søke noen form for tallmessig uttrykk. Kapittelet vil i 5.2 undersøke de tradisjonelle konfliktlinjenes aktualitet—hvor sterkt disse er vektlagt—og i 5.3 undersøker de ”nye” konfliktlinjene. Aktualitetsspørsmålene besvares gjennom å studere partiprogrammenes *introduksjon*. Disse innledende sidene i hvert partiprogram varierer fra 5 til 15 sider—1 til 2 kapitler—for hvert program og er der partiet søker å stake ut sin kurs og sine visjoner. Ideen er å gå i dybden på disse visjonene og prinsippene heller enn bruke hele partiprogrammet som tekstenhet, slik som den kvantitative analysen har gjort. Jeg mener at partienes visjoner slik de fremstår i de første generiske kapitlene er et godt grunnlag for å si noe om partienes relative vektlegging av konfliktlinjesaker i partiprogrammet, og om partienes politikk på det aktuelle tidspunkt.

I avsnitt 5.4 vil jeg utføre en kvalitativ studie av partienes posisjon gjennom å studere standpunkter i enkeltsaker som kan relateres til de ulike konfliktlinjene. Her vil jeg i motsetning til de kapitlets 5.2 og 5.3 ta for meg partiprogrammene i sin helhet. Avslutningsvis vil jeg oppsummere kapitlets funn, og hvordan disse står i forhold til den kvantitative analysen.

5.2 Har tradisjonelle konfliktlinjer svekket sin aktualitet?

5.2.1 AP: MARGINAL NEDGANG I TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER?

Den kvantitative analysen pekte på tendensen til at tradisjonelle skillelinjers aktualitet i Ap hadde blitt marginalt svekket mellom de to måletidspunktene 1985 og 2005.

Ap sitt program for 1985 innledes med om lag 6 sider under overskriften ”Ny vekst for Norge” (også tittelen på hele partiprogrammet for dette året), hvor det blant annet skisseres ”10 punkter for arbeid og velferd”, samt ”10 punkter for fred og rettferdighet.

Slik begynner partiprogrammet, og er en sterk indikasjon på partiets forpliktelser til velferdspolitik:

”Arbeiderpartiets mål for perioden 1986-89 er å gjenreise den fulle sysselsettingen og å bygge velferdssamfunnet videre ut. Arbeid er en rett for alle (...) og er det viktigste velferdsmål” (Ny vekst for Norge, 1985:1)

Arbeid- og velferdspolitik er tradisjonelt av Ap sine definitive kjepphester, og er i 1985 en av partiets politiske bærebjelker, som også andre målsetninger skal funderes på:

”Arbeiderpartiet vil at velferdssamfunnet skal bygges på solidarisk innsats, mangfoldig fellesskap og ansvar for hverandre. Trygghet for arbeid og inntekt, rett til bolig, utdanning og omsorg skal sikre et rikere liv for alle. Det legger grunnlaget for større frihet for alle mennesker” (s.1).

Det velferdspolitiske har en tydelig forankring i en økonomisk venstre—høyre konflikt, og Ap sitt åpningsavsnitt i programmet for 1985 signaliserer at det er gjennom vektlegging av denne konfliktlinjen at Ap ønsker å definere sin politikk. Av Ap sine ”10 punkter for arbeid og velferd” kan åtte relateres til den økonomiske venstre—høyre aksens, i form av velferdspolitik, arbeid, utdanning og statlig investeringer i industrien osv. Et punkt omhandler modernisering av offentlig sektor og styrking av lokaldemokratiet gjennom å ”mobilisere lokale ressurser i større grad”(s.3). Et annet punkt inneholder og utbygging av kommunikasjonene ”for å skape grunnlag for å etablere industri og tjenesteyting særlig i distriktene” (s.3). De to sistnevnte kan relateres til sentrum—periferi.

Slik Ap sin politikk fremstilles i 1985-programmets innledning, dreier den seg i første rekke om velferdspolitik, dernest om sikkerhetspolitikk. Økonomisk venstre—høyre er den skillelinjen som synes mest vektlagt, mens sentrum—periferi konflikten kommer frem i form av referanser av levedyktighet og lokaldemokrati i distriktene.

Arbeiderpartiets partiprogram for 2005 har seks innledende sider fordelt over to kapitler. ”Et nytt flertall—En ny solidaritet” oppsummerer partiets visjoner for den neste stortingsperioden. ”Våre verdier: Frihet, solidaritet og like muligheter” er en innføring i de prinsipper og verdier til grunn for partiet:

”Målet er en ny politisk kurs (...) som bidrar til å skaffe arbeid til alle, til å gjøre Norge til et av verdens sterkeste kunnskapssamfunn og til å gi alle en trygg og verdig alderdom. Vi vil prioritere velferd og fellesskapsløsninger framfor store skatteletter til de som tjener mest. (...) Vi skal velge om vi ønsker fire nye år hvor høyresiden styrer eller en ny solidaritet”(”Ny solidaritet” 2005:4).

Som det fremgår av sitatet over velger Ap å vektlegge satsning på kunnskap og eldrepolitikk. Det snakkes om fellesskapsløsninger og velferd, om man vil fortsette å la høyresiden styre eller satse på en ny kurs og ny solidaritet. I forhold til hva Ap velger å betone innledningsvis, er det en tydelig vektlegging av den økonomiske venstre—høyre dimensjonen. Videre utkrystalliserer partiet ”fem store oppgaver som partiet særlig vil prioritere de neste årene”: ”Å skape arbeid til alle”, ”å gjøre Norge til et av verdens fremste kunnskapssamfunn”, ”å gjøre pensjonssystemet tryggere og mer rettferdig”, ”å skape mer sosial rettferdighet og å øke Norges internasjonale engasjement”. Fire av fem oppgaver handler om å utvikle velferdsstaten, helt i tråd med Ap sin tradisjonelle vektlegging av en aktiv stat, innenfor en økonomisk venstre—høyre konflikt.

Programmets neste avsnitt er mindre konkret om hvordan partiet ønsker å gå til verks, men heller en redegjørelse for visjoner og ideer. Over 28 punkter vies i all hovedsak til sosialdemokratiske prinsipper, frihet, likhet, demokrati og solidaritet. Av de tradisjonelle politiske skillelinjene vektlegges sentrum—periferi i punkt 20: ” For oss er det en egenverdi at vi har bosetting og næringsvirksomhet i alle deler av landet. Det er et samfunnsansvar å bidra til dette” (s.8). Utover dette er det ingen referanser til noe som kan oppfattes som relatert til en sentrum—periferi-debatt. Venstre—høyre

kommer også her langt tydeligere frem, særlig med referanse til velferdspolitik, fordeling og kollektivt ansvar for enkeltindividets velferd:

”Vi vil ha et samfunn som tar vare på de som ikke klarer seg helt på egen hånd, og sørger for at de kan leve et liv i verdighet”. (Punkt 3:6).”Urettferdighet, store forskjeller og negativ sosial arv holder mennesker i ufrihet. For Arbeiderpartiet er det et mål å fjerne slik ufrihet, slik at friheten er reell for alle. (Punkt 5:6).

Partiet uttrykker i punkt 14 et ønske om ”å fastholde en solidarisk finansiering av grunnleggende velferdsgoder, og et progressivt skattesystem som sikrer økonomisk omfordeling” (s.7), og i punkt 18 at de vil bruke ”offentlige styringsredskaper (..), som ”kjøp, drift og eierskap” for å oppnå dette (s.8). Ap vektlegger her betydningen av en aktiv stat i økonomien og ”ikke overlater det til markedet å legge premissene for samfunnsutviklingen” (s.9).

I Ap-programmet for 2005 synes fortsatt tradisjonelle skillelinjer å være aktuelle. Økonomisk venstre—høyre kommer særlig tydelig frem i en utstrakt henvisning til velferdspolitiske spørsmål og kampen mot ”høyrepolitikk”. Sentrum—periferi er imidlertid ikke særlig tydelig vektlagt. Den kvantitative analysen i kapittel 4 pekte på en marginal nedgang i vektlegging av tradisjonelle skillelinjer for Ap i 2005, i forhold til 1985. Nedgangen gjelder nok først og fremst for sentrum—periferi, som syntes noe sterkere aktualisert i programmet for 1985 enn i 2005. Økonomisk venstre—høyre synes, noe i mot hva en kunne forvente fra den kvantitative analysen, noe tydeligere aktualisert i 2005 enn i 1985. Altså kan funnene fra den kvantitative analysen bare delvis bekreftes i den kvalitative analysen av partiprogrammene.

5.2.2 SP: MER LIKEVEKT MELLOM S—P OG V—H?

Kapittel 4 fremhevet tendensen til at Senterpartiet i 2005 syntes å ha en mindre ensidig vektlegging av sentrum—periferi enn i 1985. Partiet syntes fra den kvantitative analysen å ha vektlagt økonomisk venstre—høyre noe sterkere i 2005, og sentrum—periferi svakere, enn i 1985.

Innledningen i Sp sitt partiprogram for 1985 omfatter kapitlene ”Grunnsyn”, ”Utfordring”, ”Hovedsaker i perioden og ”Nasjonalt folkestyre”, på til sammen 5 sider.

Senterpartiet vil at Norge skal bygge sin framtid på de kristne grunnverdier, humanistiske verdier i pakt med dette, vår nasjonale arv og vårt demokratiske styresett. (...) Det kristne syn på menneskeverdet skal være grunnmuren i dette byggverket. (Senterpartiets valgprogram 1985:1)

Programmets første sitat, gjengitt over, vitner om partiets tydelige forankring i et kristent verdigrunnlag. Den religiøse motsetning i Norge har tradisjonelt manifestert seg i et skille mellom den etablerte bybefolknings tolerante liberalisme og den ortodokse lutherdom utbredt blant bygder og tettsteder (se Kapittel 2.3). På dette vis kan den religiøse konflikt forstås som en sentrum—periferi konflikt, noe jeg også tok høyde for i operasjonaliseringen av S—P i den kvantitative analysen. Det kan tyde på at Sp i 1985 var særlig fokusert på å vektlegge denne delen av sentrum—periferi begrepet. Videre vektlegger Sp hjemmet og familien ”som den grunnleggende sosiale enhet i samfunnet, en enhet som i dag må vernes og styrkes, og vi ser det som en oppgave å gi mennesket tilhørighet i oversiktlige lokalsamfunn” (s.1). Familiepolitikk kan sees i forlengelsen av et fokus på religiøse verdier, og partiet kopler dette til en annen tradisjonell kjepphest: lokalsamfunnet: ”Gjennom desentralisering og styrking av lokalsamfunnet vil vi gi den enkelte større mulighet til å påvirke og utforme sin egen livssituasjon” (s.1). Hva angår økonomisk venstre—høyre, kommer partiets syn på fordelingspolitikk frem helt i slutten av ”Grunnsyn”, men i kun en setning: ”Senterpartiet vil arbeide for en mer rettferdig fordeling mellom rike og fattige i verden” (s.1).

I avsnittene ”Utfordring” og ”Hovedsaker i perioden” skisserer Sp hva som blir de viktigste utfordringene i stortingsperioden 1985 til 1989, og det legges her vekt på behov for arbeidsplasser og sysselsetting i distriktene, fordi vi ”politisk, sosialt og kulturelt går inn i lokalsamfunnets tid” (s.2). Partiet fokuserer på lokale tiltaksarbeid, geografisk utjevning, og at samfunnsproblemer må løses lokalt. Det er også her sentrum—periferi konflikten som dominerer, mens økonomisk venstre—høyre

kommer frem i et fokus på sysselsettingspolitikk samt en paragraf om utbygging av velferdsordninger for å trygge vilkårene i familien.

I underkapitlet om ”Nasjonal styring og utvikling” vektlegges noe mer kampen mot ”markedskreftenes frie spill” (s.3), men det er desentralisering som trekkes frem som hovedveien til et mer velfungerende samfunnsstyring: ”Et desentralisert samfunn er en forutsetning for å virkeliggjøre demokratiet for flest mulig mennesker” (s.4) og Sp går dermed inn for en utvidet desentralisering av beslutningsmyndighet fra det sentrale til det lokale organ.

Sp sitt program for 1985 legger generelt stor vekt på sentrum—periferi dimensjonen. Denne konfliktlinjens aktualitet synes å være svært høy i forhold til økonomisk venstre—høyre. Både den religiøse og den territorielle komponenten av S—P-begrepet vektlegges, mens V—H først og fremst aktualiseres i form av velferdsordninger for familiene og sysselsetting i distriktene.

Senterpartiets partiprogram for 2005 innleder med omlag 5 sider fordelt over kapitlene ”Senterpartiets verdigrunnlag” og ”Vi vil noe med Norge”. Slik begynner partiet sitt program:

”Senterpartiet vil bygge samfunnet nedenfra. Skal enkeltmennesket kunne vokse og ha mulighet til å virkeliggjøre sine drømmer – sin idé om det gode livet – trengs det et lokalmiljø som skaper trygghet, identitet og kulturelt rotfeste (Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2005-2009:5)

Lokalmiljøet løftes frem tydelig, og det er betydningen av den lokale forankringen partiet synes å løfte frem når de snakker om å bygge samfunnet nedenfra. Sp hevder om egen politikk at ”selv om partiet har satt ulike saker i fokus til ulike tider, er det lett å finne sammenhenger når vi ser på historiens lange linjer”, og trekker så frem fire punkter (s.5) i prioritert rekkefølge. De to første kan tydelig forankres i en tradisjonell konfliktlinjepolitikk. Første kjernesak kalles ”motstand mot økonomisk liberalisme og frikobling av markedskreftene fra politisk styring”, og he tones flagg mot fri konkurranse og den sterkestes rett til å prege den økonomiske utviklingen. Denne argumentasjonen kan synes som et forsøk på å aktualisere den økonomiske venstre—høyre aksene, men ved nærmere ettersyn er dette del av en forpliktelse til å ”beskytte

tradisjonelle norske bygdenæringer mot lavprisproduktene utenfra” og ”svingninger i kornprisene på verdensmarkedet”. Første punkt er mer en vektlegging av sentrum—periferi enn økonomisk venstre—høyre, slik jeg tolker det. Andre sak som løftes frem av Sp er arbeidet for ”desentralisering av eiendomsrett, makt, bosetting og kapital”, og er en tydelig aktualisering av et sentrum—periferi-spørsmål.

I andre kapittel skisserer partiet sin vei og hva de vil med sin politikk. Her kommer økonomisk venstre—høyre sterkere frem, gjennom ønsket om å kjempe mot ”å la markedet bestemme hvordan Norge skal være”(s.7) og at det offentlige ikke ”skal styres etter bedriftsøkonomiske prinsipper”(s.9). Senterpartiet vektlegger også betydningen av samspillet mellom offentlig og privat—blandingsøkonomi—og at det offentlige skal ha eierskap på essensielle naturressurser. Det er også her en klar overvekt av en tankegang som kan knyttes til sentrum—periferi, særlig fokusert på desentralisering og den territorielle kampen om ressursene. Det er også interessant hvordan Sp tydelig setter disse økonomi- og styringskonfliktene i sammenheng med en nasjonal kulturell konflikt:

”Sentraliseringen har skap en stadig mer selvbevisst urban elite som framhever en bestemt type byliv og livsstil som det framtidsrettede, nært knyttet til en bestemt type stillinger og næringer. Dette i motsetning til distriktslivet (...) som gjerne blir framstilt som noe som hører fortiden til, eller i beste fall noe eksotisk og politisk uforpliktende.”(s.8).

Sp sitt utgangspunkt sier at ”lokalsamfunnet er en grunnleggende enhet i samfunnet” (s. 7), og med dette siktes til en territoriell konflikt, men også om en by—land relatert ”kulturkamp om hvilke verdier Norge skal bygges på” (s. 8-9).

Sentrum—periferi er tydelig aktualisert i Senterpartiet i 2005, og fremstår som den definerende tradisjonelle skillelinjen i partiet. Den territorielle komponenten av sentrum—periferi er like fremtredende i 2005 som i 1985, men der partiet i 1985 legger vekt på den religiøse komponenten, er fokuset i 2005 rettet mot den kulturelle komponenten av begrepet. Som den kvantitative analysen, synes også den kvalitative analysen å finne en tendens til at økonomisk venstre—høyre er sterkere aktualisert i 2005 enn i 1985. Ut i fra mine vurderinger er spørsmål tradisjonelt forbundet med V—H, som kampen mot frihandel, av Senterpartiet i 2005 brukt til å rette fokus mot

sentrum—periferi dimensjonen. Dette kan ha sammenheng med at disse spørsmålene, så vel som dimensjonene venstre—høyre og sentrum—periferi, er blitt mer overlappende enn hva man kunne forvente ut i fra teorikapittelet. På den måten fremstår Sp i 2005 som et parti med tydeligere likevekt mellom sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre, enn i 1985.

5.2.3 SV: GLIR VEKK FRA TRADISJONELL KONFLIKTLINJEPOLITIKK?

Funnene fra kapittel 4 indikerte at begge de tradisjonelle konfliktlinjene—særlig sentrum—periferi—var svakere vektlagt i programmet for 2005 enn i 1985

Jeg tar her for meg de to første kapitlene i SV sitt program for 1985, til sammen om lag 5 sider. Dette programmet bærer preg av at partiet er tydelig forankret i den økonomiske venstre—høyre konflikten, der partiets mål er å skape et sosialistisk demokrati i Norge ”som innebærer at alle mennesker sikres arbeid, økonomisk og sosial trygghet og mest mulig makt over egen situasjon” (Arbeidsprogram for SV 1985-1989:1). SV vier utelukkende mest plass til kampen mot det kapitalistiske system, der ”viktige beslutninger i det økonomiske liv tas bak lukkede dører..”(s.1). Av partiets 8 hovedpunkter i kapittelet ”Innledning” vies 3 av disse til spørsmål relatert til den økonomiske venstre—høyre konflikten. De resterende handler om sikkerhets- og bistandspolitikk, miljøvern og likestilling. Partiets fokus på V—H kommer først og fremst frem i form av fokus på utjevnings- og velferdspolitikk: ”Skattepolitikken, boligpolitikken og sosialpolitikken må sikre større rettferdighet og en jevnere fordeling av godene”(s.2).

Partiets vektlegger Norges demokratiske utfordringer, og denne debatten bindes opp til partiets forpliktelser til å bekjempe det kapitalistiske system: ”Reelt demokrati er bare mulig ved å bryte med det kapitalistiske system der kapitalkreftene styrer utviklingen”, skriver partiet (s.3). Arbeid og sysselsettingsspørsmål aktualiseres, der SV tydelig tar parti med arbeidstakere gjennom å forfekte ”utvidet forhandlingsrett for de ansatte” (s.4).

Av de tradisjonelle skillelinjene i SV sitt 1985-program, har økonomisk venstre—høyre klart høyest aktualitet. Sentrum—periferi spørsmål er knapt nevnt innledningsvis, bortsett i fra noen få referanser til betydningen av et godt nærmiljø (s.3). Under kapittel 2.6 og 2.7 kommer SV sterkere inn på desentralisering av makt: ”Statlig virksomhet og beslutningsmyndighet desentraliseres til kommunene og fylkeskommunen” fordi de sistnevnte ”i dag trues av maktkonsentrasjon til det statlige embetsverk” (s.5). Disse betraktningene drukner i partiets mange andre saker, og særlig i partiets fokus på økonomisk venstre—høyre.

Den innledende delen på SV sitt program for 2005 omfatter kapitlene ”Vår vei” og ”SVs alternativ:10 forslag til ny kurs” på til sammen fem sider.

SV har i 2005 fått en noe annen profil enn 20 år tidligere. Der partiet i 1985 fremstår som hovedsakelig vokst ut av økonomisk venstre—høyre konflikten, velger de i 2005 å aktualisere en rekke ulike saksområder, slik at de tradisjonelle konfliktlinjene ikke lenger fremstår like definerende for partiet.

”SV støtter de undertrykte, ikke undertrykkerne, og velger en vei der mennesker kan velge gode liv i fellesskap. Det er et valg for venstresida mot høyresida...” (SVs arbeidsprogram 2005-2009:5). SV skisserer klare forpliktelser til venstresidepolitikk, og ønsker å utbygge velferdsstaten, og begrense markedskreftene. Av punktene som skisseres i innledningen er ikke overvekten av økonomisk venstre—høyre like påfallende som i 1985. I punkt 1.2 ”For rettferdighet” trekker partiet frem sine tradisjonelle kjepphester innen skattepolitikk, rettferdig fordeling og kamp mot privatisering. Men her berøres også sentrum—periferi: ”En overordnet målsetning for SVs politikk skal være å motvirke sentraliseringen av samfunnet, og å legge til rette for å beholde hovedtrekkene i dagens bosetningsmønster” (s.6). Kun 1 av 4 punkter vies til økonomisk venstre—høyre politikk i sin helhet. I det partiet staker ut ”sin kurs”(s. 6-7) kommer imidlertid disse spørsmålene noe sterkere frem, og bindes opp til partiets øvrige mål. Det påpekes en ”tøylesløs” og ”rådende markedskapitalisme” som tillegges ”høyrekreftenes strategiske og bevisste tro på marked og profitf”.

I andre kapittel legger SV frem 10 konkrete forslag som del av sin nye kurs (s.8). Av disse kan fem forslag direkte relateres til økonomisk venstre—høyre: avskaffelse av fattigdom i Norge, stanse privatiseringen, tannhelsereform, barnehagereform og offentlig sysselsettingsplan. Sentrum—periferi vektlegges i et av punktene som vies til å ”styrke de lokale og regionale distrikts og næringspolitiske virkemidlene”.

Selv om SV i høyere grad enn i 1985 aktualiserer andre saker, er fortsatt økonomisk venstre—høyre en svært tydelig komponent i partiets politikk. Argumentasjonen kjennes igjen fra 1985, men er nok i 2005 blitt noe mer tilgjengelig gjennom å bindes opp til en rekke flere relaterte spørsmål. Alt i alt er økonomisk venstre—høyre imidlertid mindre tydelig enn i 1985. Den kvantitative analysen kunne peke på en nedgang i sentrum—periferi spørsmåls aktualitet i SV, men denne tendensen finner ikke noe belegg i denne analysen: SV synes ikke å vektlegge sentrum—periferi noe mindre i 2005 enn i 1985.

På bakgrunn av funnene i Kapittel 4, antydes dette avsnittets overskrift at SV er på vei vekk fra tradisjonell konfliktlinjepolitikk. Ut i fra den kvalitative analysen av innledningene til partiets programmer fra 1985 og 2005, kan jeg ikke se å ha funnet noe sterkt belegg for denne utviklingen. Det er først og fremst en tendens til at SV i 2005 synes å gå bredere ut i sin aktualisering av politiske spørsmål. Dette betyr at andre enn de tradisjonelle konfliktlinjespørsmålene har fått høyere aktualitet i 2005, uten at SV synes å være på vei bort fra økonomisk venstre—høyre, som fortsatt setter rammene for de fleste sakene partiet aktualiserer i 2005-programmet.

5.2.4 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: ”SVAKERE” OG MER SAMMENFALLENDE?

Den kvantitative analysen i Kapittel 4 pekte på en tendens til at de tre partiene var blitt mer sammenfallende i hvor mye de aktualiserer sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre konfliktene.

Sentrum—Periferi: Ut i fra den kvalitative analysen av sentrum—periferi i partiprogrammene, fremstår denne dimensjonen ikke et nevneverdig bedre grunnlag

for tverrpolitisk samarbeid i 2005. Det synes fortsatt å være et gap mellom Sp og de to andre partiene i hvor mye sentrum—periferi vektlegges. Kanskje kan tendensen til at Sp siden 1985 synes å ha nedprioritert den religiøse komponenten av sentrum—periferi konflikten, ha bidratt til å gjøre partiet mer ”spiselig” for de andre partiene? En mer sannsynlig forklaring er nok heller at sentrum—periferi dimensjonen som konfliktlinje i seg selv har en underordnet betydning for tverrpolitisk samarbeid. Når denne har så vidt ulik aktualitet i de tre partiene i 2005, kan dette tyde på at det er andre prinsipper og konfliktlinjer som er styrende. I den sammenheng er det nok fruktbart å rette fokus mot den økonomiske venstre—høyre konflikten.

Økonomisk venstre—høyre: Partiene likner i 2005-programmene mer på hverandre i sin vektlegging av V—H enn av S—P, noe som tyder på at nettopp økonomisk venstre—høyre konflikten kan ha hatt betydning i formasjonen av regjeringskoalisjonen av 2005. En litt svakere tradisjonell konfliktlinjepolitikk jevnt over, er ikke et uttrykk for at tradisjonelle konfliktlinjer står svakt. Særlig ikke i Ap og SV.

Den økonomiske venstre—høyre konflikten synes svært definerende for både Ap og SV i 1985 og 2005. For Ap kommer denne dimensjonen til uttrykk gjennom en utstrakt vektlegging av velferdspolitiske spørsmål, mens SV ved siden av å vektlegge velferds- og utjevningpolitikk også polemiserer mot ”høyresiden” og markedskreftene. Ap sin vektlegging av V—H synes faktisk å være litt høyere i 2005 enn i 1985, mens for SV står dimensjonen noe sterkere i 1985. Det kan synes som om Ap og SV i 2005 er noe mer sammenfallende i aktualisering av økonomisk venstre—høyre, i tråd med hva den kvantitative analysen kunne påvise. Sp vektlegger i 2005 økonomisk venstre høyre mer enn i 1985, og synes med dette å ha nærmet seg Ap og SV. Sp søker i 2005 å profilere seg langs økonomisk venstre—høyre ved å hevde at partiets viktigste sak er kampen mot frikøblig av markedskreftene fra politisk styring og økonomisk liberalisme (s. 5). Likevel fremstår distriktsinteressene og beskyttelse av det norske råvaremarkedet som premisset for denne holdningen. Jeg vil hevde at Sp vektlegger sentrum—periferi gjennom venstre—høyre argumentasjon. Kanskje er dette et uttrykk for at Sp ønsker å gjøre sin politikk mer tilgjengelig for tverrpolitisk

samarbeid, ved å eksplisitt trekke frem et mål som i det store og hele synes mer sekundært for partiet? I så måte er SV mer eksplisitt i sitt politiske frieri: ”Samtidig er dette programmet en invitasjon. SV vet at vi trenger sterke allianser for å forandre Norge” (SVs Arbeidsprogram 2005:7). Man bør altså ta i betraktning at de tre partiene øynet et tverrpolitisk samarbeid i det de nedfelte sine partiprogram i halvåret før de gikk til valg høsten 2005. Oppsummeringsmessig fremstår aktualiseringen av den økonomiske venstre—høyre konflikten i Ap, Sp og SV sine programmer for 2005 mer sammenfallende enn i 1985. I så måte synes det å være et sterkere fundament for tverrpolitisk samarbeid i 2005 enn i 1985.

5.3 Har ”nye” konfliktlinjer økt sin aktualitet?

Spørsmålet over er generert av den kvantitative analysen i Kapittel 4, som nettopp fant at de ”nye” konfliktlinjene sto sterkere i 2005 enn i 1985. Vil den kvalitative studien bekrefte denne tendensen?

5.3.1 AP: JEVN ØKNING I ”NYE” KONFLIKTLINJER?

Den kvantitative analysen pekte på en sterk økning i ”nye” konfliktlinjers aktualitet i Ap mellom de to målepunktene. Begge de to komponentene ”minoritetspolitikk” og ”miljøpolitikk” hadde fått en markant og jevnbyrdig økning i aktualitet siden 1985-programmet. Dette ble tolket som om ”ny” politikk generelt vektlegges betydelig mer i 2005 enn i 1985, og en indikasjon på at Ap har tatt innover seg denne nyere politiske strømmingen.

Ap sitt program for 1985 bærer ved første øyekast ikke preg av de ”nye” politiske skillelinjene. Det er i partiprogrammets innledende avsnitt ikke en eneste referanse til noe annet enn utjevnings- og sosialpolitikk. I programmets ”10 punkter for arbeid og velferd” (Arbeidsprogram, Ap, 1985:2-3) bærer det tiende punktet tittelen ”Likestilling og økt deltakelse”, og dette er det eneste av punktene som jeg kan relatere til ”ny” politikk. Her snakkes det altså om likestillingspolitikk, med hovedfokus på kjønnslikestilling og noe om funksjonshemmedes rettigheter. ”Likestilling mellom

kjønnene er et rettferdighetskrav, samtidig som økt deltakelse fra kvinnene vil gi en ny dimensjon til samfunnslivets ulike områder” (s.3).

Neste avsnitt har tittel ”Ansvar for fred og rettferdighet”(s.4) og her presenterer partiet sine internasjonale vyer, som først og fremst dreier seg om sikkerhetspolitikk. Det skrives også at ”Miljøet og ressursene på jorda må vernes gjennom et internasjonalt samarbeid som stopper forurensninger og rovdrift på ressursene”, og dette er en betraktning som udiskutabelt kan knyttes til en mer postmateriell, ”ny” politisk diskurs.

Under ”10 punkter for fred og rettferdighet” (s. 4-6). vies punkt 7 til et internasjonalt miljøvernssamarbeid, og står tydelig i forbindelse med ”ny” politikk: ”Arbeiderpartiet vil at Norge skal arbeide for et mer forpliktende samarbeid om miljø- og ressursvern. Det må inngås internasjonale avtaler som hindrer forurensninger av luft og vann” (s.5).

Miljøpolitikk er i Ap sitt program for 1985 en del av en internasjonal politisk strategi, men er ikke viet så mye plass at det preger partiets karakter. Likestilling og minoritetspolitikk er om mulig viet enda mindre plass i partiets innledende sider. Av til sammen 20 punkter, er ”ny” politikk, slik jeg forstår begrepet, kun berørt i to av punktene. Dette leder meg til en konklusjon om at Ap i sitt program for 1985 ikke i særlig grad synes å vektlegge saker som kan knyttes til ”nye” politiske skillelinjer. Det skal sies at en annen definisjon av begrepet, nok ville truffet flere punkter i Ap sin politikk: Sikkerhetspolitikk, avspenning og atomvåpenpolitikk ble bevisst holdt utenfor min definisjon enda det vil kunne argumenteres for at disse momentene faller inn under ”ny” politikk, som en del av en bevissthet rundt internasjonale og globale, ikke-materielle konflikter (se Kapittel 2.4).

Jeg forventet fra den kvantitative analysen at Ap sitt program fra 2005 ville være mer fokusert på ”ny” politikk enn 20 år tidligere. Dette er bare delvis tilfellet. Av de ”fem store oppgavene” partiet særlig vil prioritere i 2005-2009 (”Ny Solidaritet”, 2005:4) er det bare et punkt som delvis kan relateres til ”ny” politikk. Punktet ”å gjøre pensjonssystemet tryggere og mer rettferdig” dreier seg først og fremst om pensjon,

men det presiseres at man ”spesielt vil sikre kvinners rett til god pensjon”, og handler i så måte også om likestilling.

I kapittelet ”Våre verdier: frihet, solidaritet og like muligheter” (s.6-10) skisserer Ap til sammen 28 punkter, fordelt under ulike overskrifter. Åtte av disse åtteogtjue punktene kan argumenteres for henge sammen med ”nye” konfliktlinjer. Det er først og fremst likestillings- og minoritetspolitikk som aktualiseres, som fremgår av eksemplene nedenfor:

”Det er grunnleggende positivt at mennesker velger, tenker og fremstår forskjellig. Derfor har minoriteter krav på særlig vern” (s.6).

”Det er mange grunner til at noen trenger ekstra bistand for reelt å få like gode muligheter som andre. Noen har funksjonshemninger som gjør at de trenger spesiell tilrettelegging. Andre møter diskriminering i arbeidslivet på grunn av kjønn, alder eller etnisk tilhørighet (s. 6).

”Det norske samfunnet har alltid vært flerkulturelt. I dag er det sammensatt av samfunnsborgere med bakgrunn fra flere kulturer enn tidligere. Arbeiderpartiet (...) vil gi både grupper og individer med annen kulturbakgrunn enn majoritetssamfunnet reelt de samme muligheter, rettigheter, plikter og ansvar som flertallet” (s.7)

Her kommer tydelig frem Arbeiderpartiets forpliktelse til å motkjempe diskriminering og forskjellsbehandling, fremme kulturelt mangfold, verne om minoriteter og sikre likestilling mellom kjønnene. Jeg mener at disse punktene delvis må sees i lys av en ”ny” politisk strømning. Samtidig må det tas i betraktning at enkelte av disse punktene også er svært nært beslektet med Arbeiderpartiets solidaritets- og velferdsideal, og knyttet til partiets grunnleggende og tradisjonelle idé om å gi alle mennesker de samme muligheter. Alle punktene kan altså ikke ansees som ”nye under solen” og utelukkende relatert til ”ny” politikk.

Arbeiderpartiet synes å vektlegge minoritetsbeskyttelse og likestillingspolitikk, men miljøpolitikk er ikke like synlig i dette programmet. Miljøpolitikk nevnes kun i to av de tjueåtte punktene. I kapittelets første avsnitt skrives det at ”Arbeiderpartiets visjon er en rettferdig verden uten fattigdom, i fred og i økologisk balanse, der menneskene er frie og likestilte og har innflytelse på sine livsvilkår” (s.6). Likevel er det bare ytterligere ett punkt der en forpliktelse til miljøpolitikk kommer frem:

”Solidaritet med kommende generasjoner innebærer at vi ikke påfører de som kommer etter oss sosiale, økonomiske eller miljømessige problemer. Arbeiderpartiet vil ikke gi videre et samfunn som er forgjeldet, urettferdig, forurenset eller fattig på natur” (s.8)

Kapittel 4 indikerte at vektlegging av miljø- og minoritetspolitikk begge stiger markant og noenlunde likt i aktualitet fra 1985 til 2005, men denne tendensen kan ikke bekreftes fullt i denne analysen. Miljøpolitikks aktualitet i 2005-programmet er bare marginalt høyere enn i 1985. Der i mot synes minoritets og likestillingspolitikk å være atskillig mer vektlagt enn i 1985, og selv om dette også kan sees i lys av partiets tradisjonelle likhetsideal, er det tydelige forskjeller mellom målepunktene. Konklusjonen vil være at ”ny” politikk som sammensatt fenomen alt i alt står noe sterkere i Ap i 2005 enn i 1985.

5.3.2 SP: MILJØPOLITIKK IKKE MER AKTUELL ENN I 1985?

Tendensene fra den kvantitative analysen indikerer at ”ny” politikk i Sp ikke har økt dramatisk i aktualitet mellom 1985 og 2005. ”Ny” politikk skårer relativt høyt på aktualitet i 1985, noe som ser ut til å kunne tilskrives den ene av begrepets komponenter—miljøpolitikk.

I 1985-programmets første kapittel, ”Grunnsyn”, gjøres flere referanser til det jeg vil definere som ”ny” politikk, og særlig miljøpolitikk: ”All samfunnsplanlegging må skje i lys av knappheten på naturressurser..” og ”Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre. Den økonomiske virksomhet må skje innenfor de rammer ressurstilgangen og hensynet til et godt miljø setter” (Senterpartiets valgprogram 1985-1989:1). Dette vitner om at Sp i 1985 aktualiserer miljøanliggender, men referer også til minoritetspolitikk som del av sitt grunnsyn: ”Senterpartiet vil motarbeide forskjellsbehandling og urettferdighet som skyldes rase, sivilstand, kjønn, religion og bosted” (s.1).

Under kapittelet ”Utfordring” gjentar Sp sin forpliktelse til å jobbe mot en ”bedre forvaltning av ressursene” og hevder at ”sentralisering legger press på tettstedene, noe som vil gå på bekostning av miljøpolitikken”(s.2). Det synes som om Senterpartiets parole om å ”ta hele Norge i bruk” først og fremst dreier seg om distriktspolitikk, og i forlengelsen av denne ligger en tanke om å forvalte ressursene bedre. På den måten

fremstår bekymringen over miljøspørsmål sekundær i forhold til mer funksjonelle konflikter mellom by og land. Under partiets ”Hovedsaker i perioden” trekkes det frem 5 saker, der punkt 3 er det eneste som berører ”ny” politikk:

”En opptrappingsplan i kamp mot miljø-forurensninger settes i verk. Det legges opp til et aktivitetsnivå som gjør det mulig å løse de kommunale oppgavene (renseanlegg, ledningsnett) i løpet av en tiårsperiode. Tiltak mot luftforurensninger trappes sterkt opp. Energiøkonomiseringen blir en hovedsak fremover.(s.3)

I siste del av partiprogrammets generelle innledning, under ”Folkestyre, nasjonalt og internasjonalt” kommer partiet tilbake til likestillingspolitikk. Sp vektlegger her likestilling mellom kjønnene, og fokuserer ikke på andre grupper og utfordringer innen minoritetspolitikk. Under avsnittet om internasjonale utfordringer nevnes ikke miljøutfordringen en eneste gang. Dermed synes ikke partiet å ha tatt inn over seg miljøproblematikkens internasjonale dimensjon.

For 1985 er det enkelte indikasjoner på ”nye” politiske skillelinjer, men alt i alt synes disse å stå relativt svakt i partiets program. Miljøpolitikk vektlegges, men synes i liten grad å være noe mål i seg selv. En del av Sp sin miljøpolitikk handler om ressursforvaltning, og denne kan helst sees som et ledd i primærnærings- og distriktspolitikk. En annen del av partiets miljøpolitikk handler som vist helt klart om miljøforurensning, og dette må sees i lys av ”nye” politiske skillelinjer. Når partiet ikke nevner miljøpolitikk under sine internasjonale vyer, er dette et tegn på at miljøpolitikk som globalt fenomen ikke tillegges stor verdi. Er miljøpolitikken Sp sin måte å kaste lys over lokale problemstillinger?

Sitatet nedenfor, hentet fra andre paragraf i Senterpartiets program for 2005, aktualiserer partiet miljøpolitikk i form av å uttrykke bekymring for vår forvaltning av jorda:

”Jorden er ikke noe vi har arvet fra våre forfedre, vi forvalter den for våre etterkommere. Langsiktige hensyn til naturgrunnlag og miljø må derfor overordnes andre og mer kortsiktige hensyn. Utviklingen skal være bærekraftig, slik at vi dekker dagens behov uten å ødelegge framtidige generasjoners mulighet til å få sine behov dekket” (*Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram, 2005-2009:5*).

I samme kapittel trekkes det frem fire sentrale prinsipper (s.5-6), der de to siste punktene kan relateres til ”ny” politikk: Punkt 3 handler om ”større jamstilling mellom ulike grupper i samfunnet”, der det fremheves at ”Alle landsdeler, alle folkeslag og alle næringer skal kjenne med seg selv at de er satt på like fot, og alle har krav på like rettigheter uavhengig av kjønn, hudfarge, tro og seksuell legning”. Dette kan tolkes som en forpliktelse til minoritets og likestillingspolitikk. Punkt 4 handler om ”vekt på økonomisk måtehold og prioritering av ikke-materielle verdier”. Her forfekter Sp en politikk som går på vern naturressursene, men setter problematikken først og fremst i en lokal kontekst: ”Hensynet til miljø skal gå foran hensynet til materiell velstandsøkning. Samtidig er partiet opptatt av å bygge opp miljøvern nedenfra i stedet for at sentrale detaljløsninger skal tres ned over hodet på lokalsamfunnet” (s.6). Lenger nede sier partiet at man må ”dempe energiforbruket og begrense klimautslippene”, og dette momentet knyttes ikke an til en lokal diskurs på samme vis.

I Kapittel 2, ”Vi vil noe med Norge”(s.7-9) skisserer partiet 11 punkter som de vil jobbe med fremover, og ved første øyekast synes ikke de ”nye” politiske sakene å være viet særlig plass. Ved nærmere ettersyn nevnes det én sak, dette er i det første avsnittet, der det fritt oversatt heter seg at ”Jevne levevilkår og demokratisk kontroll med naturressursene har vært avgjørende for Norges utvikling”.

Det er oppsiktsvekkende at Sp, som et selverklært grønt parti, ikke velger å konkretisere ytterligere sin miljøpolitikk i innledningen. Det synes ikke som partiet har tatt betydelig mer innover seg de ”nye” politiske skillelinjene i programmet for 2005, enn for 1985. Det er i 2005 noe mer utstrakte referanser til minoritetspolitikk, men i det hele synes denne å drukne i andre saker. Miljøpolitikk er ikke mer vektlagt i 2005 enn i 1985, og den miljøpolitiske argumentasjonen pakkes som regel inn i en lokal/nasjonal diskurs om kamp om ressurser. Vern av naturen synes å stå sentralt for partiet, men er helt underordnet diskusjonen om distriktenes ressursmessige levedyktighet.

Den kvalitative analysens både avkrefter og bekrefter funnene fra den kvantitative analysen. Begge analysene gir belegg for å hevde at ”miljøpolitikk ikke synes mer

aktuell i 2005 enn i 1985". Imidlertid skårer Sp i den kvantitative analysen jevnt over høyere på miljøkomponenten, enn hva jeg finner belegg for i den kvalitative analysen.

5.3.3 SV: FRA DELVIS TIL FULLENDT MILJØPARTI?

I den kvantitative analysen ble det indikert at de "nye" konfliktlinjene hadde fått markant høyere aktualitet i SV i 2005 i forhold til 1985. SV hadde i 1985 en profil som kunne forenes med de "nye" politiske skillelinjene, særlig i forhold til minoritetsbeskyttelse og likestilling. I 2005 var det særlig miljøkomponenten som hadde fått høy aktualitet, og SV fremsto slik et mer fullendt miljøparti enn i 1985.

I det første avsnittet for SVs program for 1985 kommer partiet inn på en nypolitisk bekymring om miljø så vel som likestilling: "I SV's grunnsyn er forståelsen for at jorda har begrensede ressurser og betydningen av solidaritet med folk i den tredje verden avgjørende. Marxisme må ta opp i seg erfaringene fra kvinnenes kamp for frigjøring" (SV, Arbeidsprogram 1985-1989:1). Både referansen til likestillingspolitikk og miljø her viser at "nye" konfliktlinjer har en viss aktualitet for partiet i 1985. Disse momentene utdypes videre i innledningskapitlet. Av de åtte punktene partiet trekker frem i dette kapitlet er det to punkter som vies til saker som kan relateres til "ny" konfliktlinjepolitikk. Punkt 1.4, gjengitt nedenfor, bærer tittelen "Natur og miljøvern":

"Vi har fått et forbrukersamfunn med overflod på mange varer. Men prisen har vært forurensing av naturen, utplyndring av mange ressurser og stor belastning på jorda. SV bygger på de «grønne» verdier og de erkjennelser økologien er kommet fram til" (s.2).

Dette er en tydelig tegn på at SV i 1985 hadde miljøpolitiske visjoner i sitt program, som utvilsomt kan relateres til en "ny" politikk. Punkt 1.7 kommer inn på at "SV legger stor vekt på kampen for likestilling og kvinnefrigjøring"(s.3).

Innledningen til SV sitt program for 1985 er et vitnesbyrd om at SV aktualiserer enkelte saker som kan relateres til "nye" politiske konfliktlinjer. At to av åtte punkter kan relateres til disse, i tillegg til referanser i programmets første avsnitt, er et tegn på at partiet har tatt innover seg noen "nye" politiske strømninger.

Jeg kan imidlertid ikke finne belegg for at disse dominerer SV sitt program for 1985. Partiet synes ikke å være definert ut i fra de ”nye” politiske skillelinjene, fordi det fortsatt i 1985 er en overvekt av saker som peker mot tradisjonell politikk. Det er ikke overraskende at SV vier plass til likestilling mellom kjønnene, men jeg hadde forventet meg en vektlegging også av minoritetsrettigheter. Miljøpolitikk synes i 1985 å være en sekundær sak, men dens tilstedeværelse tyder på at det finnes krefter i partiet som vektlegger dette saksfeltet.

Allerede i innledningsavsnittet til SV sitt program for 2005, ”Vår vei”, kommer det frem tydelige referanser til ”ny” politikk:

”SV er et miljøparti. Vi vil at miljøhensyn skal gjennomsyre alle politikkområder. SV er et feministisk parti. Vi vil ha et samfunn der alle mennesker er likeverdige, der makt og ressurser ikke fordeles etter kjønn, og der kjønnsrollene ikke begrenser enkeltindividets frihet”. (SVs arbeidsprogram 2005-2009:5)

Videre i samme innledningsavsnitt vektlegger SV at alle religioner og kulturer må kunne få utfolde seg i vårt samfunn og at ”rasisme og diskriminering må bekjempes effektivt”, at SV vil ”utvikle næringslivet i en bærekraftig retning” og ”møte den globale klimatrusselen effektivt ved å redusere Norges og verdens CO2-utslipp”.

I resten av kapittel trekker SV frem fem punkter, der likestillings og minoritetspolitikk kommer frem i punkt 1.1: ”Likestilling er en forutsetning for å skape et samfunn der alle har de samme mulighetene” (S.5).

Hele punkt 1.4, ”For miljøet”, vies miljøpolitikk, der partiet understreker betydningen av en bærekraftig utvikling men også internasjonal samarbeid: ”Globale miljøutfordringer kan bare løses gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid. Derfor må Norge arbeide for forpliktende miljøavtaler og samarbeid med andre land for å redusere miljøproblemene”(s.6).

Kapittel 2 omfatter SVs ”ti forslag til ny kurs” og må sees som en klar indikasjon på hva SV jobbe for i stortingsperioden 2005-2009. Av disse ti forslagene er det bare punktet ”Miljøvennlig energi” som går direkte inn i ”ny” politikk.

I 2005-programmet kommer det frem en nokså tydelig aktualisering av saker og tematikk som relateres til ”nye” politiske skillelinjer. Miljø trekkes innledningsvis frem som en hovedsak for partiet, uten at dette følges opp i særlig høy grad i SVs konkrete forslag i kapittel 2. Likestillings og minoritetspolitikk har en også en aktualitet, men SV løfter innledningsvis ikke frem konkret strategi for hvordan dette politikkområdet kan jobbes med. I forhold til 1985 er miljøpolitikk sterkere aktualisert i SV, og settes også tydeligere i en internasjonal kontekst. Også minoritetspolitikk er helt tydelig sterkere aktualisert i 2005.

På bakgrunn av den kvalitative analysen vil tesen om at ”SV i 2005 er blitt et fullendt miljøparti” finne noe støtte. Det er i denne analysen klare indikasjoner på at miljøpolitikk står sterkere i SVs program for 2005 enn i det tilsvarende for 1985. Dette bekrefter altså funnene fra den kvantitative analysen. Alt i alt synes det som SVs satsning på miljøpolitikk—på miljøpolitiske prinsipper heller enn konkrete forslag—fører til slutningen om at ”nye” skillelinjer står sterkere i partiet i 2005 enn i 1985.

5.3.4 ”NYE” KONFLIKTLINJER: ”STERKERE” OG MER SAMMENFALLENDE?

Min antakelse på basis av Kapittel 4 var at partienes vektlegging av de ”nye” skillelinjene ville være mer sammenfallende i 2005. Fra den *kvalitative* analysen av konfliktlinjenes aktualitet i partiprogrammene for 2005 og 1985, vil jeg trekke frem følgende tendenser:

Jevnt over synes de tre partiene å ha en *sterkere* aktualisering av ”nye” konfliktlinjer i 2005. SV vektlegger markant mer miljøpolitikk, mens Ap og Sp noe mer minoritetspolitikk. Det er også en tendens til at partiene har en *mer* sammenfallende aktualisering av ”ny” politikk i 2005. Ap og SV har en sammenfallende aktualisering av minoritetspolitikk, mens SV og Sp synes å ha et mer sammenfallende aktualiseringsnivå på miljøpolitikk.

Miljøpolitikk har hatt en noe ulik utvikling i de tre partiene. I SV står miljøpolitikk markant sterkere i 2005 enn i 1985, i Ap hadde denne steget marginalt, mens dens aktualitet i Sp ikke syntes å ha forandret seg i det hele tatt siden 1985. SV fremsto ved

begge målepunkter som partiet med en tydeligst miljøprofil. Hovedforskjellen i SV og Sp sin miljøpolitikk, som ikke kom frem av den kvantitative analysen, er at Sp både i 1985 og 2005 knytter miljøpolitiske spørsmål til en debatt om vern av lokale naturressurser, mens SV, særlig i 2005, aktualiserer miljøpolitikk som et internasjonalt anliggende. Ap fremhever miljøpolitikk i få og vage formuleringer, og er det av partiene, både i 1985 og 2005, som legger minst vekt på miljø, enten det er vern av lokale naturressurser, eller fokus på internasjonale miljøavtaler. Det bør presiseres at ingen av de tre partiene—selv ikke SV—i 2005 hadde et svært tydelig miljøstempel, sammenliknet med det tradisjonelle skillelinjepolitiske preget i partiene.

Minoritetsbeskyttelse og likestilling kommer tydeligst frem i Ap og SV, der begge de to partiene har økt sin vektlegging av denne mellom 1985 og 2005. Ap vektlegger minoritetspolitikk markant mer i 2005 enn i 1985, mens denne økningen ikke er like tydelig for SV. Også for Sp synes denne komponenten å være sterkere—om enn marginalt—aktualisert i 2005. Etter en sammenlikning av partienes aktualisering av minoritetsbeskyttelse og likestilling i 2005, vil jeg trekke frem at denne komponenten kommer tydeligst frem i Ap gjennom partiets høye fokus på solidaritet og likhet, som kanskje vil kunne tilskrives en mer tradisjonell Ap-politikk.

I 5.4 vil jeg skifte fokus til kartlegging av *avstand* mellom partiene, gjennom en studie av partienes standpunkter i enkeltsaker.

5.4 Politisk avstand: Partiene og enkeltsakene

Dette underkapitlet vil ta for seg den tredje problemstillingen om *hvor stor den politiske "avstanden" synes mellom regjeringspartienes programfestede politikk i 2005*. Formålet er å se hvorvidt partiene har kommet nærmere hverandre i 2005 i forhold til 1985. Partiprogrammene vil her studeres i sin helhet, gjennom en kvalitativ undersøkelse av partienes posisjon i enkeltsaker. Som argumentert for i litteraturkapittelet (2.2) kan enkeltsaker ofte tolkes som markører for en underliggende skillelinje. Posisjoner langs skillelinjer vil her belyses gjennom å ta utgangspunkt i enkeltsaker som forstås som uttrykk for en "kvalitativ posisjon" langs en konfliktlinje—ikke som plassering langs et kontinuum. Partienes standpunkt på

enkeltsakene vil si noe om avstanden dem i mellom, og hver partis posisjon på en enkeltsak vil drøftes og sammenliknes med andre partier.

Enkeltsakene velges ut i fra følgende idealkriterier: hvorvidt de er beskrivende for en utvikling/stillstand innen tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer, hvorvidt de står sentralt i den politiske debatten ved måletidspunktene og om de dekkes i programmene for både 1985 og 2005. I enkelte tilfeller er det svært vanskelig å finne ekvivalenter på tvers av de to målepunktene, noe som er en svakhet ved en slik type måling av politisk avstand.

I forhold til de tradisjonelle konfliktlinjene vil jeg ta utgangspunkt i de *forventningene* som den kvantitative analysen satte, mens jeg for de ”nye” her ikke har noen forventninger å gå etter fra den kvantitative analysen. Den kvantitative analysens generelle funn var at partiene så ut til å ligge nærmere hverandre i 2005 enn i 1985 langs sentrum—periferi. Ap og SV lå nærmere langs økonomisk venstre—høyre, mens Sp her hadde gått noe vekk fra de andre to partiene.

Lokaliseringen av standpunkter slik den presenteres her vil nødvendigvis bære preg av å være noe forenklet og reduksjonistisk. I oppgavens Vedlegg 3 innlemmes *alle* sitater og argumenter vedrørende enkeltsakene som legges til grunn for denne analysen.

5.4.1 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: SENTRUM—PERIFERI

Tabellen nedenfor presenterer en oppsummering av partienes posisjoner på enkeltsaker som kan relateres til en sentrum—periferi dimensjon, og vil danne utgangspunktet for en kort diskusjon.

TABELL 5.1 SENTRUM—PERIFERI: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER						
	Ap		Sp		SV	
	1985	2005	1985	2005	1985	2005
Statskirke	Ja	Vil revurdere	Ja	Ja	Nei	Nei
Formålsparagraf	Uklart	Vil revurdere	Ja	Ja	Nei	Nei
Sidemål	Uklart	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Desentralisering	Ja	Ja, med forbehold.	Sterkt ja	Sterkt ja	Sterkt ja	Sterkt ja
Kommunesammenslåing	-	Ja		Nei	-	Nei
Øke overføring til distriktene	Betinget ja	Betinget ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Interessante tendenser fra denne tabellen er at Ap ser ut til å ha vært på vei vekk fra spørsmålet om formålsparagraf i grunnskolen og statskirke, og slik nærme seg SV sin posisjon. På disse spørsmålene synes ikke Sp å ha forandret seg mellom 1985 og 2005. Ap synes i 2005 å være noe på kollisjonskurs med de andre partiene hva angår spørsmålene om desentralisering, forvaltningsnivå og overføringer til distriktene. Ap vil gå inn for kommunesammenslåing der dette er ”hensiktsmessig ut ifra nasjonale helhetshensyn” (Ap, 2005:16), samtidig som ”fylkeskommunene er for små og landet trenger større regioner” (s.16). Sp er i mot kommunesammenslåing, vil styrke fylkeskommunenes beslutningsmyndighet ved å overføre større ressurser (Sp 2005:Kapittel 4). SV mener ”Fylkeskommunene bør selv avgjøre om de vil bestå som egne enheter, eller om de vil slå seg sammen med andre fylkeskommuner” (SV 2005:9) og vil styrke kommunenes handlingsrom.

Det kommer altså frem en avstand mellom Ap og de to andre partiene ved spørsmål som knyttes til den territorielle komponenten av sentrum—periferi dimensjonen, mens Sp skiller seg ut i forhold til den religiøse/kulturelle komponenten ved å ville beholde statskirken og formålsparagrafen. På sistnevnte har Ap nærmet seg noe SV sin posisjon, noe som skulle kunne tilsi at samarbeidsklimaet mellom disse to partiene er bedre i 2005 enn i 1985.

5.4.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLINJER: ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE.

Tabellen nedenfor presenterer en forenklet oppsummering av partienes posisjoner på enkeltsaker som kan relateres til en økonomisk venstre—høyre dimensjon.

TABELL 5.2 ØKONOMISK VENSTRE—HØYRE: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER						
	Ap		Sp		SV	
	1985	2005	1985	2005	1985	2005
Aktivt statlig eierskap	Ja	Ja	Nei	Nei/Ja	Ja	Ja
Skattenivå	Høyt	Høyt	Middels	Middels	Høyt	Høyt
Beskatning	Kaptal, formue, bolig	Kaptal, aksje formue, bolig	Kapital, øke fradrag	Kapital, mot formueskatt	Kaptal, aksje formue, bolig	Kaptal, aksje formue, bolig
Kontantstøtte	-	Utfase	-	Beholde	-	Utfase

Alle de tre partiene har i 2005 et felles mål om å utjevne økonomiske forskjeller. Men de har ulike virkemidler i denne sammenheng. Sp vil i både i 1985 og 2005 unngå økt skattebelastning (Sp, 1985:42, 2005:81-82), og vil satse på å frigjøre kapital og gi enkeltmennesker mer ressurser til rådighet for å sikre hver enkelts levestandard. Ap går in for et økt skattenivå for de med høy inntekt, og SV ønsker først og fremst ”å øke kapitalbeskatningen, samtidig som skatten på lav arbeidsinntekt reduseres” (SV 2005:14). Sp vil ikke ha skatt på bolig og eiendom, mens dette er et prinsipp i SV og en vurdering i Ap. Samtlige partier ønsker å innføre økt skatt på aksjeutbytte. Sp vil ikke ha skatt på formue opparbeidet gjennom arbeid. Hva angår kontantstøtten vil Ap og SV at denne ska utfases, mens Sp vil videreføre den.

Ap og SV vil ha en aktiv stat i den norske industrien, mens Sp i mindre grad ønsker dette. Sp er særlig opptatt av at små og mellomstore bedrifter må få rom til utvikling og vekst gjennom å tillempe beskatningen. Det er på bakgrunn av studien av disse enkeltsakene vanskelig å si om de tre partiene står nærmere hverandre i 2005 enn i 1985. Jeg vil i første rekke fremheve tendensen til at partiene fremstår relativt statiske

i sine posisjoner langs kjernesporsmål vedrørende økonomisk venstre—høyre. Deres profiler og standpunkter er relativt lett gjenkjennelige på tvers av 1985 og 2005. Kanskje har Ap til en viss grad nærmet seg SV i gå tydeligere inn for beskatning av aksjeutbytte (Ap, 2005:24).

5.4.3 ”NYE” KONFLIKTLINJER: MILJØPOLITIKK

Tabellen nedenfor presenterer en forenklet oppsummering av partienes posisjoner på enkeltsaker som kan relateres til en miljøpolitisk konfliktlinje.

TABELL 5.3 MILJØPOLITIKK: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER						
	Ap		Sp		SV	
	1985	2005	1985	2005	1985	2005
Vassdragsutbygging	Betinget ja	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Gasskraftverk	-	Betinget ja	-	Betinget ja	-	Nei
Oljeboring, Barentshavet	-	Ja	-	Betinget ja	-	Nei
Kjernekraft	Nei	-	Nei	-	Nei	-

De mest interessante tendensen hva angår posisjonering i miljøsakene dreier seg om gasskraftverk og vassdragsutbygging. I 1985 var Ap mer tilbøyelige til å akseptere vassdragsutbygging, mens de to andre partiene var mot dette, særlig SV. I 2005 er denne saken politisk død ved at det synes å være enighet om at ”den store utbyggingsepoken av norsk vannkraft er over” (Sp 2005:47). Gasskraftverksaken er atskillig mer aktuell i vår tid, og her er samtlige partier enige i at hensynet til miljø skal komme først. På bakgrunn av dette vil SV trekke tilbake konsesjonene, mens Ap og Sp vil bygge ut gasskraftverk. Ap vil også opprettholde oljeboring i Barentshavet, mens Sv er kategorisk mot dette, og Sp stiller seg i en slags mellomposisjon. Det synes ikke som om partiene er noe nærmere hverandre i 2005 enn i 1985 i saker som kan

forstås som uttrykk for miljøskillelinjen i norsk politikk. Det er fortsatt i 2005 Ap som synes å være minst tydelig posisjonert i det man kan kalle en ”vern-diskurs”.

5.4.4 ”NYE KONFLIKTLINJER: LIKESTILLINGSSPØRSMÅL

Tabellen nedenfor presenterer en forenklet oppsummering av partienes posisjoner på enkeltsaker som i særlig grad kan relateres til likestillingsspørsmål.

TABELL 5.4. LIKESTILLINGSSPØRSMÅL: STANDPUNKTER I ENKELTSAKER						
	Ap		Sp		SV	
	1985	2005	1985	2005	1985	2005
Likestilling: kirkeutnevnelser	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Likestilling: samlivsformer	Ja	Ja	Nei	-	Ja	Ja
Selvbestemt abort	-	-	Nei	Videreføre dagens lovgivning	-	Friere en dagens lov.
Adopsjon	-	Uavhengig av legning, samlivsform	-	Mindre vekt på økonomi	-	Uavhengig av legning, samlivsform
Kunstig befruktning	Kanskje	-	-	Nei	-	Må vurderes

I Tabell 5.4 kommer frem en rekke interessante tendenser knyttet til partienes standpunkter i forhold til likestillingspolitikk, som en komponent av en de ”nye” politiske skillelinjene. Det har imidlertid vært vanskelig å finne partienes eksplisitte ståsted på noen av disse enkeltsakene. At partiene unnviker enkelte spørsmål kan være et tegn på at disse ansees noe ”betente”, eller at det rett og slett ikke er viktige for partiet.

Standpunktene synes å være mest splittet i spørsmålene om abort, rett til adopsjon og adgang til kunstig befruktning. To av disse sakene har tradisjonelt vært sett på som ”kvinnesaker” som omhandler kvinnens rett til å bestemme over egen kropp, mens adopsjonsspørsmålet handler om hvilke kriterier som ligger til grunn for å få adoptere.

Vi ser at Sp er konsekvent i mot adgang til kunstig befruktning, mens SV vil ha ”en løpende vurdering av de ulike delene av loven” (SV, 2005:40). Mens verken Ap eller SV mener at homofile par bør kunne vurderes som adoptivforeldre, uttaler ikke Sp seg eksplisitt om dette, men sier kun at det skal legges mindre vekt på økonomiske forhold. Ap uttaler seg ikke om abortlovgivningen verken i 1985 eller 2005, mens Sp her har gått fra å være konsekvent i mot selvbestemt abort til å ville videreføre dagens abortlovgivning. SV vil i 2005 gå inn for at denne retten utvides ”til også å gjelde for mellom 12. og 16. svangerskapsuke” (SV 2005:52).

Det er tydelige forskjeller i partienes standpunkter vedrørende disse sakene. Ap og SV synes i enkelte av de aktuelle spørsmålene å være noenlunde på linje, mens Sp kan synes å ha flere ”verdikonserverte” standpunkter, selv om de har moderert seg i abortspørsmålet. Alt i alt synes partienes standpunkter mer forenelige i 2005 enn i 1985, og det er en tendens til at holdningen til likestillingsrelaterte spørsmål har endret seg mellom 1985 og 2005.

For å oppsummere analysen av partienes posisjoner langs konfliktlinjene: Med tanke på sentrum—periferi er det Ap som stikker seg ut noe i forhold til de andre to, selv om partiet har nærmet seg SV på innstilling til stat—kirke og formålsparagraf. Langs økonomisk venstre—høyre synes partiene forholdsvis statiske i sine posisjoner. Ap synes i 2005 kanskje noe nærmere SV ved å gå inn for beskatning av aksjeutbytte. Den kvalitative analysen har likhetstrekk med den kvantitative analysen ved at Ap og SV i 2005 synes noe nærmere hverandre langs både sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre. Det ble imidlertid ikke funnet belegg for at Sp i 2005 står nærmere de andre partiene enn i 1985.

I miljøpolitiske saker synes ikke Ap, Sp og SV å stå vesentlig nærmere hverandre enn i 2005. Ap er minst, mens SV er mest tydelig i standpunkter til støtte for miljøvern. Hva angår likestillingspolitikk er SV og Sp i 2005 fortsatt på ulik kurs i forhold til en del spørsmål, selv om de to partiene står noe nærmere hverandre enn i 1985. Ap og SV synes i 2005 å være relativt på linje i disse enkeltsakene.

5.5 Oppsummering og tolkning

Den kvalitative analysen har søkt å belyse hvor sterkt tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer står i Ap, Sp og SV, og hvor stor avstanden er mellom partiene langs disse dimensjonene i 2005. I forhold til å avdekke konfliktlinjenes aktualitet i de tre partiene, valgte jeg i denne analysen å studere de innledede, generelle sidene i hvert partiprogram, ut i fra den forutsetning at det partiene her velger å fremheve, kan sees som mest sentralt i deres politikk. Avstanden langs konfliktdimensjonene ble videre kartlagt gjennom å studere partienes standpunkt i enkeltsaker representative for ulike konfliktlinjer, plukket ut fra partiprogrammene i sin helhet.

Verken sentrum—periferi eller den økonomiske venstre—høyre aksene synes i 2005 å være dramatisk mindre aktuelle i Ap, Sp og SV enn i 1985. Partiene likner i 2005 mer på hverandre i sin vektlegging av V—H enn av S—P, noe som kan indikere på at økonomisk venstre—høyre konflikten har hatt mer betydning enn sentrum—periferi i formasjonen av regjeringskoalisjonen i 2005. Analysen påviste en svak nedgang i aktualisering av de tradisjonelle konfliktlinjene i partiene i 2005. Dette betyr imidlertid ikke at tradisjonelle konfliktlinjer står svakt, for alle de tre partiene syntes på bakgrunn av hvordan de presenterer sin politikk, å tydelige profiler i forhold til tradisjonelle skillelinjer.

Hva angår de ”nye” konfliktlinjene fant jeg i denne analysen belegg for at Ap, Sp og SV i 2005 generelt har en *sterkere* aktualisering av disse enn i 1985. SV vektlegger markant mer miljøpolitikk, Ap mer minoritetspolitikk og Sp noe mer minoritetspolitikk, og partiene har en *mer* sammenfallende aktualisering av ”ny” politikk i 2005. Ap og SV sammenfaller i sin aktualisering av minoritetspolitikk, mens SV og Sp synes å sammenfalle i miljøpolitikks aktualitet—selv om de fortsatt vinkler argumentene noe ulikt. Fordi Ap ikke synes å dele den samme interessen for miljøpolitikk, kan dette være en indikasjon på at miljøpolitikk *ikke* var det avgjørende for det tverrpolitiske samarbeidet i 2005.

De tradisjonelle konfliktlinje synes fortsatt å definere de tre politiske partiene i langt større grad enn de ”nye” konfliktlinjene. Et eksempel på dette er SV, som i 2005 har en

tydelig miljøprofil—tydeligst av de tre partiene—men som likevel ikke trekker frem miljøpolitikk som det mest sentrale for partiet. For SV er det fortsatt økonomisk venstre—høyre som danner selve utgangspunktet for partiets politikk. Det er i så måte ikke klare tegn til *realignment* i Ap, Sp og SV: Partiene synes å vie mer fokus til de ”nye” konfliktlinjene uten at de forlater sin forankring i de tradisjonelle konfliktlinjene.

Studien av enkeltsakene tilsier i grove trekk at Ap og SV har kommet nærmere hverandre både langs venstre—høyre og sentrum—periferi. Innen miljøpolitiske saker synes ikke partiene å stå vesentlig nærmere hverandre enn i 1985. I 2005 er Ap og SV relativt uenige i sentrale miljøpolitiske spørsmål, mens Sp ligger på en slags mellomposisjon. I likestillingspolitikk er SV og Sp i 2005 fortsatt på ulik kurs, selv om partiene på enkelte saker står noe nærmere hverandre enn i 1985. Ved at to og to partier har *minsket avstanden* til hverandre i standpunkt på en del sentrale enkeltsaker, gir også dette belegg for å hevde at forutsetningene for et tverrpolitisk samarbeid mellom Ap, Sp og SV i 2005 er bedre enn i 1985.

Den kvalitative analysen indikerer at den økonomisk venstre—høyre konflikten hatt *størst betydning* som grunnlag for partienes politiske samarbeid anno 2005. Dette vil jeg hevde ut i fra at økonomisk venstre—høyre i Ap og SV i 2005 på lang vei synes å holde et jevnbyrdig sterkt aktualiseringsnivå i begge partiene. Samtidig ligger aktualiseringen av økonomiske venstre—høyre i Sp i 2005 nærmere de andre partiene enn i 1985. I kartleggingen av avstanden mellom partiene ble det også pekt på en tendens til at Ap og SV langs økonomisk venstre—høyre hadde nærmet seg hverandres standpunkt noe. Ingen av de andre konfliktlinjene indikerer å kunne tillegges den samme betydning som økonomisk venstre—høyre. Dette fordi ingen andre konfliktlinjer synes å stå like sterkt i partiene i 2005, eller i samme grad indikerer en tilnærming i posisjon eller aktualitet siden 1985.

KAPITTEL 6: KONKLUSJON

6.1 Bakgrunn

Utgangspunktet for denne oppgaven har vært koalisjonsregjeringen mellom Ap, Sp og SV, etablert i 2005. Dette er første gang i norsk politisk historie at en regjering dannes på tvers av blokkdelingen langs den økonomiske venstre—høyre dimensjonen, ved at to sosialistiske partier finner sammen med et borgerlig sentrumparti. Det er også første gang Ap ikke sitter alene i regjering, første gang SV får regjeringsmakt, og første dannelse av flertallsregjering siden 1983. Det er mange grunner til å studere dette regjeringssamarbeidet av 2005, og denne oppgaven har forsøkt å tilnærme seg fenomenet gjennom et *konfliktlinjeperspektiv*. I litteraturkapittelet diskuterte jeg konfliktlinjenes relevans som forskningsperspektiv i en norsk historisk-politisk kontekst, og hvordan de tre partiene har hatt en distinkt forskjellig profil i forhold til tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer. Dette har i praksis betydd at de tre partiene tradisjonelt har forankret sin politiske støtte i vidt forskjellige segment av norsk befolkning og organisasjonsliv.

Bakenfor denne oppgaven har ligget en undring over hvorvidt partiene i 2005 har nærmet seg hverandre i sin *aktualisering* av og *posisjon* langs tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer, for å kunne samarbeide i regjering. Ved å sammenlikne data fra 1985 med 2005 har formålet vært å belyse om det har foregått en slik tilnærming mellom disse tre tradisjonelt forskjellige partiene. I lys av forskningslitteraturen, stilte jeg spørsmålet om hvor sterkt tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer står i partiene i 2005, og om hvor stor den politiske avstanden—på bakgrunn av konfliktlinjer—synes å være mellom partiene i 2005 i forhold til 1985. Har partiene i 2005 *nærmet* seg hverandre i sin forankring i konfliktlinjer i forhold til 20 år tidligere? Er grunnlaget for et tverrpolitisk samarbeid bedre i 2005 enn i 1985?

Metodisk tilnærmet jeg meg disse forskningsspørsmålene gjennom en kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse av politiske partiprogrammer Ap, Sp og SV for 2005 og 1985. Basert på antakelsen om at partiprogrammer kan brukes til å forstå norske

partiers politiske innhold, og at konfliktlinjestruktur vil si noe fundamentalt om det norske politiske rom, har denne analysen gitt interessante resultater.

6.2 Analysens funn

Hvor sterkt står tradisjonelle konfliktlinjer innen Ap, Sp og SV i 2005? Denne problemstillingen er analysert ved å kartlegge de tre partienes vektlegging av dimensjonene sentrum—periferi og økonomisk venstre—høyre. Analysen viser at de tre partienes vektlegging av tradisjonelle konfliktlinjer i partiprogrammene for 2005 er generelt mer sammenfallende enn i 1985. Partiene har i 2005 generelt en noe svakere vektlegging av tradisjonelle konfliktlinjer. Antakelsen om at *tradisjonelle konfliktlinjer er mindre synlige* i partiene i 2005 i forhold til 1985 har med dette funnet generell støtte i oppgaven. Her påviste begge de to analysene en generell nedgang i tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet mellom 1985 og 2005, med noen få unntak: For økonomisk venstre—høyre i Sp, fant begge analysene en sterkere vektlegging av denne dimensjonen i 2005. Imidlertid pekte den kvalitative analysen på at det i Sp sitt 2005-program var en gjennomgående tendens til å bruke økonomisk venstre—høyre argumentasjon for å belyse sentrum—periferi spørsmål. For sentrum—periferi spørsmål i Sp pekte den kvantitative analysen på nedgang, mens den kvalitative analysen fremhevet at vektleggingen av denne dimensjonen var flyttet over fra den territorielle til den kulturelle delen av begrepet. For SV ble det pekt på en mindre markant nedgang i aktualisering av sentrum—periferi enn den kvantitative analysen, og den samme tendensen ble påvist for økonomisk venstre—høyre i Ap. De ulike funnene i de to analysene indikerer at det er vanskelig å påvise akkurat hvor mye tradisjonelle konfliktlinjer har blitt svekket i partiene.

Det er i de samlede analysefunnene ikke funnet belegg for at de tradisjonelle konfliktlinje i 2005 står *svakt* i partienes programmer. Det påvises en nedgang i disse konfliktlinjenes styrke siden 1985, men både Ap og Sp så vel som SV har partiprofiler som i mer eller mindre grad kan tolkes ut i lys av tradisjonelle skillelinjer. I så måte har min analyse funnet belegg for å hevde at tradisjonelle konfliktlinjer i 2005 står svakere enn 20 år tidligere, samtidig som de fortsatt *er* relevante.

Hvilke "nye" konfliktlinjer gjør seg gjeldende i de tre partiene? Denne problemstillingen har blitt tilnærmet ved å studere partienes aktualisering av de nypolitiske dimensjonene "miljø" og "minoritetsbeskyttelse og likestilling" i partiprogrammene for 2005, sammenliknet med partiprogrammer for 1985. Også disse resultatene har gitt rom for interessante slutninger på tvers av årstall og partier.

Studien viser at Ap, Sp og SV sin aktualisering av "ny" politikk er generelt mer sammenfallende i partiprogrammene for 2005 enn hva tilfellet er for 1985. Ap, Sp og SV synes jevnt over å ha en *sterkere* aktualisering av "nye" konfliktlinjer i 2005 enn i 1985. Min antakelse om at *"nye" konfliktlinjer synes mer framtreddende* i 2005 enn i 1985, finner dermed støtte. Dette gjelder i særlig grad for SV, der begge analysene kunne påvise en markant sterkere aktualisering av "ny" politikk, i første rekke uttrykt gjennom miljødimensjonen. Både den kvantitative og den kvalitative analysen konkluderer med at "nye" konfliktlinjer har økt sin aktualitet i 2005-programmene også for Ap og Sp, men de to analysene divergerer noe i hvilken underkomponent av "ny" politikk som har økt mest. Analysene er imidlertid entydige i at miljøpolitikk i Sp ikke synes å stå sterkere i 2005 enn i 1985.

Selv om de "nye" konfliktlinjene generelt synes å ha økt sin betydning i Ap, Sp så vel som SV, har jeg ikke funnet belegg for at disse på noen måte har erstattet de tradisjonelle konfliktlinjene. Eksempelvis ble det for SV påvist en sterk økning i vektlegging av "ny" politikk, samtidig som økonomisk venstre—høyre fortsatt i 2005-programmet fremstår som bærebjelken i SV sin politikk.

De sammenlagte funnene for partiene i 2005 viser kun en svak nedadgående tendens i tradisjonelle konfliktlinjers aktualitet, og i varierende grad en styrking av "nye" konfliktlinjer.

Hvor stor synes den politiske "avstanden" mellom regjeringspartienes programfestede politikk i 2005 i forhold til 1985? Den kvantitative analysen har på dette spørsmålet påvist noe mer bevegelser mellom målepunktene enn hva jeg fant belegg for i den kvalitative analysen. Førstnevnte indikerer for 2005 at partiene har kommet nærmere hverandre i sin posisjon langs konfliktlinjene, mens denne indikasjonen ikke var like

tydelig i oppfølgingsanalysen. Jeg forventet at *"avstanden" mellom Ap, Sp og SV sine posisjoner langs tradisjonelle og "nye" konfliktlinjer i 2005 var mindre enn i 1985.* Denne antakelsen har på et generelt nivå funnet støtte i de to analysene. Det ble fremhevet, både i den kvantitative og den kvalitative analysen, at Ap og SV i høy grad har nærmet seg hverandre langs den økonomiske venstre—høyre konflikten. Avstand langs "nye" konfliktlinjer ble kun adressert i den kvalitative analysen, og her kom det frem at SV og Sp i 2005 i mindre grad synes å være på kollisjonskurs enn i 1985. To og to partier har minsket avstand til hverandre innenfor sentrale enkeltsaker knyttet til "ny" politikk, men det ble i 2005 fortsatt påvist tydelige avstander innen "nye" enkeltsaker.

Den siste av mine forventninger fundamentert i oppgavens litteraturkapittel, var at *partienes konfliktlinjeprofiler ville være gjenkjennelige fra 1985 til 2005.* Jeg antok at på tross av endringer, ville partienes konfliktlinjeprofiler kunne kjennes igjen fra 1985 til 2005, samt fra sine historiske grunntrekk. Denne antakelsen, både hva angår tradisjonelle og "nye" konfliktlinjer, har funnet støtte i denne analysen. Partiene har ikke forandret seg så mye at man kan snakke om et markant skifte i partienes konfliktlinjepolitikk mellom 1985 og 2005. Utviklingstendensene er noe forskjellige mellom 1985 og 2005, særlig med hensyn til "ny" politikk, men alle partier har tydelig beholdt grunntrekk av sin historiske profil. "Stemming from major cleavage lines, parties are historical beings and as such they have a programmatic reputation", skriver Volkens & Klingemann (2002:145), et utsagn denne undersøkelsen kan støtte opp om.

6.3 Hva er implikasjonene av undersøkelsen?

Studiens hovedambisjon er å si noe substansielt om grunnlaget for samlingsregjeringen mellom Ap, Sp og SV. Men jeg ønsker å bruke disse funnene til å si noe om konfliktlinjeperspektivets stilling i studiet av norsk partipolitikk, og om hvorvidt oppgavens metodiske tilnærming er egnet for denne typen problemstillinger innen partiforskningen.

6.3.1 REGJERINGSSAMARBEIDETS GRUNNLAG

Er grunnlaget for et tverrpolitisk samarbeid mellom Ap, Sp og SV bedre i 2005 enn i 1985? Jeg antar i oppgavens innledning at jo mer divergerende partienes ”politiske pakke” er, jo mindre stabile vil koalisjonsregjeringene være. Valget å bruke konfliktlinjer som utgangspunkt for å studere partienes ”politiske pakke” bunner i antakelsen om at partienes aktualisering av—og posisjon langs—konfliktlinjer forteller noe om posisjon i det politiske rom, og partienes avstand til hverandre. Med dette som utgangspunkt vil man studere konfliktlinjer som en indikasjon på hvor godt grunnlaget er for en tverrpolitisk regjeringskoalisjon.

Min overordnede konklusjon er at grunnlaget for et tverrpolitisk samarbeid mellom Ap, Sp og SV i 2005 er bedre enn i 1985. I denne konklusjonen ligger også en indikasjon på at konfliktlinjer—særlig økonomisk venstre høyre dimensjonen—fortsatt har betydning for partipolitisk samarbeid og strukturen i det politiske rom i Norge.

I høy grad forfekter hvert enkelt parti mye av det samme i programmene for 1985 som i 2005—en programpolitikk som har beholdt grunntrekk fra partienes historiske profiler. På tross av at partiene har funnet sammen, signaliserer altså ikke partiprogrammenes innhold en sterkt endret konfliktlinjepolitikk mellom 1985 og 2005. Dette kan tyde på at konfliktlinjene alene ikke setter premissene for tverrpolitisk samarbeid. Jeg skal her ikke presentere alternative hypoteser rundt partienes motivasjoner for å sitte sammen i regjering, annet enn at målet om å *styre* i seg selv nok vil overskygge en god del hensyn med tanke på tverrpolitiske ulikheter. I en situasjon der tre politiske partier forhandler om en løsning for å danne regjering sammen, kan ingen av dem som forvente å få gjennomslag for alle sine saker, eller alene sette de politiske premissene for samarbeid. På noen områder vil partiene—enten alle tre eller to og to—være enige, og på andre områder vil de være uenige.

Jeg har i denne analysen påvist at det finnes store ulikheter på tvers av partiene med henhold til vektlegging av og posisjon langs tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer i partienes partiprogrammer for 2005. Men det også funnet belegg for utviklingstrekk i partienes programfestede konfliktlinjeprofiler som kan ha hatt en positiv effekt på

regjeringssamarbeidet. Partiene vektlegger nok noe mindre sine gamle kjepphester enn i 1985, og med dette gjør seg mer spiselige for hverandre, og tilrettelegger for et tverrpolitisk samarbeid seg i mellom. Det er et entydig funn enkelte partier i sin vektlegging av og posisjonering langs økonomisk venstre—høyre, har nærmet seg hverandre mellom 1985 og 2005. Det er her særlig Ap og SV som fremstår mer sammenfallende i sine interesser i 2005 enn i 1985. Sp synes også å aktualisere noe mer økonomisk venstre—høyre i 2005 enn i 1985, og noe mindre sentrum—periferi, og dette kan ha hatt en positiv effekt på partiets samarbeidsmuligheter med andre partier. Hva angår posisjon langs økonomisk venstre—høyre dimensjonen, synes ikke Sp å ha gitt særlig avkall på sin borgerlige arv. Sistnevnte synes, ikke uventet, å være det partiet som i minst grad ”hører hjemme” med de to andre ut i fra et konfliktlinjeperspektiv, og bekrefter seg selv som et pragmatisk parti når det likevel søker samarbeid med Ap og Sp.

Den økonomisk venstre—høyre dimensjonen er interessant i dette politiske samarbeidet, og bør tas i betraktning ved slutninger om hva som kan ha påvirket de tre partienes avgjørelse om å danne regjering. Tilnærmingen mellom Ap og SV i forhold til denne dimensjonen—både i aktualitet og posisjon— kan tenkes å ha vært et premiss for regjeringssamarbeidet. I forhold til sentrum—periferi og ”nye” konfliktlinjer er det ikke påvist en like sterk tendens til en slik tverrpolitisk ”samling”. Den kvalitative undersøkelsen indikerte riktignok at to og to partier hadde minsket avstand til hverandre innenfor sentrale enkeltsaker knyttet ”ny” politikk, og at forutsetningene for tverrpolitisk samarbeid dermed kunne tenkes å være bedre. Da partiene i miljøpolitikk har en så vidt ulik tilnærming i sine programmer, der særlig Ap fortsatt står i motposisjon i sentrale miljøpolitiske enkeltsaker, indikerer dette at miljøpolitikk ikke har hatt sterk innflytelse på det tverrpolitiske samarbeidet av 2005.

6.3.2 KONFLIKTLINJENES STILLING I NORSK PARTIPOLITIKK

Den akademiske debatten har gjerne dreiet seg mye om betydningen av tradisjonelle kontra ”nye” konfliktlinjer i det norske politiske rom. Begge disse konfliktlinjeperspektivene har vist seg å være nyttige verktøy i min analyse, for å

identifisere forskjeller og likheter mellom Ap, Sp og SVs partiprogrammer for 1985 og 2005. Tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer har vist seg å kunne svare for ulike, tidvis sameksisterende tendenser i de tre partiene, og med dette indikeres konfliktlinjer som et egnet utgangspunkt for å kartlegge norsk partipolitikk. Et spørsmål har vært om partiene har måttet gi avkall på mye av sitt arvegods for å kunne samarbeide i regjering. Min analyse har ikke pekt på oppsiktsvekkende tendenser hva angår partienes utvikling i forhold til sine historiske røtter. Ap profilerer seg i 2005 fortsatt med en sterk vektlegging av den økonomiske venstre—høyre dimensjonen, med høy fokus på økonomisk omfordeling. Ap synes å ha gjort kun små justeringer i sin tradisjonelle konfliktlinjepolitikk for å kunne sitte i regjering med Sp og SV. 2005-programmet til Ap ligger verken langt unna 1985-programmet, eller tradisjonell Ap-politikk. Partiet har i liten grad tatt innover seg ”ny” politikk dimensjonen. Det samme gjelder for Sp som både i 1985 og 2005 definerer seg i forhold til høyt fokus på sentrum—periferi spørsmål. SV har mellom 1985 og 2005 fått en noe tydeligere ”ny” profil, og synes i 2005 å fokusere noe mindre på økonomisk venstre—høyre enn i 1985. Likevel synes partiet fortsatt sterkt forankret i sitt tradisjonelle fokus på økonomisk venstresidepolitikk. Det ser ikke ut til at SV i sitt programmatisk innhold har måttet gå på akkord med sine ”hard-liners” og tradisjonell grasrotpolitikk for å gå i regjering med Ap og Sp.

Konklusjonen er at partiene har nærmet seg hverandre noe i sin aktualisering av og posisjonering langs tradisjonelle og ”nye” skillelinjer, uten å fjerne seg dramatisk fra sin historiske konfliktlinjeprofil. Jeg har i denne oppgaven i så måte ikke funnet belegg for en politisk-ideologisk omgruppering—realignment—om ”nye” skillelinjer. De tradisjonelle konfliktlinjene, slik de fremstår i partiprogrammene til Ap, Sp og SV står noe svakere i 2005 enn i 1985, men denne tendensen gir ikke belegg for å antyde en utvikling i retning av dealignment—frakopling—fra tradisjonelle konfliktlinjene. Ut i fra et teoretisk perspektiv kan denne analysen indikere at vi i 2005 fortsatt er inne i en overgangsperiode, slik Inglehart beskriver det, der ”nye” og gamle konfliktlinjer sameksisterer i det politiske rom.

Partiprogrammene for 2005 er—så vidt vi vet—lite studert i forskningslitteraturen, men var i denne studien det naturlige valg for å belyse denne aktuelle og mye omtalte samlingsregjeringen. Funnene generert gjennom analysen har satt fokus det politiske grunnlaget for regjeringen, men har også bekreftet at konfliktlinjer—gamle som ”nye”—har en verdi som forskningsperspektiv. Det kan betviles om konfliktlinjene har betydning for praktisk politikk—et spørsmål utover mine ambisjoner her—men analysen har befestet konfliktlinjeperspektivets relevans i kartleggingen av partiprofiler og partiers posisjonering. Tendenser til tilnærming mellom Ap, Sp og SV i forhold til enkelte konfliktlinjer i perioden mellom 1985 og 2005, forteller at konfliktlinjeprofiler ikke kan ignoreres som kime til tverrpolitisk samarbeid.

6.3.3 METODENS BRUKBARHET

Hva kan oppgavens funn fortelle om min metodiske tilnærming? Analysemetoden ble valgt på bakgrunn av henholdsvis forskningsformål, problemstilling og datamateriale, og ble vurdert til å være en egnet analytisk tilnærming.

Jeg har tatt som utgangspunkt at den kvantitative og kvalitative analysen ville være komplementære, men har av omfangsmessige årsaker måttet holde begge de to på et nokså generelt nivå. Den kvantitative analysens svakhet ligger nok først og fremst i operasjonaliseringen av konfliktlinjene. Her kan en tenke seg at ved å nyansere konfliktlinjene bedre; eksempelvis skille mer mellom sentrum—periferi, by og land, ville resultatene holdt en høyere presisjon. Sentrum—periferi, slik jeg måler den, omfatter også til en viss grad by—land spørsmål, noe som kan ha ført til at min måling av førstnevnte kan ha blitt noe misvisende. Liknende betraktninger om begrepenes innholdsvaliditet—om jeg har fanget inn det jeg ønsket å måle—angår miljøkomponenten av ”ny” politikk, som i den kvantitative målingen i høy grad syntes å overlapse med tradisjonell senterpartipolitikk. Tendenser til sprik i resultatene mellom de to komponentene av ”ny” politikk—miljøpolitikk og likestillings- og minoritetspolitikk—kan brukes som kritikk mot målingens begrepsvaliditet, om de to indikatorene egentlig tilhører et enhetlig begrep når de ikke alltid assosieres empirisk.

Det vil også kunne rettes reliabilitetskritikk mot den kvalitative analysen, selv om jeg har søkt å bøte på dette med utførlige vedlegg og bruk av sitater. At den kvalitative analysen springer ut av de kvantitative funnene, kan medføre at mine forventninger blir så vidt farget at jeg går glipp av relevante funn. Dette er et avveinings spørsmål, og jeg mener min kvalitative analyse kunne mistet fokus, og kanskje nådd uhåndterlige omfang, ved å gå ut med en bredere tilnærming.

I forhold til resultatenes *face validity*—umiddelbare gyldighet—har analysen imidlertid påpekt tydelige tendenser, med godt belegg i forskningslitteraturen. I seg selv er disse resultatene en validisering av oppgavens metode, og en indikasjon på at min tilnærming har evnet å måle det jeg ønsket å måle, og slik generere en ny kunnskap om problemstillingene. Den databaserte ordtellingen genererte tendenser, strukturerte tekstmaterialet, og dannet et godt utgangspunkt for oppfølgingsanalysen. De to analysene genererte delvis samsvarende, delvis motstridende resultater, men viste seg jevnt over å være komplementære ved å få grep om forskjellige fasetter av samme problemstilling. Hvilken analyse som ble antatt å gi pålitelige resultater i de ulike tilfellene, var skjønnsmessige vurderinger fra min side.

Generelt fant jeg at ordtellingen påpekte nokså sterke tendenser, som gav store rom for fortolkning. Ved nærmere studier av disse tendensene i den kvalitative analysen, oppdaget jeg at ordenes meningsbærende kontekst gav et mer nyansert, mindre tendensiøst bilde, og slik bidro til å gi sterkere belegg for konklusjoner. Den kvalitative analysen av vektlegging av skillelinjer tok av omfangsmessige årsaker kun utgangspunkt i partiprogrammenes innledende sider. Her kunne jeg vært tjent med å studere partiprogrammene i sin helhet, men da hadde jeg måttet velge vekk deler av den kvantitative analysen. Jeg vil understreke at den metodiske trianguleringen i denne analysen har fremstått som nøkkelen til å generere ny kunnskap om problemstillingene—hver for seg vil de to analysene gitt resultater med langt lavere konklusjonsvaliditet.

6.4 Veien videre

Denne studien forteller oss at tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer vil fortsette å ha en betydning for norske politiske partier. Konfliktlinjestrukturer forandrer seg, dog langsomt, og bør studeres over tid. For regjeringssamarbeidet mellom Ap, Sp og SV ser det ut til at den økonomiske venstre—høyre dimensjonen, og enkeltsakene som aktualiserer denne dimensjonen med jevne mellomrom, vil fortsette å ha en betydning. Selv om regjeringssamarbeidet går på tvers av blokkdelingen langs denne konfliktlinjen, betyr altså ikke dette at den økonomiske venstre—høyre dimensjonen er irrelevant.

På grunnlag av disse resultatene mener jeg for det første at den videre forskning kan fortsette å analysere norsk politikk på basis av konfliktlinjer—og særlig den økonomiske venstre—høyre dimensjonen. For det andre indikerer funnene at fremtidig partipolitisk forskning ikke kan ignorere hvert enkelt partis historiske egenart. For det tredje viser mine funn tendenser til at det skjer endringer i norsk politikk knyttet til tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjer, og dette bør åpne for interessante forskningsspørsmål i fremtiden.

Jeg har i denne oppgaven søkt å få grep om tradisjonelle og ”nye” konfliktlinjers betydning for etableringen av regjeringssamarbeidet, uten å diskutere regjeringspolitikken i seg selv, eller andre tverrpolitiske konflikter. Hva angår dette regjeringssamarbeidet, vil tiden vise om koalisjonen mellom Ap, Sp og SV er en stabil nok til å sette et vedvarende preg på norsk konfliktlinjepolitikk, eller så vidt sårbar at den ikke blir stemplet som et avvikende case og en midlertidig løsning. Observatører av norsk politikk vil i kanskje etterlyse en diskusjon om *utenrikspolitikk* som konfliktfaktor mellom Ap, Sp og SV. Jeg mener en analyse av partienes ståsted i utenrikspolitiske spørsmål knyttet til Europa- og sikkerhetspolitikk etc. kan kaste et annet lys over dette politiske samarbeidet, og vil være vel verdt å følge opp i fremtidig forskning.

LITTERATUR

- Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 1985-1989. "Vi vil!"* Norske Partiprogrammer 1884-2001. NSD og Institutt for samfunnsforskning (ISF), 2001
- Aubert, V., (1972) *Det skjulte samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget
- Baldersheim, Harald & Fimreite, Anne Lise (2005) "Norwegian Centre—Periphery Relations in Flux: Abolition or Reconstruction of Regional Governance?", *West European Politics*, Vol. 28, No 4, 764-780, Routledge.
- Bartolini, Stefano & Mair, Peter (1990) *Identity, Competition and Electoral Availability*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Berg, Sonja Lovise (2003) *Samling om verdier – en studie av Kristelig Folkeparti 1969-2001*. Hovedoppgave, Institutt for statsvitenskap, UiO.
- Bergström, Göran og Boréus, Kristina (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Studentlitteratur, Lund.
- Bjørklund, Tor (1997) *Om folkeavstemninger. Norge og Norden 1905 – 1994*. Universitetsforlaget 1997. ISBN 82-00-22915-7.
- Bjørklund, Tor (2001) "Hvor godt egnet er "skillelinjemodellen" til å forklare norske velgeres partivalg i tidsrommet 1945-1997?". *Tidsskrift for samfunnsforskning* 2001;42(1):31-63
- Bjørklund, Tor (2007) "Fremskrittspartiets suksess og kulturell standardisering", *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr.2, 2007, s.151-165, Oslo
- Bokmålsordboka* (2007) Dokumentasjonsprosjektet, UiO, www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=aktualitet&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j (14.11.2007)
- Budge, Ian, Klingemann, Hans-Dieter, Volkens, Andrea m.fl. (2001). *Mapping Policy Preferences. Estimates for Parties, Electors and Governments 1945-1998*. Oxford University Press, Oxford.
- Culler, Jonathan (1997). *Literary Theory. A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russel J., Scott C. Flanagan & Paul Allen Beck (red.) (1984). *Electoral Change in advanced Industrial Democracies*. Princeton N.J. Princeton University Press
- Dalton, Russel J (1993) *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*, England, Chatham House Publishers (2.utgave)
- Gabel, Matt & Huber, John (2000). "Putting Parties in Their Place: Inferring Party Left-Right Ideological Positions from Party Manifestos Data" *American Journal of Political Science*, 44: 94-103

Garry, John (1999) "Using Computer-Coded Content Analysis of German and Norwegian Election Manifestos to estimate Party Policy Positions". Paper presented at Manheim ECPR 1999 *Estimating the Policy Positions of Political Actors*.

Green-Pedersen, Christoffer (2006) "Long-term changes in Danish Party Politics: The Rise and Importance of Issue Competition", *Scandinavian Political Studies*, Vol 29-No.3, 2006

Grønmo, Sigurd (1996) "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen tilnæringer i samfunnsforskningen", i (Red.) Holter, Harriet & Kalleberg, Ragnvald, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlaget, Oslo

Heidar, Knut & Berntzen, Einar (1998) *Vesteuropeisk politikk*. Universitetsforlaget, Oslo.

Heidar, Knut & Saglie, Jo (2002) *Hva skjer med partiene?* Gyldendal forlag, Oslo

Heidar, Knut (2005) "Norwegian parties and the party system: steadfast and changing". *West-European-politics*. 2005 September; 28(4): 807-833

Holsti, Ole R. (1969): *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*, Reading, Mass.: Addison-Wesley

Inglehart, R (1977) *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*, Princeton University Press, Princeton, NJ

Inglehart, Ronald (1990): *Cultural Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Karvonen, Lauri & Kuhnle, Stein (red.) (2001) *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. Routledge, London og New York.

Knutsen, Oddbjørn (1986) "Political Cleavages and Political Realignment in Norway: The New Politics thesis re-examined", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 9 No. 3, 253-263.

Knutsen, Oddbjørn (1988) "Partipolitiske skillelinjer i avanserte industrisamfunn", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 29, 1988 :155-175.

Knutsen, Oddbjørn (1995) "The materialist/post-materialist value dimension as a party cleavage in the Nordic countries", i Müller-Rommel, Poguntke (red.), *New Politics*, Dartmouth, Aldershot.

Knutsen, Oddbjørn (1997) "From Old Politics to New Politics: Environmentalism as Part Cleavage", i Strøm, Kaare og Svåsand, Lars, 1997, *Challenges to Political Parties. The Case of Norway*. Ann Arbor, University of Michigan Press

Knutsen, Oddbjørn (2004). "Voters and Social Cleavages", i Knut Heidar (red.), *Nordic Politics. Comparative Perspectives*. Oslo: Universitetsforlaget.

Knutsen, Oddbjørn & Kumlin, Stefan (2005) "Value Orientation and Party Choice", i Thomassen, Jaques (red.) *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*, Oxford: Oxford University Press

- Krippendorff, K (1980) *Content analysis. An introduction to its methodology*. Beverly Hills. Sage.
- Lane, Jan-Erik og Svante O. Ersson (1987): *Politics and Society in Western Europe*. London: Sage
- Laver, Michael, & Hunt Ben W. (1993) *Policy & Party Competition*. London: Routledge.
- Laver, Michael & Garry, John (2000) "Estimating Policy Positions from Political Texts". *American Journal of Political Science*, Vol. 44, No. 3 (Jul., 2000)
- Lipset, Seymour M. and Rokkan, Stein (1967), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, New York: The Free Press
- Lipset, S.M (2001) "Cleavages, parties and democracy", i Karvonen, Lauri & Kuhnle, Stein (red.) (2001) *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. Routledge, London og New York.
- Listhaug, Ola (1997) "The Decline of Class Voting", i Strøm, Kaare og Svåsand, Lars, 1997, *Challenges to Political Parties*, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Mathisen, Werner Christie (2003) *Kunnskapsmakt og miljøpolitikk. Oslo: Makt- og demokratiutredningen*. Rapport nr. 58. Kap. 2.
<http://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/publ01.html#rapporter>
- Med hjerte for hele landet*. Senterpartiet. Prinsipp- og handlingsprogram 2005-2009. Senterpartiets hjemmeside <http://www.senterpartiet.no/category8961.html> (21.10.07)
- Narud, Hanne Marthe & Oscarsson, Henrik (1999) "Mass-Elite Perceptions of the Policy Space: a Comparison between Norway and Sweden". Artikkel presentert på *Estimating Policy Positions of Political Actors*, ECPR Joint Sessions of Workshops, Mannheim, March 26-31 1999
- Narud, Hanne Marthe & Strøm, Kaare (2000) "Norway. A Fragile Coalition Order" i Müller, Wolfgang C. & Strøm, K (red.) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford. Oxford University Press
- Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Bergen: Fagbokforlaget
- Ny solidaritet*. Arbeiderpartiets program 2005-2009. Arbeiderpartiets hjemmesider <http://www.dna.no/?id=70302&subid=0> (21.10.07)
- Ny vekst for Norge*. Arbeiderpartiets program 1985-1989. "Vi vil!" Norske Partiprogrammer 1884-2001. NSD og Institutt for samfunnsforskning (ISF), 2001
- Petrocik, John R. (1996): Issue Ownership in Presidential Elections, with a 1980 Case Study. *American Journal of Political Science*, 40: 825-850.
- Rasch, Bjørn Erik (2003) "Det politiske landskap. Stortingsrepresentantenes oppfatning av konfliktstrukturen i partisystemet". I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 1, 2003.
- Ray, Leonard & Narud, Hanne Marthe (2000) "Mapping the Norwegian Political Space. Some Findings From an Expert Survey", i *Party Politics*, Sage, London.
- Rokkan, Stein (1987) *Stat, nasjon, klasse*. Universitetsforlaget. Oslo.

- Rokkan, Stein and Henry Valen (1964) "Regional Contrasts in Norwegian Politics" i Allardt, E. and Y. Littunen (red.) *Cleavages, Ideologies and Party System*. Helsinki Westernmarck Society.
- Saglie, Jo (2002) *Standpunkter og strategi*. ISF og Pax-forlag, Oslo
- Seip, Jens Arup (1963). *Fra embetsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sejersted, Francis (1984) "Opposisjon og posisjon 1945-1981": *Høyres historie, Bind 3*, Cappelen, Oslo, 442 s.
- Senterpartiets valgprogram 1985-1989*. "Vi vil!" Norske Partiprogrammer 1884-2001. NSD og Institutt for samfunnsforskning (ISF), 2001.
- Statistisk sentralbyrå (SSB) (2005) *Stortingsvalet 2005. Godkjende røyster etter parti/valgliste, etter landsdel, kommuneklasse, sentralitet og kommunestorleik* <http://www.ssb.no/stortingsvalg/tab-2005-10-27-20.html> (21.10.07).
- Strøm, Kaare & Leipart, Jørn Y. (1989) "Ideology, strategy and party competition in postwar Norway". *European Journal of Political Research* 17:263-288, 1989. Kluwer Academic Publishers, NL.
- Strøm, Kaare & Leipart, Jørn Y. (1992) "Norway: Policy Pursuit and Coalition Avoidance" i Laver M.J. & Budge, Ian (red.) 1992. *Party Policy and Government Coalitions*. The Macmillian Press, London.
- Strøm, Kaare & Svåsand, Lars (1997) "Beyond the Nation-State. Foreign Policy Controversies", i Strøm, Kaare og Svåsand, Lars. *Challenges to Political Parties. The Case of Norway*, Ann Arbor, University of Michigan Press
- Strøm, Kaare, Narud, Hanne Marthe & Valen, Henry (2005) "A More Fragile Chain of Governance in Norway". *West European Politics*, Vol. 28, No. 4, 781-806, Sept. 2005. Routledge, London.
- Ugelvik-Larsen, Stein (2003) "Fastfrysingshypotesen" i Ugelvik-Larsen, Stein (red.) (2003) *Teori og metode i statsvitenskap*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Ulike mennesker. Like muligheter*. Sosialistisk venstrepartis arbeidsprogram 2005-2009". Sosialistisk Venstrepartis hjemmesider <http://www.sv.no/politikken/program/> (21.10.07)
- Urwin, Derek (1997) "The Norwegian Party System from the 1880s to the 1990s", i Strøm, Kaare og Svåsand, Lars, 1997, *Challenges to Political Parties*, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Valen, Henry (1999) "Fra klassekamp til kamp om dagsorden: Norsk valgforskning gjennom 40 år", *Nytt norsk tidsskrift*, 16, 271-284.
- Volkens, Andrea & Klingemann, Hans-Dieter (2002) "Parties, ideologies and issues. Stability and change in fifteen European party systems 1945-1998", i K. R. Luther og F. Muller-Rommel (red.): *Political parties in the new Europe. Political and analytical challenges*. Oxford, Oxford University Press.
- Yoshikoder (2007) www.yoshikoder.org (21.10.07)
- Aardal, Bernt (1994): "Hva er en politisk skillelinje. En begrepsmessig grenseoppgang.", *Tidsskrift for samfunnsforskning* 2:218-249

Aardal, Bernt (1999): "Stridsspørsmål og ideologisk struktur" kap. 3 i Bernt Aardal, Henry Valen, Hanne Marte Narud og Frode Berglund: *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget

Aardal, Bernt (2003) *Velgere i villrede*. En analyse av stortingsvalget 2001. Oslo, Damm

VEDLEGG

Vedlegg 1: Resultat kvantitativ analyse—ordtelling

Entry	AP					SP					SV				
	1985	Prop.'85	2005	Prop.'05	1985-2005	1985	Prop.'85	2005	Prop.'05	1985-2005	1985	Prop.'85	2005	Prop.'05	1985-2005
APSVSP 1985-2005 (1)	5144	0,17590	4073	0,17612	1,001	2687	0,16713	10010	0,16825	1,007	3966	0,17535	5796	0,17354	0,990
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI	1109	0,03792	866	0,03745	0,987	912	0,05673	2871	0,04826	0,851	913	0,04037	1153	0,03452	0,855
SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum'	275	0,00940	183	0,00791	0,842	206	0,01281	560	0,00941	0,735	247	0,01092	239	0,00716	0,655
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum	242	0,00828	151	0,00653		190	0,01182	499	0,00839		205	0,00906	203	0,00608	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > *by*	218	0,00745	132	0,00571		170	0,01057	404	0,00679		185	0,00818	170	0,00509	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > *sammenslå*	1	0,00003	1	0,00004		0	0,00000	3	0,00005		0	0,00000	1	0,00003	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > kollektivtransport*	1	0,00003	0	0,00000		1	0,00006	7	0,00012		3	0,00013	10	0,00030	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > sentral*	22	0,00075	14	0,00061		17	0,00106	79	0,00133		14	0,00062	20	0,00060	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > sentrum*	0	0,00000	4	0,00017		2	0,00012	4	0,00007		3	0,00013	1	0,00003	
A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > urban*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	2	0,00003		0	0,00000	1	0,00003	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum	33	0,00113	31	0,00134		16	0,00100	59	0,00099		42	0,00186	35	0,00105	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > *modern*	22	0,00075	10	0,00043		7	0,00044	13	0,00022		7	0,00031	9	0,00027	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > *utsalg	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > bjørnvika	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > bokmål*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	0	0,00000		2	0,00009	1	0,00003	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > kunst*	8	0,00027	13	0,00056		8	0,00050	30	0,00050		21	0,00093	17	0,00051	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > opera*	2	0,00007	4	0,00017		0	0,00000	11	0,00018		2	0,00009	4	0,00012	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > riksmål*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > skjenke*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	3	0,00005		2	0,00009	0	0,00000	
A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > åpningstid*	1	0,00003	3	0,00013		1	0,00006	2	0,00003		8	0,00035	4	0,00012	
A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	2	0,00003		0	0,00000	1	0,00003	
A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum > *biskop*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	0	0,00000	
A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum > statskirke	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	1	0,00003	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi'	834	0,02852	683	0,02953	1,036	706	0,04391	2311	0,03884	0,885	666	0,02945	914	0,02737	0,929
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi	530	0,01812	354	0,01531		462	0,02874	1365	0,02294		403	0,01782	467	0,01398	
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *bygd*	12	0,00041	7	0,00030		11	0,00068	50	0,00084		3	0,00013	11	0,00033	
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *bønder*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	4	0,00007		0	0,00000	0	0,00000	
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *distrikt*	34	0,00116	16	0,00069		38	0,00236	63	0,00106		25	0,00111	27	0,00081	
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *fiske*	32	0,00109	28	0,00121		52	0,00323	96	0,00161		28	0,00124	27	0,00081	

B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *havbruk*	5	0,00017	2	0,00009	4	0,00025	11	0,00018	2	0,00009	5	0,00015
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *jordbruk*	7	0,00024	4	0,00017	10	0,00062	21	0,00035	14	0,00062	2	0,00006
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *kommun*	107	0,00366	49	0,00212	62	0,00386	184	0,00309	68	0,00301	92	0,00275
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *kyst*	3	0,00010	21	0,00091	8	0,00050	68	0,00114	11	0,00049	13	0,00039
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *landbruk*	12	0,00041	15	0,00065	21	0,00131	66	0,00111	8	0,00035	12	0,00036
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *landsdel*	4	0,00014	0	0,00000	3	0,00019	5	0,00008	5	0,00022	0	0,00000
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *lofot*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	2	0,00003	0	0,00000	2	0,00006
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *opprett*	3	0,00010	5	0,00022	8	0,00050	20	0,00034	0	0,00000	5	0,00015
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *overfør*	24	0,00082	9	0,00039	6	0,00037	18	0,00030	16	0,00071	18	0,00054
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *region*	15	0,00051	58	0,00251	13	0,00081	101	0,00170	13	0,00057	30	0,00090
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *skogbruk*	3	0,00010	1	0,00004	13	0,00081	7	0,00012	5	0,00022	0	0,00000
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *subsid*	1	0,00003	1	0,00004	1	0,00006	3	0,00005	5	0,00022	1	0,00003
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *tettsted*	1	0,00003	0	0,00000	5	0,00031	2	0,00003	2	0,00009	1	0,00003
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > autonom*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	2	0,00006
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > barents*	2	0,00007	5	0,00022	0	0,00000	12	0,00020	0	0,00000	14	0,00042
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > desentral*	27	0,00092	3	0,00013	17	0,00106	34	0,00057	12	0,00053	7	0,00021
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > finnmark*	3	0,00010	2	0,00009	0	0,00000	5	0,00008	0	0,00000	6	0,00018
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > forvaltningsniv*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	5	0,00008	0	0,00000	3	0,00009
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > fylk*	40	0,00137	5	0,00022	17	0,00106	32	0,00054	21	0,00093	9	0,00027
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > infrastruktur*	0	0,00000	6	0,00026	0	0,00000	38	0,00064	0	0,00000	8	0,00024
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > kirkenes*	0	0,00000	1	0,00004	0	0,00000	2	0,00003	0	0,00000	2	0,00006
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > lokal*	60	0,00205	28	0,00121	73	0,00454	194	0,00326	81	0,00358	53	0,00159
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > nær*	123	0,00421	85	0,00368	69	0,00429	310	0,00521	76	0,00336	114	0,00341
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > rural*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > selvstyr*	3	0,00010	0	0,00000	1	0,00006	2	0,00003	0	0,00000	1	0,00003
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > skogbruk*	3	0,00010	1	0,00004	12	0,00075	7	0,00012	4	0,00018	0	0,00000
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > svalbard*	4	0,00014	0	0,00000	14	0,00087	0	0,00000	0	0,00000	2	0,00006
B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > utkant*	2	0,00007	1	0,00004	4	0,00025	3	0,00005	4	0,00018	0	0,00000
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi	277	0,00947	312	0,01349	215	0,01337	923	0,01551	248	0,01097	434	0,01299
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *abort*	0	0,00000	0	0,00000	3	0,00019	2	0,00003	0	0,00000	2	0,00006
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *avhold*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00002	0	0,00000	0	0,00000
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *dialekt*	1	0,00003	0	0,00000	1	0,00006	4	0,00007	2	0,00009	0	0,00000
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *håndverk*	3	0,00010	0	0,00000	7	0,00044	5	0,00008	0	0,00000	1	0,00003
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *identitet*	2	0,00007	3	0,00013	4	0,00025	15	0,00025	0	0,00000	1	0,00003
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *norge*	108	0,00369	114	0,00493	60	0,00373	355	0,00597	81	0,00358	213	0,00638
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *norsk*	94	0,00321	99	0,00428	56	0,00348	218	0,00366	69	0,00305	111	0,00332
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *språk*	9	0,00031	17	0,00074	13	0,00081	39	0,00066	14	0,00062	18	0,00054
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *tradisj*	15	0,00051	2	0,00009	9	0,00056	36	0,00061	13	0,00057	19	0,00057

B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *vin	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	2	0,00003	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > alkohol*	5	0,00017	1	0,00004	8	0,00050	6	0,00010	17	0,00075	1	0,00003			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > beskytt*	4	0,00014	10	0,00043	3	0,00019	12	0,00020	0	0,00000	10	0,00030			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > bevare	4	0,00014	3	0,00013	4	0,00025	13	0,00022	4	0,00018	8	0,00024			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > bonde*	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00006	1	0,00002	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > grunnlov*	0	0,00000	2	0,00009	0	0,00000	16	0,00027	0	0,00000	3	0,00009			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > kulturminn*	0	0,00000	3	0,00013	0	0,00000	22	0,00037	2	0,00009	2	0,00006			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > landet*	20	0,00068	31	0,00134	25	0,00156	122	0,00205	22	0,00097	31	0,00093			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > landsmål	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > nasjonal	9	0,00031	15	0,00065	5	0,00031	25	0,00042	8	0,00035	6	0,00018			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > selvråd*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	4	0,00007	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > sidemål*	0	0,00000	1	0,00004	2	0,00012	6	0,00010	1	0,00004	2	0,00006			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > sjøråd*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00002	1	0,00004	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > undervis*	3	0,00010	11	0,00048	14	0,00087	18	0,00030	14	0,00062	6	0,00018			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi	27	0,00092	17	0,00074	29	0,00180	23	0,00039	15	0,00066	13	0,00039			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > *menighet*	2	0,00007	1	0,00004	2	0,00012	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > biskop*	0	0,00000	1	0,00004	0	0,00000	1	0,00002	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > bisped*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	2	0,00003	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > ekteskap	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00003			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > familie*	23	0,00079	10	0,00043	19	0,00118	8	0,00013	14	0,00062	9	0,00027			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > folkekirk*	1	0,00003	2	0,00009	1	0,00006	7	0,00012	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > frikirk*	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00006	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000			
B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > krist*	1	0,00003	3	0,00013	6	0,00037	5	0,00008	1	0,00004	3	0,00009			
APSVSP 1985-2005 (1) >															
(2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE	2913	0,09961	2170	0,09383	0,942	1282	0,07974	4857	0,08164	1,024	2239	0,09900	3067	0,09183	0,928
ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > A. Venstre	1741	0,05953	1367	0,05911	0,993	664	0,04130	2363	0,03972	0,962	1447	0,06398	1962	0,05874	0,918
A. Venstre > *SKATT*	66	0,00226	35	0,00151	25	0,00156	114	0,00192	59	0,00261	42	0,00126			
A. Venstre > *ansatt*	37	0,00127	14	0,00061	2	0,00012	12	0,00020	22	0,00097	37	0,00111			
A. Venstre > *begrens*	15	0,00051	8	0,00035	5	0,00031	20	0,00034	11	0,00049	22	0,00066			
A. Venstre > *betal*	34	0,00116	11	0,00048	4	0,00025	22	0,00037	17	0,00075	16	0,00048			
A. Venstre > *bolig*	72	0,00246	22	0,00095	25	0,00156	45	0,00076	81	0,00358	25	0,00075			
A. Venstre > *fordeling*	43	0,00147	27	0,00117	7	0,00044	28	0,00047	14	0,00062	31	0,00093			
A. Venstre > *garant*	3	0,00010	5	0,00022	0	0,00000	9	0,00015	3	0,00013	6	0,00018			
A. Venstre > *helse*	96	0,00328	51	0,00221	21	0,00131	110	0,00185	71	0,00314	63	0,00189			
A. Venstre > *inngrip*	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000			
A. Venstre > *juster*	2	0,00007	7	0,00030	1	0,00006	2	0,00003	0	0,00000	0	0,00000			
A. Venstre > *kjøp*	5	0,00017	14	0,00061	6	0,00037	16	0,00027	17	0,00075	36	0,00108			
A. Venstre > *kollektiv*	9	0,00031	7	0,00030	7	0,00044	34	0,00057	16	0,00071	24	0,00072			

A. Venstre > *likhet	5	0,00017	3	0,00013	1	0,00006	1	0,00002	3	0,00013	3	0,00009
A. Venstre > *lønn*	35	0,00120	35	0,00151	15	0,00093	53	0,00089	57	0,00252	66	0,00198
A. Venstre > *makspris	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	0	0,00000	1	0,00003
A. Venstre > *omsorg*	40	0,00137	27	0,00117	17	0,00106	62	0,00104	16	0,00071	24	0,00072
A. Venstre > *penge*	8	0,00027	14	0,00061	4	0,00025	34	0,00057	12	0,00053	29	0,00087
A. Venstre > *plan*	82	0,00280	13	0,00056	35	0,00218	71	0,00119	63	0,00279	26	0,00078
A. Venstre > *stat*	80	0,00274	62	0,00268	53	0,00330	248	0,00417	87	0,00385	133	0,00398
A. Venstre > *styring*	26	0,00089	22	0,00095	12	0,00075	42	0,00071	22	0,00097	24	0,00072
A. Venstre > *stønad*	2	0,00007	1	0,00004	1	0,00006	8	0,00013	3	0,00013	0	0,00000
A. Venstre > *støtte*	71	0,00243	43	0,00186	36	0,00224	90	0,00151	128	0,00566	77	0,00231
A. Venstre > *trygd*	39	0,00133	43	0,00186	10	0,00062	27	0,00045	27	0,00119	23	0,00069
A. Venstre > *utdanning*	61	0,00209	53	0,00229	28	0,00174	96	0,00161	47	0,00208	66	0,00198
A. Venstre > *velferd*	26	0,00089	59	0,00255	3	0,00019	43	0,00072	0	0,00000	68	0,00204
A. Venstre > *ØKONOM*	6	0,00021	1	0,00004	3	0,00019	1	0,00002	8	0,00035	2	0,00006
A. Venstre > FATTIG*	7	0,00024	43	0,00186	4	0,00025	32	0,00054	11	0,00049	65	0,00195
A. Venstre > aktiv	7	0,00024	20	0,00086	11	0,00068	40	0,00067	6	0,00027	20	0,00060
A. Venstre > arbeid	63	0,00215	48	0,00208	23	0,00143	55	0,00092	52	0,00230	69	0,00207
A. Venstre > arbeide	71	0,00243	47	0,00203	24	0,00149	106	0,00178	43	0,00190	148	0,00443
A. Venstre > arbeidsløs*	7	0,00024	1	0,00004	0	0,00000	1	0,00002	14	0,00062	10	0,00030
A. Venstre > arbeidsmarked*	18	0,00062	13	0,00056	4	0,00025	8	0,00013	4	0,00018	6	0,00018
A. Venstre > arbeidsplass*	30	0,00103	21	0,00091	18	0,00112	35	0,00059	34	0,00150	44	0,00132
A. Venstre > arbeidstid	4	0,00014	0	0,00000	2	0,00012	2	0,00003	9	0,00040	3	0,00009
A. Venstre > barn*	121	0,00414	82	0,00355	31	0,00193	109	0,00183	67	0,00296	114	0,00341
A. Venstre > behovs*	2	0,00007	0	0,00000	3	0,00019	4	0,00007	3	0,00013	1	0,00003
A. Venstre > bekjemp*	10	0,00034	16	0,00069	0	0,00000	12	0,00020	10	0,00044	24	0,00072
A. Venstre > bidra	24	0,00082	75	0,00324	11	0,00068	60	0,00101	8	0,00035	52	0,00156
A. Venstre > forbedr*	6	0,00021	17	0,00074	2	0,00012	13	0,00022	7	0,00031	7	0,00021
A. Venstre > forebyg*	21	0,00072	11	0,00048	7	0,00044	37	0,00062	10	0,00044	30	0,00090
A. Venstre > funksjonsh*	27	0,00092	4	0,00017	24	0,00149	16	0,00027	23	0,00102	16	0,00048
A. Venstre > innfør*	32	0,00109	22	0,00095	19	0,00118	69	0,00116	45	0,00199	21	0,00063
A. Venstre > kontantstøtt*	0	0,00000	2	0,00009	0	0,00000	2	0,00003	0	0,00000	6	0,00018
A. Venstre > kontroll*	14	0,00048	15	0,00065	9	0,00056	42	0,00071	22	0,00097	15	0,00045
A. Venstre > like	8	0,00027	25	0,00108	6	0,00037	14	0,00024	7	0,00031	11	0,00033
A. Venstre > lær*	11	0,00038	34	0,00147	15	0,00093	58	0,00097	29	0,00128	54	0,00162
A. Venstre > makt	1	0,00003	5	0,00022	2	0,00012	27	0,00045	15	0,00066	32	0,00096
A. Venstre > offentlig*	106	0,00362	93	0,00402	30	0,00187	207	0,00348	102	0,00451	124	0,00371
A. Venstre > oss	22	0,00075	20	0,00086	4	0,00025	25	0,00042	3	0,00013	11	0,00033
A. Venstre > reguler*	10	0,00034	5	0,00022	3	0,00019	13	0,00022	4	0,00018	9	0,00027

A. Venstre > rettferdig*	43	0,00147	36	0,00156		10	0,00062	16	0,00027		9	0,00040	47	0,00141	
A. Venstre > rettighet*	30	0,00103	21	0,00091		9	0,00056	36	0,00061		7	0,00031	46	0,00138	
A. Venstre > solidari*	13	0,00044	29	0,00125		6	0,00037	8	0,00013		13	0,00057	21	0,00063	
A. Venstre > sosial*	78	0,00267	48	0,00208		27	0,00168	60	0,00101		75	0,00332	59	0,00177	
A. Venstre > syke*	19	0,00065	20	0,00086		6	0,00037	41	0,00069		4	0,00018	24	0,00072	
A. Venstre > sysselsett*	67	0,00229	7	0,00030		23	0,00143	15	0,00025		16	0,00071	16	0,00048	
A. Venstre > utjamn*	1	0,00003	0	0,00000		1	0,00006	3	0,00005		8	0,00035	0	0,00000	
A. Venstre > utjevn*	5	0,00017	10	0,00043		9	0,00056	9	0,00015		3	0,00013	13	0,00039	
ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > B. Høyre	1172	0,04008	803	0,03472	0,866	618	0,03844	2494	0,04192	1,091	792	0,03502	1105	0,03308	0,945
B. Høyre > *FORBRUK*	31	0,00106	5	0,00022		15	0,00093	67	0,00113		22	0,00097	31	0,00093	
B. Høyre > *HANDEL*	9	0,00031	21	0,00091		9	0,00056	61	0,00103		21	0,00093	38	0,00114	
B. Høyre > *INDUSTRI*	71	0,00243	27	0,00117		28	0,00174	58	0,00097		48	0,00212	32	0,00096	
B. Høyre > *INVEST*	24	0,00082	11	0,00048		7	0,00044	52	0,00087		10	0,00044	16	0,00048	
B. Høyre > *MARKED*	44	0,00150	43	0,00186		20	0,00124	111	0,00187		26	0,00115	47	0,00141	
B. Høyre > *PRODUK*	79	0,00270	36	0,00156		38	0,00236	162	0,00272		41	0,00181	56	0,00168	
B. Høyre > *PRODUSER*	4	0,00014	1	0,00004		3	0,00019	23	0,00039		1	0,00004	11	0,00033	
B. Høyre > *SALG*	2	0,00007	2	0,00009		1	0,00006	18	0,00030		6	0,00027	5	0,00015	
B. Høyre > *avgift*	3	0,00010	12	0,00052		15	0,00093	82	0,00138		16	0,00071	11	0,00033	
B. Høyre > *bedrift*	60	0,00205	31	0,00134		25	0,00156	61	0,00103		42	0,00186	53	0,00159	
B. Høyre > *belast*	4	0,00014	4	0,00017		4	0,00025	6	0,00010		11	0,00049	6	0,00018	
B. Høyre > *bevilning*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
B. Høyre > *eksport*	10	0,00034	5	0,00022		4	0,00025	17	0,00029		2	0,00009	10	0,00030	
B. Høyre > *entrepr*	0	0,00000	5	0,00022		0	0,00000	14	0,00024		0	0,00000	4	0,00012	
B. Høyre > *fri	15	0,00051	4	0,00017		9	0,00056	17	0,00029		15	0,00066	7	0,00021	
B. Høyre > *frie	12	0,00041	4	0,00017		8	0,00050	17	0,00029		14	0,00062	6	0,00018	
B. Høyre > *initiativ*	12	0,00041	6	0,00026		2	0,00012	11	0,00018		3	0,00013	7	0,00021	
B. Høyre > *inntekt*	77	0,00263	27	0,00117		29	0,00180	59	0,00099		47	0,00208	27	0,00081	
B. Høyre > *kostnad*	10	0,00034	11	0,00048		9	0,00056	43	0,00072		5	0,00022	9	0,00027	
B. Høyre > *lette*	5	0,00017	8	0,00035		7	0,00044	16	0,00027		16	0,00071	13	0,00039	
B. Høyre > *liberal*	2	0,00007	1	0,00004		0	0,00000	18	0,00030		2	0,00009	11	0,00033	
B. Høyre > *mulighet*	172	0,00588	76	0,00329		38	0,00236	162	0,00272		47	0,00208	80	0,00240	
B. Høyre > *omset*	3	0,00010	1	0,00004		2	0,00012	11	0,00018		11	0,00049	2	0,00006	
B. Høyre > *skole*	70	0,00239	77	0,00333		77	0,00479	245	0,00412		84	0,00371	123	0,00368	
B. Høyre > *utgift*	9	0,00031	2	0,00009		3	0,00019	21	0,00035		16	0,00071	10	0,00030	
B. Høyre > *vekst	51	0,00174	10	0,00043		13	0,00081	20	0,00034		4	0,00018	16	0,00048	
B. Høyre > FINANS*	25	0,00085	23	0,00099		20	0,00124	56	0,00094		13	0,00057	31	0,00093	
B. Høyre > aksje*	3	0,00010	1	0,00004		0	0,00000	8	0,00013		5	0,00022	5	0,00015	
B. Høyre > anbud*	1	0,00003	2	0,00009		0	0,00000	0	0,00000		2	0,00009	2	0,00006	

B. Høyre > anledning*	1	0,00003	3	0,00013		8	0,00050	8	0,00013		5	0,00022	5	0,00015	
B. Høyre > ansvar*	65	0,00222	41	0,00177		19	0,00118	129	0,00217		25	0,00111	37	0,00111	
B. Høyre > arbeidsgiver*	1	0,00003	6	0,00026		6	0,00037	20	0,00034		8	0,00035	15	0,00045	
B. Høyre > avskaff*	3	0,00010	2	0,00009		1	0,00006	2	0,00003		4	0,00018	12	0,00036	
B. Høyre > avviki*	3	0,00010	5	0,00022		1	0,00006	14	0,00024		3	0,00013	3	0,00009	
B. Høyre > borger*	2	0,00007	4	0,00017		2	0,00012	6	0,00010		0	0,00000	5	0,00015	
B. Høyre > drive*	7	0,00024	5	0,00022		6	0,00037	24	0,00040		12	0,00053	14	0,00042	
B. Høyre > egenandel*	12	0,00041	3	0,00013		3	0,00019	3	0,00005		6	0,00027	3	0,00009	
B. Høyre > eie*	23	0,00079	25	0,00108		10	0,00062	98	0,00165		19	0,00084	42	0,00126	
B. Høyre > eiendomsrett*	0	0,00000	0	0,00000		2	0,00012	18	0,00030		0	0,00000	0	0,00000	
B. Høyre > etabl*	35	0,00120	28	0,00121		25	0,00156	57	0,00096		13	0,00057	25	0,00075	
B. Høyre > fleksib*	7	0,00024	9	0,00039		8	0,00050	18	0,00030		2	0,00009	8	0,00024	
B. Høyre > forvaltning	1	0,00003	1	0,00004		6	0,00037	39	0,00066		2	0,00009	9	0,00027	
B. Høyre > frihandel	0	0,00000	0	0,00000		1	0,00006	4	0,00007		0	0,00000	1	0,00003	
B. Høyre > frivillig*	6	0,00021	21	0,00091		5	0,00031	61	0,00103		7	0,00031	10	0,00030	
B. Høyre > handlefrihet	5	0,00017	2	0,00009		0	0,00000	6	0,00010		2	0,00009	3	0,00009	
B. Høyre > hjemmehjelp*	1	0,00003	0	0,00000		3	0,00019	0	0,00000		1	0,00004	0	0,00000	
B. Høyre > import*	2	0,00007	2	0,00009		3	0,00019	20	0,00034		4	0,00018	3	0,00009	
B. Høyre > individ*	3	0,00010	11	0,00048		2	0,00012	14	0,00024		0	0,00000	10	0,00030	
B. Høyre > innfør*	32	0,00109	22	0,00095		19	0,00118	69	0,00116		45	0,00199	21	0,00063	
B. Høyre > konkur*	24	0,00082	25	0,00108		16	0,00100	79	0,00133		6	0,00027	32	0,00096	
B. Høyre > nærings*	56	0,00191	61	0,00264		31	0,00193	186	0,00313		42	0,00186	73	0,00219	
B. Høyre > privat*	29	0,00099	29	0,00125		11	0,00068	91	0,00153		30	0,00133	64	0,00192	
B. Høyre > restriksjon*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	4	0,00007		0	0,00000	1	0,00003	
B. Høyre > senke*	6	0,00021	0	0,00000		2	0,00012	1	0,00002		10	0,00044	3	0,00009	
B. Høyre > stimul*	28	0,00096	22	0,00095		30	0,00187	47	0,00079		2	0,00009	13	0,00039	
B. Høyre > strandsone*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	2	0,00003		0	0,00000	1	0,00003	
B. Høyre > tilrettelegg*	5	0,00017	8	0,00035		3	0,00019	15	0,00025		4	0,00018	13	0,00039	
B. Høyre > uavhengig*	7	0,00024	11	0,00048		9	0,00056	23	0,00039		10	0,00044	10	0,00030	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK	487	0,01665	515	0,02227	1,34	324	0,02015	1283	0,02157	1,07	475	0,02100	905	0,02710	1,29
A. Miljø	290	0,00992	317	0,01371	1,38	248	0,01543	971	0,01632	1,06	236	0,01043	534	0,01599	1,53
A. Miljø > *avfall*	3	0,00010	0	0,00000		0	0,00000	33	0,00055		4	0,00018	9	0,00027	
A. Miljø > *energi*	22	0,00075	26	0,00112		40	0,00249	129	0,00217		21	0,00093	48	0,00144	
A. Miljø > *gass*	16	0,00055	24	0,00104		2	0,00012	71	0,00119		2	0,00009	21	0,00063	
A. Miljø > *kraft	11	0,00038	22	0,00095		6	0,00037	52	0,00087		13	0,00057	17	0,00051	
A. Miljø > *liv	39	0,00133	52	0,00225		36	0,00224	96	0,00161		30	0,00133	56	0,00168	
A. Miljø > *marka*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	4	0,00007		2	0,00009	1	0,00003	
A. Miljø > *uren*	18	0,00062	9	0,00039		19	0,00118	47	0,00079		23	0,00102	35	0,00105	

A. Miljø > *utbygg*	51	0,00174	12	0,00052		43	0,00267	37	0,00062		43	0,00190	11	0,00033	
A. Miljø > *utslipp*	2	0,00007	16	0,00069		2	0,00012	48	0,00081		6	0,00027	16	0,00048	
A. Miljø > *vern*	72	0,00246	28	0,00121		48	0,00299	123	0,00207		42	0,00186	87	0,00260	
A. Miljø > barskog*	0	0,00000	2	0,00009		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	1	0,00003	
A. Miljø > bærekraftig*	0	0,00000	13	0,00056		0	0,00000	31	0,00052		0	0,00000	20	0,00060	
A. Miljø > co2*	0	0,00000	16	0,00069		0	0,00000	28	0,00047		0	0,00000	8	0,00024	
A. Miljø > fornybar*	0	0,00000	4	0,00017		1	0,00006	12	0,00020		1	0,00004	9	0,00027	
A. Miljø > gjenvinn*	1	0,00003	2	0,00009		0	0,00000	8	0,00013		0	0,00000	2	0,00006	
A. Miljø > grønn*	0	0,00000	1	0,00004		1	0,00006	9	0,00015		1	0,00004	4	0,00012	
A. Miljø > klima*	0	0,00000	17	0,00074		0	0,00000	28	0,00047		0	0,00000	21	0,00063	
A. Miljø > kyoto*	0	0,00000	7	0,00030		0	0,00000	7	0,00012		0	0,00000	3	0,00009	
A. Miljø > miljø*	43	0,00147	54	0,00234		34	0,00211	165	0,00277		28	0,00124	126	0,00377	
A. Miljø > natur	3	0,00010	5	0,00022		6	0,00037	5	0,00008		4	0,00018	13	0,00039	
A. Miljø > naturen	3	0,00010	2	0,00009		1	0,00006	6	0,00010		1	0,00004	12	0,00036	
A. Miljø > ozon*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	0	0,00000	
A. Miljø > resirkuler*	1	0,00003	0	0,00000		1	0,00006	1	0,00002		0	0,00000	0	0,00000	
A. Miljø > utmark	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	4	0,00007		0	0,00000	2	0,00006	
A. Miljø > vassdrag*	4	0,00014	1	0,00004		6	0,00037	8	0,00013		9	0,00040	4	0,00012	
A. Miljø > økolog*	1	0,00003	2	0,00009		2	0,00012	12	0,00020		6	0,00027	4	0,00012	
A. Miljø > økosyst*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	5	0,00008		0	0,00000	4	0,00012	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling	197	0,00674	198	0,00856	1,27	76	0,00473	312	0,00524	1,11	239	0,01057	371	0,01111	1,05
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *asyl*	0	0,00000	10	0,00043		0	0,00000	13	0,00022		1	0,00004	9	0,00027	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *diskrim*	2	0,00007	8	0,00035		0	0,00000	18	0,00030		8	0,00035	27	0,00081	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *femi*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	2	0,00006	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *minoritet*	4	0,00014	5	0,00022		3	0,00019	7	0,00012		1	0,00004	28	0,00084	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *tolerans*	2	0,00007	1	0,00004		2	0,00012	5	0,00008		0	0,00000	1	0,00003	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > HOMOFIL*	2	0,00007	0	0,00000		0	0,00000	3	0,00005		5	0,00022	5	0,00015	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > befruktning	1	0,00003	0	0,00000		0	0,00000	1	0,00002		0	0,00000	0	0,00000	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > demokrati*	24	0,00082	31	0,00134		7	0,00044	38	0,00064		33	0,00146	74	0,00222	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > flerkultur*	0	0,00000	4	0,00017		0	0,00000	2	0,00003		2	0,00009	10	0,00030	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > flyktning*	8	0,00027	10	0,00043		5	0,00031	16	0,00027		1	0,00004	11	0,00033	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > fremmedkult*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > gifte	0	0,00000	2	0,00009		0	0,00000	0	0,00000		2	0,00009	1	0,00003	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > immigr*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > inklud*	2	0,00007	9	0,00039		0	0,00000	20	0,00034		0	0,00000	10	0,00030	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > innvandr*	20	0,00068	5	0,00022		7	0,00044	8	0,00013		43	0,00190	2	0,00006	
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > integr*	3	0,00010	8	0,00035		5	0,00031	14	0,00024		0	0,00000	2	0,00006	

B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > kjønn*	18	0,00062	14	0,00061		3	0,00019	13	0,00022		7	0,00031	27	0,00081
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > kvinn*	48	0,00164	33	0,00143		8	0,00050	31	0,00052		75	0,00332	85	0,00254
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > legning*	0	0,00000	0	0,00000		0	0,00000	4	0,00007		0	0,00000	0	0,00000
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > likestilling	15	0,00051	14	0,00061		2	0,00012	4	0,00007		10	0,00044	19	0,00057
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > likeverdig*	8	0,00027	4	0,00017		9	0,00056	23	0,00039		4	0,00018	12	0,00036
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > livssyn*	5	0,00017	5	0,00022		0	0,00000	12	0,00020		12	0,00053	3	0,00009
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > narkoman*	0	0,00000	0	0,00000		2	0,00012	0	0,00000		1	0,00004	0	0,00000
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > raseskille*	4	0,00014	0	0,00000		1	0,00006	0	0,00000		0	0,00000	0	0,00000
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > rusmisbruk*	0	0,00000	1	0,00004		0	0,00000	5	0,00008		0	0,00000	1	0,00003
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > same*	9	0,00031	6	0,00026		9	0,00056	22	0,00037		5	0,00022	12	0,00036
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > samisk*	16	0,00055	27	0,00117		11	0,00068	45	0,00076		26	0,00115	24	0,00072
B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > ytring*	6	0,00021	1	0,00004		2	0,00012	7	0,00012		3	0,00013	6	0,00018

Vedlegg 2: Grunnlag for valg av ord i kvantitativ analyse

Vedlegget indikerer hvor de ulike ordene er hentet fra/hvordan de er plukket ut.

FORKLARING:

"1" = Tidligere ordtellingnøkler: Laver & Garry (2000) / Garry (1999)

"2" = Teoretisk og empirisk faglitteratur

"3" = Aktuelle partiprogrammer

"4" = Eget skjønn

	1	2	3	4
APSVSP 1985-2005 (1)				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum'				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > *by*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > *sammenslå*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > kollektivtransport*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > sentral*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > sentrum*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 1. Terr. sentrum > urban*	X	X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > *modern*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > *utsalg		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > bjørvika				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > bokmål*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > kunst*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > opera*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > riksmål*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > skjenke*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 2. Kult. sentrum > åpningstid*				X

APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum > *biskop*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > A. 'Sentrum' > 3. Rel. sentrum > statskirke				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi'				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *bygd*	X	X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *bønder*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *distrikt*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *fiske*	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *havbruk*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *jordbruk*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *kommun*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *kyst*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *landbruk*	X	X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *landsdel*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *lofot*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *oppdrett*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *overfør*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *region*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *skogbruk*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *subsid*				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > *tettsted*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > autonom*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > barents*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > desentral*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > finnmark*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > forvaltningsniv*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > fylk*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > infrastruktur*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > kirkenes*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > lokal*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > nær*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > rural*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > selvstyr*		X	X	

APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > svalbard*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 1. Terr. periferi > utkant*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *abort*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *avhold*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *dialekt*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *håndverk*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *identitet*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *norge*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *norsk*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *språk*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *tradisj*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > *vin		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > alkohol*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > beskytt*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > bevare			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > bonde*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > grunnlov*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > kulturminn*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > landet*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > landsmål		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > nasjonal				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > selvråd*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > sidemål*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > sjølråd*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 2. Kult. periferi > undervis*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi				
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > *menighet*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > biskop*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > bisped*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > ekteskap				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > familie*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > folkekirk*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > frikirk*				X

APSVSP 1985-2005 (1) > (1)SENTRUM-PERIFERI > B. 'Periferi' > 3. Rel. periferi > krist*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre				
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *SKATT*	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *ansatt*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *begrens*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *betal*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *bolig*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *fordeling*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *garant*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *helse*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *inngrip*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *juster*	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *kjøp*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *kollektiv*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *likhet			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *lønn*				
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *makspris				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *omsorg*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *penge*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *plan*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *stat*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *styring*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *stønad*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *støtte*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *trygd*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *utdanning*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *velferd*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > *ØKONOM*	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > FATTIG*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > aktiv	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeid	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeide	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeidsløs*	X			

APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeidsmarked*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeidsplass*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > arbeidstid	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > barn*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > behovs*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > bekjemp*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > bidra	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > forbedr*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > forebyg*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > funksjonsh*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > innfør*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > kontantstøtt*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > kontroll*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > like				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > lær*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > makt			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > offentlig*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > oss	X		X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > reguler*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > rettferdig*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > rettighet*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > solidari*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > sosial*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > syke*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > sysselsett*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > utjamn*		X	X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2A. Venstre > utjevn*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre				
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *FORBRUK*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *HANDEL*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *INDUSTRI*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *INVEST*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *MARKED*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *PRODUK*	X			

APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *PRODUSER*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *SALG*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *avgift*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *bedrift*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *belast*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *bevilning*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *eksport*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *entrepr*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *fri	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *frie				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *initiativ*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *inntekt*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *kostnad*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *lette*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *liberal*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *mulighet*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *omset*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *skole*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *utgift*	X		X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > *vekst			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > FINANS*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > aksje*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > anbud*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > anledning*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > ansvar*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > arbeidsgiver*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > avskaff*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > avviki*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > borger*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > drive*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > egenandel*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > eie*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > eiendomsrett*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > etabl*	X			

APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > fleksib*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > forvaltning				
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > frihandel		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > frivillig*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > handlefrihet				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > hjemmehjelp*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > import*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > individ*	X			X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > innfør*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > konkurr*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > nærings*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > privat*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > restriksjon*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > senke*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > stimul*				
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > strandsone*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > tilrettelegg*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (2)ØKONOMISK VENSTRE-HØYRE > 2B. Høyre > uavhengig*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK				
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø				
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *avfall*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *energi*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *gass*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *kraft		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *liv				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *marka*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *uren*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *utbygg*		X	X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *utslipp*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > *vern*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > barskog*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > bærekraftig*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > co2*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > fornybar*			X	

APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > gjenvinn*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > grønn*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > klima*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > kyoto*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > miljø*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > natur			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > naturen			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > ozon*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > resirkuler*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > utmark			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > vassdrag*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > økolog*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > A. Miljø > økosyst*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling				
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *asyl*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *diskrim*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *femi*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *minoritet*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > *tolerans*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > HOMOFIL*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > befruktning				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > demokrati*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > flerkultur*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > flyktning*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > fremmedkult*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > gifte				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > immigr*			X	X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > inklud*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > innvandr*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > integr*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > kjønn*	X			
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > kvinn*		X		X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > legning*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > likestilling		X		

APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > likeverdigg*				X
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > livssyn*		X		
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > narkoman*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > raseskille*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > rusmisbruk*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > same*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > samisk*			X	
APSVSP 1985-2005 (1) > (3)'NY' POLITIKK > B. Minoritetsbeskyttelse og likestilling > ytring*				X

Vedlegg 3: Politisk avstand, partiene og enkeltsakene

	Ap		Sp		SV	
	1985	2005	1985	2005	1985	2005
S—P	<p>Arbeiderpartiet vil styrke Den norske kirke som en åpen folkekirke gjennom selvstyre og demokratisering innenfor statskirkens ramme, og sikre alle medlemmer mulighet til ansettelse, deltakelse og innflytelse. Kvinnelige presters stilling bør styrkes.(s.42)</p> <p>Arbeide for at kvinnelige og mannlige prester så langt det er praktisk mulig blir likt representert, ved å ta i bruk positiv særbehandling til fordel for kvinner. (42)</p> <p>Gi alle elever tilbud om alternativ livssynsundervisning. (s36)</p> <p>Arbeiderpartiet vil at hovedtrekkene i bosettingsmønsteret skal opprettholdes og at det derfor skal føres en aktiv distriktpolitikk (s.10) --</p> <p>De generelle tiltak for å</p>	<p>Vi ønsker at Den norske Kirke skal være en åpen folkekirke som bidrar til å styrke fellesskapsverdier som nestekjærlighet, menneskeverd og internasjonal solidaritet. Demokratiet i Den norske Kirke må styrkes og videreutvikles (27)</p> <p>Arbeiderpartiet vil: gjennomgå forholdet mellom stat og kirke i lys av den offentlige kommisjonen som arbeider med stat/kirkespørsmål. gjennomgå den kristne formålsparagrafen i barnehage og skole</p> <p>at Den norske Kirke ikke lengre bør ha unntak fra likestillingsloven, da Arbeiderpartiet konstaterer at Den norske Kirke har slått fast at likestilling er i samsvar med kristen lære (s. 35)</p>	<p>-Frikirkene får økonomisk støtte på linje med statskirken. (12)</p> <p>Grunnskolen skal ha en kristen formålsparagraf.(17)</p> <p>Senterpartiet går inn for at Den Norske Kirke fortsatt skal være en folkekirke knyttet til staten (12)</p> <p>-At sidemålsundervisningen styrkes. Sidemålsstilen må fortsatt være en obligatorisk del av eksamen i videregående skole. (18)</p> <p>-Det bør være full likestilling i kirken.</p> <p>-At primærnæringene fortsatt spiller en aktiv rolle i distriktpolitikken. Senterpartiet kan på denne bakgrunn ikke akseptere</p>	<p>Senterpartiet vil bevare statskirkeordningen (s.68)</p> <p>Senterpartiet vil bevare statskirkeordningen. styrke og utvikle det kirkelige demokratiet og sjølstyret, ved å legge opp valgene til lokale og regionale kirkelige organer med sikte på brei rekruttering og større engasjement og deltakelse.</p> <p>At likestillingsloven skal gjelde ved ansettelser i Den norske kirke.</p> <p>(Kapittel0, s 68)</p> <p>videreføre den kristne formålsparagrafen for barnehager.</p> <p>oppretholde obligatorisk undervisning i</p>	<p>Oppheve statskirkeordningen og den evangelisk/lutherske kirkes særstilling i skoleverket og andre offentlige institusjoner (53)</p> <p>Staten skal være verdslig og livssynsnøytral</p> <p>Grunnskolen barnehage bør ha en livssynsnøytral formålsparagraf (53)</p> <p>Skolens konfesjonsbundne kristendomsundervisning erstattes av religions- og livssynslære (43)</p> <p>Det gis grundig skriftlig opplæring i begge målformer, blant annet ved at sidemålsstilen beholdes (51)</p> <p>SV arbeider for</p>	<p>Også ordningen med statskirke er foreldet, og SV vil skille stat og kirke. Norge er i dag et flerkulturelt samfunn med et religiøst mangfold. Staten skal være nøytral i trosspørsmål. SV går derfor inn for å fjerne kvoteringsreglene som sier at et visst antall av regjeringsmedlemmene må være medlemmer av statskirke (3.6, 10)</p> <p>SV vil foreslå å fjerne den kristne formålsparagrafen i skolen og erstatte KRL-faget i skolen med et livssynsnøytralt og inkluderende fag. (s.35)</p> <p>Likestilling mellom målformene nynorsk og bokmål er et viktig prinsipp (31)</p> <p>SV går ikke inn for at kommuner skal slås sammen med tvang fra statlig hold, men at endelig beslutning om</p>

<p>sette fart i økonomien og stimulere næringsutviklingen må suppleres med regionale tiltak som gir de lokale myndigheter muligheter til å støtte opprettelsen av flere arbeidsplasser i den private sektor uten bruk av varig støtte (s.10)</p> <p>Desentralisering av politiske avgjørelser og administrasjon fra kommunestyret til lokalt nivå vil gi større nærhet til beslutningsprosessen og bedre mulighet til deltakelse. (s.26)</p> <p>Arbeiderpartiet vil styrke kommunenes og fylkeskommunenes økonomi (s.61)</p> <p>Økningen i den offentlige sysselsettingen må for en stor del skje i kommunene og fylkene. Derfor skal kommunenes og fylkenes økonomi styrkes ved blant annet økte statlige overføringer.(14)</p>	<p>Bokmål og nynorsk skal være likeverdige skriftspråk i Norge og sidemålsundervisningen i skolen skal beholdes og utvikles.24</p> <p>Der hvor geografiske og samfunnsmessige hensyn tilsier endring av kommunegrenser eller sammenslåing av kommuner, må staten positivt stimulere til dette. Strukturendringer bør være frivillig for kommunene, men ikke på en slik måte at enkeltkommuner kan stanse enhver endring som er ønsket av nabokommuner og er hensiktsmessig ut fra nasjonale helhetshensyn. (16) Arbeiderpartiet mener at mange av dagens fylkeskommuner er for små for disse oppgavene, og vi trenger derfor større regioner 16 Arbeiderpartiet vil: styrke kommuneøkonomien og kommunenes økonomiske handlingsfrihet, og utarbeide en helhetlig plan for å rette opp den økonomiske ubalansen i</p>	<p>Bygdeutvalgets forslag til reduksjon av overføringene til primærnæringene.29</p> <p>En styrking av kommunene og fylkeskommunene er nødvendig for å skape tilstrekkelig sysselsetting i distriktene.43</p> <p>For Senterpartiet er det grunnleggende å bevare hovedmønsteret i vår bosetting. Målet må være at ingen kommune i distriktene skal gå ned i folketall, og at levevilkårene i landet skal være mest mulig likeverdige. Vern om og styrking av bosettingsmønsteret blir derfor en viktig og vanskelig sak i tiden framover.(2)</p> <p>- Desentralisering av beslutningsmyndighet har gitt de statlige organer på fylkesnivå økt innflytelse. Fylkeskommunens virksomhet må nå styrkes ved at den får tilført flere ressurser. Det vil være nødvendig å foreta en ny drøfting</p>	<p>sidemål (kapitel 9)</p> <p>Senterpartiet vil gå imot tvangssammenslåing av kommuner.</p> <p>Desentralisering av bosetting, makt og kapital, statlig makt og ressurser (kap 1)</p> <p>Videreføre systemet med tre direktevalgte forvaltningsnivå. (kap 2)</p> <p>foreta en omfattende og systematisk overføring av oppgaver, ansvar og myndighet med sikte på et styrket regionalt nivå på bekostning av statlig myndighet.</p> <p>Stanse statens sentralisering av Norge</p>	<p>utbygging av de kommunale og fylkeskommunale tjenestene. Videre vil SV arbeide for at: Statlig virksomhet og beslutningsmyndighet desentraliseres til kommunene og fylkeskommunen (s.3)</p> <p>. For å bedre innbyggernes muligheter til å påvirke be slutninger i stat og kommune, arbeider SV for desentralisering av makt og ekspertise</p> <p>Statlig virksomhet og beslutningsmyndighet desentraliseres til kommunene og fylkeskommunen</p> <p>Det er viktig at arbeidsplassene legges der folk ønsker å bo, og i lokalsamfunn der de trengs for å opprettholde nødvendige servicefunksjoner.(5)</p>	<p>kommunesammenslåinger fattes lokalt. (9)</p> <p>SV ønsker en desentralisering av makt fra statlig nivå og statlig forvaltning til regionalt politisk nivå (9)</p> <p>En desentralisert bosetting er en forutsetning for å skape en bærekraftig forvaltning av naturressursene (48)</p> <p>SV vil sette kommunene i økonomisk stand til dette gjennom økte overføringer fra staten. (57)</p> <p>Den viktigste forutsetningen for et mer levende lokaldemokrati er at kommunenes økonomi styrkes betydelig gjennom større overføringer fra staten. Bare med bedre økonomi kan det lokale folkestyret gis handlingsrom til å utvikle seg (9)</p> <p>SV vil gjenreise det kommunale selvstyret (9)</p>
--	--	---	---	--	---

		<p>kommunesektoren. 37 Arbeiderpartiet vil bevare et nasjonalt handlingsrom som gir grunnlag for en bærekraftig landbruksdrift over hele landet.</p> <p>Fortsetteinntektsutjamningen i landbruket for å bedre forholdene for de små bruk i næringssvake distrikter. Vurdere overføringene til landbruket i sammenheng med overføringer og virkemidler i en helhetlig bygdepolitikk. (20)</p>	<p>av fylkeskommunenes plass i forvaltningen med sikte på å styrke fylkeskommunene i forhold til staten. - Kommunene gis økt selvstyre. Senterpartiet vil arbeide for at kommuneøkonomien styrkes. (4)</p> <p>Gjøre samfunnets alminnelige lovverk med hensyn til likestilling og vern om minoriteter gjeldende også i forhold som berører trossamfunn (Sv 1985:53)</p>			
--	--	--	---	--	--	--

<p>V—H</p>	<p>Ved en ekstrem og utilsiktet bruk av fradragmulighetene kan enkelte næringsdrivende opptre som nullskattytere, eller betale lite skatt selv om skatteevnen er stor. Dette er i strid med prinsippet om at fellesforbruket i samfunnet skal bæres av alle og fordeles etter yteevne.</p> <p>Den progressive inntektsskatten må først og fremst slå inn på de høye inntektene. (s.58)</p> <p>Staten har også et særlig ansvar for at norske naturressurser som olje, gass, mineraler, vannkraft, trevirke o.l. blir utnyttet på en forsvarlig måte. Innenfor slike sektorer er det derfor naturlig at staten kan engasjere seg direkte. (s.13)</p> <p>Industriinvesteringene skal økes betraktelig i årene framover. Staten må delta i finansieringen både ved å skaffe til veie tilstrekkelige lånemidler og ved direkte engasjement (s.13).</p> <p>Styrke statens samlede</p>	<p>Utfasing av kontantstøtteordningen skal tidligst skje i 2008. (38)</p> <p>Vi ønsker å fastholde en solidarisk finansiering av grunnleggende velferdsgoder, og et progressivt skattesystem som sikrer økonomisk omfordeling. (6)</p> <p>Skattesystemet skal bidra til en rettferdig fordeling ved at de som har høye inntekter og store formuer betaler en større andel av inntekten sin i skatt enn de som har mindre (21)</p> <p>Arbeiderpartiet vil: at skatt mellom arbeid og kapital jevnes ut slik at de med høye kapitalinntekter betaler mer skatt, blant annet ved utbyttebeskatning 21.</p> <p>For å nå politiske mål vil vi derfor bruke offentlige styringsredskaper som internasjonale avtaleverk, lover og forskrifter, støtteordninger, konsesjoner, reguleringer og offentlig kjøp, drift og</p>	<p>-Endring av skatte- og avgiftspolitikken som bedrer næringslivets muligheter for egenkapitaldannelse og selvfinansiering. (42)</p> <p>Også i årene framover vil offentlig økonomi måtte baseres på et relativt høyt skattenivå. Det vil likevel være et mål å unngå økt skattebelastning.</p> <p>-At skatt på arbeidsinntekt kan reduseres gjennom dempet progresjonsbeskatning. (43)</p> <p>-At nåværende ordning med rentefradrag beholdes så lenge det ikke er gjennomført en klar deling mellom personinntekt og næringsinntekt. Verdien av rentefradraget minskes ved dempet progresjonsskatt og økt bruttobeskatning.</p> <p>-At det utarbeides og iverksettes et eget aksjonsprogram for mindre og mellomstore bedrifter. Det må legges særlig vekt på avgiftslette, styrking av</p>	<p>legge hovedprinsippet om skatt etter evne til grunn for vår skatte- og avgiftspolitik. at staten fortsatt skal gjennomføre en inntektsutjamning mellom skattesterke og skattesvake kommuner (2)</p> <p>Sparing i form av vanlig boligstandard skal ikke beskattes.(80)</p> <p>Senterpartiet ønsker at dette skal gjennomføres uten en samlet økning i skatte- og avgiftsnivået.(85)</p> <p>arbeide for å ytterligere redusere forskjellen mellom skattelegging av kapitalinntekt og arbeidsinntekt. videreføre kontantstøtteordning n (s89)</p> <p>prøve ut en ordning med et friere kommunalt skattøre (inntektsskatt) som et alternativ til eiendomsskatt på</p>	<p>Skattepolitikken, boligpolitikken og sosialpolitikken må sikre større rettferdighet og en jevnere fordeling av godene (2)</p> <p>Skatt etter evne bør være et grunnleggende prinsipp for all skattlegging.(9)</p> <p>At skattetakstene på fast eiendom økes gradvis samtidig som bunnfradraget heves</p> <p>At skatten på gevinst ved aksjespekulasjon økes</p> <p>Staten overtar de store bankene og forsikringselskapene, oljevirksomheten og enkelte nøkkelindustrier (4)</p> <p>Det opprettes et statlig industriselskap med hovedansvar for industrireising og industridrift i offentlig regi (15)</p> <p>SV vil nasjonalisere treforedlingsindustrien gruvedrift oljeselskapene petrokjemisk og</p>	<p>SV vil avvikle ordningen med kontantstøtte i løpet av stortingsperioden (35)</p> <p>SV vil foreslå at kommunene stilles friere til å skrive ut eiendomsskatt. (9)</p> <p>Den økonomiske basisen for lokaldemokratiet ligger i folks oppslutning om et rettferdig skattesystem som sikrer velferdsstaten, uavhengig av hvilken kommune man bor i. Forskjeller i kommuneskatten vil bidra til forskjeller i kommunal tjenesteyting og skape større forskjeller (9)</p> <p>SV vil ha et skattesystem som sikrer finansieringen av velferdsstaten, utjevner økonomiske forskjeller, bidrar til økt verdiskaping, full sysselsetting og vridning av forbruk og produksjon i en mer miljøvennlig retning. (14)</p> <p>Målet er at det ikke skal være mer skatt på arbeid enn på kapital. SV vil også foreslå skatt på aksjeutbytte. For å gi skattelette til dem med lavest inntekt vil SV foreslå økt bunnfradrag.</p>
-------------------	--	--	--	---	--	--

	<p>organisasjon for å ivareta interessene for industri som staten eier helt eller delvis. (13)</p> <p>Den indirekte næringsstøtten som skjer gjennom skattefordelene i tilknytning til distriktskatteloven og kommandittselskapsordningen, spesielt gunstige skatteregler for aksjemarkedet og en gunstig formuesbeskatning for bedriftene, bør sterkt reduseres. (8)</p>	<p>eierskap der det er nødvendig. (7)</p> <p>Godt og aktivt statlig eierskap</p> <p>Staten er en stor eier i norsk næringsliv. Offentlig eierskap kan sikre viktige politiske mål som distriktspolitikk, transportpolitikk, kulturpolitikk eller helsepolitikk. I tillegg kan statlige eierskap sikre råderetten over naturressurser. Statlige eierskap kan sikre inntekter til fellesskapet, og kan være avgjørende for å sikre nasjonalt eierskap og nasjonal forankring av nøkkelvirkosomhet i Norge. Arbeiderpartiet vil ha et sterkt statlig og nasjonalt eierskap også i fremtiden. Som eier må staten være profesjonell, og gi selskaper som konkurrerer på det åpne markedet like gode vilkår som konkurrentene. Derfor må det utvikles en bedre strategi for å sikre nasjonalt eierskap til nøkkelbedrifter i kunnskapssamfunnet. 19</p> <p>beholde minst 2/3 statlig</p>	<p>markedsføringen, økonomi og ledelse, samt utbygging av finansieringsordninger. (32)</p> <p>-At nåværende ordning med rentefradrag beholdes så lenge det ikke er gjennomført en klar deling mellom personinntekt og næringsinntekt. Verdien av rentefradraget minskes ved dempet progresjonsskatt og økt bruttobeskatning. (Sp 1985:43)</p>	<p>bolig. (kap 12) fremme utvikling i små og mellomstore bedrifter gjennom et skattesystem som i større grad lar dem beholde kapital i bedriften som kan brukes til investeringer.</p> <p>Senterpartiets økonomiske politikk skal også stimulere den private eiendomsretten og forvalteransvaret. (80)</p> <p>fjerne formueskatten på arbeidende kapital. Senterpartiet vil sikre et fortsatt offentlig eierskap til vannkraftressursene. Både kommunene, fylkeskommunene og staten er viktige eiere for å sikre en god forvaltning av våre felles ressurser.c(7)</p> <p>legge til rette for lokalt og nasjonalt eierskap. Fristilte statlige virksomheter må igjen under folkevalgt styring (7)</p>	<p>kraftkrevende industri</p> <p>Statlig kontroll av investeringene til rederiene (21)</p>	<p>Skattelette som fører til nedskjæring vil gi økte forskjeller og fortsatt offentlig knapphet. (24)</p> <p>SV vil gi makt og ansvar tilbake til de folkevalgte og styrke offentlig eierskap. En styrket kommuneøkonomi er et ufravikelig mål og en viktig strategi mot privatisering (7)</p> <p>SV går inn for økt statlig eierskap i banksektoren, og aktiv bruk av statens eiermakt i forretningsbanker. SV vil opprettholde en sterk sparebanksektor, ikke minst er dette viktig for næringslivet i distriktene. (44)</p> <p>For å sikre demokratisk og effektiv styring av samfunnsutviklingen bør det offentlige eierskapet være omfattende innenfor infrastruktur og nøkkelnæringer. (49)</p>
--	---	--	---	--	--	---

		<p>eierandel i Statoil og beholde over halvparten av aksjene i Telenor. sikre nasjonalt eierskap til viktige selskaper og sektorer. (20)</p> <p>sikre et sterkt offentlig eierskap til våre vannkraftressurser og våre petroleumsforekomster. SDØEs nåværende og fremtidige andeler skal forbli i statlig eie. 20</p>		<p>Statlige investeringer må igjen foretas over hele landet. (1)</p> <p>at kommunal eiendomsskatt skal opprettholdes som en frivillig ordning. prøve ut en ordning med et friere kommunalt skattøre (inntektsskatt) som et alternativ til eiendomsskatt på bolig. (85)</p> <p>heve bunnfradraget for formueskatt betydelig.(86)</p>		
Miljø	<p>Staten har også et særlig ansvar for at norske naturressurser som olje, gass, mineraler, vannkraft, trevirke o.l. blir utnyttet på en forsvarlig måte. (s.13)</p> <p>Fortsette vannkraftutbyggingen innenfor en samlet plan. Et representativt utvalg av våre vassdrag med en rimelig fordeling på de forskjellige landsdeler skal vernes (s.17)</p>	<p>Arbeiderpartiet mener at Norge må utvikle og iverksette bygging av gasskraftverk med CO2-håndtering. 20</p> <p>Vi vil legge til rette for CO2-håndtering også ved de steder hvor konsesjon for utbygging av gasskraftverk allerede er gitt</p> <p>Petroleumsvirksomhet i Barentshavet og</p>	<p>Samfunnsplanlegging må baseres på at naturressursene er begrensede, og at hver generasjon har ansvar for å forvalte disse slik at kommende slekter får noe å leve av og et godt miljø å leve i.27</p> <p>-Sur nedbør er i dag en stor trussel mot natur og miljø. Norge må fortsatt føre en aktiv linje med sikte på å oppnå</p>	<p>bygge framtidsetta gasskraftverk med CO2-håndtering og minimale CO2-utslipp. (kapittel 7)</p> <p>at utbygging av framtidige gassfelt i for eksempel Norskehavet skjer på en slik måte at gass ilandføres, forutsatt at denne kan utnyttes industrielt og på en miljømessig</p>	<p>SV går imot: Planer om innføring av kjernekraft i Norge (25)</p> <p>SV går mot: Helårsboring utenfor Nord-Norge inntil konsekvensene av slik boring er grundig utredet. Sikkerheten og beredskapen må være så god at en utblåsning ikke innebærer økologisk katastrofe Boring etter olje og</p>	<p>De store vassdragsutbyggingenes tid er forbi. Den norske vassdragsnaturen er unik i verdensmålestokk og bør vernes (18)</p> <p>Gasskraftverk med CO2-deponering kan vedtas som et supplement til dette dersom disse inngår i en langsiktig og helhetlig energi-politikk som tar sikte på både å redusere det totale</p>

	<p>Verne et representativt utvalg av våre vassdrag. Videre vannkraftutbygging må skje innenfor rammen av en samlet plan, på en slik måte at de minst verneverdige vassdragene konsesjonsbehandles først, og særlig verneverdige vassdrag gis varig vern. (s.45) Gå imot planlegging eller utbygging av kjernekraftverk (s45) Arbeide for utvidet bruk av alternative energiressurser. Fremme energiøkonomisering.</p>	<p>Norskehavet skal være verdens fremste i forhold til oljevernberedskap og miljøovervåkning (19)</p> <p>Som en betydelig olje- og gassnasjon og som et av verdens rikeste land, har Norge et særlig ansvar for å oppfylle og videreutvikle internasjonale avtaler som skal sikre miljøhensyn og redusere klimaproblemene.(42)</p> <p>Klimaendringer er av de mest alvorlige trusler mot det globale miljøet. (20)</p>	<p>internasjonale avtaler som forplikter landene til å gjennomføre utslippsreduksjoner av SO₂ med 50 % innen 1993, i forhold til situasjonen i 1980 (28)</p> <p>-Det gjennomføres et statlig program for kalking av vassdrag.(28) Senterpartiet legger vekt på en energipolitikk som gjør det mulig å gi varig vern av våre mest verneverdige vassdrag 29</p> <p>Det vurderes innført erstatning for fredning av vassdrag, og bruk av distribusjonsforsyning som alternativ til kraftutbygging.</p> <p>Senterpartiet går imot innføring av kjernekraft i Norge. (2)9</p>	<p>akseptabel måte</p> <p>ikke åpne for olje- og gassleting utenfor Lofoten og Vesterålen.</p> <p>En økning i petroleumsaktiviteten i Barentshavet må skje innenfor forpliktelsene Norge har til å redusere utslippene av klimagasser. Senterpartiet vil føre en energipolitikk med sikte på å gi varig vern til våre mest verneverdige vassdrag.</p> <p>Den store utbyggingsepoken av norsk vannkraft er over. Likevel bør det kunne tas ut betydelige kraftressurser gjennom mindre utbygginger, mikrokraftverk og oppgradering av eksisterende kraftstasjoner og overføringsnett.(s47)</p> <p>Lofoten og</p>	<p>gass på Troms II (20)</p> <p>Veksten i produksjon og bruk av energi har ført til skader og tap av jordbruksarealer og beitemark, fiskeressurser og verneverdig vassdragsnatur, og til økte forurensninger av luft og vann (24)</p> <p>Ingen vedtak om utbygging av vassdrag før Samlet plan for vassdrag er behandlet av Stortinget. De vassdragene som er særlig verneverdige og som i Samlet Plan er betegnet som de mest konfliktfylte, må vernes</p> <p>Utvidet aksjonsplan for rensing av fjorder og vassdrag (26)</p>	<p>energiforbruket (18)</p> <p>SV vil arbeide for å trekke tilbake konsesjonene for de tre planlagte gasskraftverkene uten CO₂-løsning, og om nødvendig gi tilbud om offentlig støtte til rensing og deponering.</p> <p>SV vil gå imot petroleumsaktivitet i Barentshavet og rundt Svalbard, og foreslå at Lofoten skal være et petroleumsfritt område (SV 2005:19)</p>
--	---	--	---	---	--	--

				Vesterålen, skal det ikke foregå petroleumsvirksomhet. Forvaltningsplanen for Barentshavet må komme på plass for å få en helhet i forvaltningen av naturressursene i nordområdene. (58)		
Likestilling	<p>Den kristne og humanistiske kulturarv preger vårt folk.</p> <p>Arbeiderpartiet vil aktivt støtte deltakelse fra Den norske kirke, andre trossamfunn, religiøse organisasjoner og livssynsgrupper i utformingen av et nærmiljø og samfunnsliv preget av solidaritet og likeverd.</p> <p>Arbeide for homofiles likestilling og beskyttelse mot forskjellsbehandling. Det skal gjennomføres undersøkelser som belyser homofiles juridiske, sosiale og kulturelle situasjon i Norge. Enkelte former for kunstig befruktning reiser nye etiske og juridiske spørsmål (s.20)</p> <p>Det er langt igjen til reell</p>	<p>Alle har rett til å velge og praktisere religion og livssyn. Alle kirker og religiøse grupper må fritt kunne utøve sin virksomhet ut ifra egne verdier og selvforståelse 27</p> <p>Gjennomgå barneloven for å styrke barns rett til samvær med begge foreldre etter samlivsbrudd. at omsorgsevne skal være avgjørende for hvem som skal få adoptere barn, og at samboere og ektefeller, uavhengig av seksuell orientering, skal ha rett til å bli vurdert som adoptivforeldre.(30)</p> <p>Og vi vil verne om arbeidstakernes helse, trygghet og velferd. Vi vil bekjempe all diskriminering i forhold til kjønn, alder, seksuell orientering,</p>	<p>-At ekteskapet blir sett på og vernet om som den grunnleggende samlivsform. (9)</p> <p>Senterpartiet vil motarbeide forskjellsbehandling og urettferdighet som skyldes rase, sivilstand, kjønn, religion og bosted (1)</p> <p>Likeverd og like rettigheter mellom kvinne og mann er en forutsetning for et harmonisk samliv. (9)</p> <p>Senterpartiets holdning til abort har basis i det kristne syn på menneskeverdet og individets ukrenkelighet. Senterpartiet går imot prinsippet om fri abort. (22)</p>	<p>Senterpartiet vil kjempe mot hverdagsrasismen, mot diskriminering, for homofiles rettigheter og for retten til å være seg selv.</p> <p>gjøre informasjon om homofili mer tilgjengelig på grunnskolen og videregående skole. at kjønnsperspektiv og likestilling skal være en viktig del av undervisninga i skolen. I tillegg ønsker Senterpartiet å få inn kjønnsrolleperspektiv og seksuell trakassering i seksualundervisninga.</p> <p>Senterpartiet vil gå imot bruk av og forskning på befrukta egg, fostervev og</p>	<p>SV legger stor vekt på kampen for likestilling og kvinnefrigjøring. (3)</p> <p>SV går inn for: Å motarbeide alle former for diskriminering og vold mot homofile</p> <p>Å sidestille homofile og heterofile samliv økonomisk og juridisk (34)</p> <p>Familiegjenforening gjøres lettere (56)</p> <p>En sosialistisk familiepolitikk bygger på prinsippet om likeverd og solidaritet mellom ulike familietyper. (33)</p>	<p>Kampen for selvbestemt abort har vært helt sentral i kampen for kvinnefrigjøring i Norge. SV vil arbeide for at retten til selvbestemt abort utvides til også å gjelde mellom 12. og 16. svangerskapsuke, slik at nemndene ikke lenger kan bestemme over kvinners kropp i denne perioden (52)</p> <p>Lov om bioteknologi endres slik at det åpnes for preimplantasjonsdiagnostikk og forskning på overtallige, befruktede egg. SV vil ha en løpende vurdering av de ulike delene av loven sett i lys av den teknologiske utviklingen og endringer i lovverk og praksis i andre land. (41)</p> <p>Derfor går SV inn for å fjerne likestillingslovens unntaksadgang for indre forhold i trossamfunn (50)</p>

	<p>likestilling mellom kvinner og menn. Derfor vil Arbeiderpartiet bekjempe de fordommer som befester det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. (s.29)</p> <p>Øke likestillingsstilskottet til bedrifter som tar inn kvinner i utradisjonelle yrker.</p> <p>Opprette egne likestillingsutvalg i fylkene og kommunene med innflytelse blant annet i ansettelsessaker (s.30)</p> <p>Arbeide for økt likestilling mellom ulike samlivs- og familietyper i forhold til grunnleggende sosiale og økonomiske rettigheter. (47)</p>	<p>funksjonshemming, hudfarge, religiøs eller etnisk bakgrunn. (30)</p> <p>Omstilling og effektivisering skal ikke gå på bekostning av arbeidstakernes rettigheter og arbeidsmiljø (19)</p> <p>Valg av samliv må være opp til hver enkelt. Arbeiderpartiet går derfor inn for at de juridiske rettighetene til samboende med barn skal styrkes ved at felles foreldreansvar skal gis til samboende på linje med gifte. Arbeiderpartiet vil ha en kjønnsnøytral ekteskapslov,.. (33)</p>		<p>aborterte fostre hos mennesket. videreføre dagens abortlovgivning</p>		<p>Det er på tide å innføre full likestilling mellom heterofile og homofile når det gjelder ekteskap (53)</p> <p>Adopsjonsvurdering skal skje på grunnlag av egnethet og ikke på grunnlag av adoptivforeldrenes seksuelle orientering. SV vil foreslå at homofile skal ha rett til å bli vurdert som adoptivforeldre på lik linje med heterofile (SV 2005:53)</p>
--	--	---	--	--	--	---